

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Kateřina Duřková

**Mediální obraz českého výtvarného umění
v letech 1948-1953 v dobových kulturních
periodikách**

Diplomová práce

Praha 2014

Autor práce: **Kateřina Duřková**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Datum obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

DUŠKOVÁ, Kateřina. Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1948-1953 v dobových kulturních periodikách. Praha, 2014, 171 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Abstrakt

Diplomová práce postihuje mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1948 až 1953 v dobových kulturních periodikách *Kulturní politika*, *Tvorba*, *Var* a *Lidové noviny*. Věnuje se přitom dvěma základním okruhům, které se ve zkoumaných periodikách nejčastěji objevovaly. Jedná se o definování nového umění a socialistického realismu a tvarování umělců a společnosti. Sociální realismus je přitom charakterizován nejen prostřednictvím popisu, ale také inspiračními zdroji jako čs. výtvarné umění 19. století a vymezením se vůči konkurenčním protikladným nebo podobným uměleckým směrům a tendencím jako formalismus, naturalismus, akademismus nebo kýč. Tvarování umělců a společnosti je chápáno v rovině výchovy, vzdělávání a osvětové činnosti. V souvislosti s okruhy a dobovým chápáním výtvarného umění jako nástroje pro tvarování společnosti je po stručném historickém úvodu rozvedena problematika kulturní politiky KSČ, organizační struktury umělecké produkce, distribuce umění, tvarování výtvarných umělců, pronikání umění do veřejných i soukromých prostor, konstrukce socialistického realismu a přístupu výtvarných umělců k novým podmínkám umělecké tvorby. Kromě podobných jsou ovšem uvedeny i odlišné rysy periodik, které činí každém periodikem jedinečným. Východiskem diplomové práce je historická a kvalitativní analýza.

Abstract

The thesis aims to describe the media image of the Czech fine art during 1948-1953 in the cultural periodicals "Kulturní politika", "Tvorba", "Var" and "Lidové noviny". It focuses on two topics that occurred most frequently in these periodicals; That is the definition of art and socialist realism and shaping artists and society. Socialist realism is characterized not only by description, but also by inspiration sources like Czech fine art of 19th century and the tendency to oppose competitive or similar artistic styles and trends like formalism, naturalism, academicism and kitsch. Shaping the artists and society is understood in terms of upbringing, education and enlightenment. In connection with these two areas this thesis focuses on history, cultural policy of the Communist Party, the organizational structure of artistic production, distribution of art, shaping artists, penetration of art into public and private space, socialist realism and an attitude of visual artists to new conditions of artistic production. Different features were also included to capture the uniqueness of each periodical. The starting point of the thesis is a historical and qualitative analysis.

Klíčová slova

Československo, komunismus, výtvarné umění, kulturní politika, socialistický realismus, 1948-1953, Kulturní politika, Tvorba, Var, Lidové noviny

Keywords

Czechoslovakia, communism, fine art, cultural policy, socialist realism, 1948-1953, Kulturní politika, Tvorba, Var, Lidové noviny

Rozsah práce: 189 557 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. května 2014

Kateřina Dušková

Poděkování

Děkuji tímto vedoucí mé diplomové práce, paní doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc., za vedení, cenné rady a podnětné připomínky při tvorbě této práce.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Dušková Kateřina

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2012

E-mail diplomantky/diplomanta:

duskova.media@gmail.com

Studijní obor/forma studia:

Mediální studia, prezenční forma studia

Předpokládaný název práce v češtině:

Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1948-1953 v dobových kulturních periodikách

Předpokládaný název práce v angličtině:

Media image of Czech Fine Art in Czech Media in 1948-53

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: *ZS 2012/2013*)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2014

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):

Magisterská diplomová práce si klade za cíl zmapovat obraz výtvarného umění ve vybraných titulech českého periodického tisku v letech 1948-1953. Zaměřuje se přitom na politicko-kulturní tituly, které měly významný vliv na společnost na počátku padesátých let.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):

Cílem magisterské diplomové práce je zmapovat, jakým způsobem a v jaké míře informovala vybraná česká média o výtvarném umění na přelomu čtyřicátých a padesátých let dvacátého století, konkrétně v období 1948-1953. Zkoumaným materiálem budou vybrané tituly českého periodického tisku s politicko-kulturním zaměřením. Součástí budou také informace o významných událostech v české kultuře a ve výtvarném umění, které uvedenému období předcházely.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod

Vymezení problému a cíle magisterské diplomové práce

Výtvarné umění ve 40. a 50. letech v Československu

České výtvarné umění v kontextu čtyřicátých a padesátých let dvacátého století, historické souvislosti, dosavadní výzkum

Rozbor reflexe výtvarného umění

- Tvorba
- Kulturní politika
- Lidová kultura
- Var
- Lidové noviny

Závěr

Shrnutí teoretické a praktické části, kritické zhodnocení naplnění cíle diplomové práce

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):**Analyzované období:**

1948 – 1953

Periodika:**Tvorba (1945-1952)**

Kulturně-politický týdeník *Tvorba* vydával v období 1942-1952 ÚV KSČ v nakladatelství Svoboda. Týdeník prosazoval v uvedeném období stalinské pojetí umění jako prostředku propagandy. Řízením byl pověřen Stanislav Kostka Neumann, od roku 1947 Gustav Bareš.

Kulturní politika (1945 – 1949)

Kulturně-politický týdeník vydával Kruh přátel divadla E. F. Buriana v nakladatelství Čin, od roku 1948 Syndikát českých spisovatelů, od roku 1949 Svaz československých spisovatelů. Týdeník sympatizoval s politickou linií Komunistické strany Československa. Vedoucí úlohu *Kulturní politiky* zastával Emil František Burian.

Lidová kultura (1945-1950)

Kulturně-politický týdeník *Lidová kultura* navazoval na předválečný časopis Stanislava Kostky Neumanna. Vydávalo ho odborářské vydavatelství Práce, od října 1946 Ústřední kulturní komise Ústřední rady odborů v nakladatelském družstvu Dílo. Po dobrovolném zastavení v dubnu 1948 se *Lidová kultura* roku 1949 změnila v propagační a osvětový měsíčník Díla určený venkovu. Týdeník řídil František Jungmann a Jaromír Lang, od roku 1947 Jiří Kolář, od roku 1949 Karel Šubrt. *Lidová kultura* prosazovala kulturní cíle Komunistické strany Československa.

Var (1948-1953)

Čtrnáctideník *Var* zaměřený na kulturní otázky vydával Klub realistické kultury v nakladatelství Melantrich, od roku 1950 v nakladatelství Československý spisovatel. Poskytoval národní variantu stalinistické koncepce kultury. Řízením *Varu* byl pověřen Václav Pekárek.

Lidové noviny (1948-1952)

Politicko-kulturní deník *Lidové noviny* vydával Syndikát českých spisovatelů, od roku 1949 Svaz československých spisovatelů. Vedoucí úlohu zastával v *Lidových novinách* Jan Drda.

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Historická a kvalitativní obsahová analýza vybraných periodik

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

Petr Bednařík, Jan Jirák, Barbara Köpplová: Dějiny českých médií: od počátku do současnosti, Praha 2011

Kniha přibližuje vývoj českých médií. Události zasazuje do historického kontextu ve světě a českých zemích. Pozornost přitom zaměřuje na sociální pozadí vývoje tisku, technologické změny a významné osobnosti v oblasti médií.

Jakub Končelík, Pavel Večeřa, Petr Orság: *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010

Publikace podává vhled do vývoje českých médií. Soustředí pozornost na tisk, rozhlas, televizi, tiskové agentury, ale také na oblast legislativy, cenzury a novinářské profese v letech 1918-1992.

Polana Bregantová, Rostislav Švácha, Marie Platovská: *Dějiny českého výtvarného umění V (1939-1958)*, Praha 2005

Publikace se zabývá čtyřicátými a padesátými lety dvacátého století. Zasaduje přitom vývoj umění do širších filosofických, politických a společenských souvislostí a probírá všechny umělecké projevy, od oficiálního umění sloužícího politické moci přes různé umělecké směry a uskupení až po oblasti, které byly donedávna uměnovědou téměř zcela opomíjeny. Věnuje se všem oborům výtvarného umění: architektuře, malířství, kresbě a grafice, sochařství, fotografii, scénografii, designu, sklářství, keramice a typografii.

Jiří Ševčík, Pavlína Morganová, Dagmar Svatošová: *České umění 1938-1989: programy, kritické texty, dokumenty*, Praha 2001

Knihla obsahuje základní programové a teoretické texty týkající se nejdůležitějších výtvarných proudů, skupin, významných výstav a událostí českého umění let 1939-1989. Součástí je i podrobný chronologický přehled daného období.

Jan Jiráč, Barbara Köpplová: *Média a společnost*, Praha 2007

Publikace poskytuje základní uvedení do studia médií z hlediska sociálněvědní disciplíny mediální studia. Zabývá se mediální komunikací jako obecným pojmem, který zahrnuje institucionalizovanou symbolickou interakci jako společenský proces a složky, které se na ní podílejí (médiá, publikum, společenský kontext). Představuje přitom český pohled beroucí v úvahu historii i současnost mediální scény i mediálních studií.

Jan Jiráč, Barbara Köpplová: *Masová média*, Praha 2009

Publikace podává podrobný výklad přístupů, které vykládají roli médií v moderní společnosti. Odráží multidisciplinární povahu mediálních studií. Využívá přitom poznatků z oblasti sociologie a historie médií, konceptů sociálních teorií, jazykovědy a literární vědy.

Irena Reifová: *Slovník mediální komunikace*, Praha 2004

Slovník podává ucelený výklad více než dvě stě hesel, které souvisejí s mediální komunikací. Obsahově přesahuje publikace do oblasti sociologie, psychologie nebo sémiotiky.

Jan Hendl: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, Praha 2005

Příručka se zaměřuje na kvalitativní výzkum. Ukazuje, z jakých zdrojů metody kvalitativního výzkumu vycházejí, a představuje hlavní výzkumné plány užívané v této oblasti. Popisuje kvalitativní metody sběru dat, jejich kódování, vyhodnocování a interpretaci. Pozornost věnuje i počítačovým nástrojům sloužícím kvalitativnímu výzkumu, psaní zprávy o výzkumu a hodnocení jeho kvality.

Tomáš Trampota, Martina Vojtěchovská: *Metody výzkumu médií*, Praha 2010

Knihla seznamuje čtenáře s metodami užívanými při výzkumu médií. Součástí jsou zásady komerčního, ale také akademického výzkumu médií. Metodické postupy jsou představovány na jednotlivých příkladech z českých médií.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

ŠTEFANIKOVÁ, Sandra. *Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1956 až 1958 v dobovém*

tisku. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 138 listů. Vedoucí práce Filip Láb.

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

.....
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Obsah

ÚVOD.....	4
1. METODOLOGIE.....	8
2. HISTORICKÉ A KULTURNÍ MEZNÍKY 1. POLOVINY 40. LET 20. STOLETÍ.....	10
3. HISTORICKÉ A KULTURNÍ MEZNÍKY 1945 AŽ 1948.....	15
4. HISTORICKÝ KONTEXT 1948 AŽ 1953.....	17
5. UMĚNÍ JAKO AKCELERÁTOR SPOLEČENSKÝCH ZMĚN.....	21
6. UMĚLEC JAKO „INŽENÝR LIDSKÝCH DUŠÍ“	23
7. OVLÁDNUTÍ ORGANIZAČNÍ STRUKTURY UMĚLECKÉ PRODUKCE.....	25
7.1 <i>Stranický aparát.....</i>	25
7.2 <i>Státní administrativa.....</i>	26
7.3 <i>Konflikt dvou linií kulturní politiky.....</i>	28
7.4 <i>Svaz československých výtvarných umělců</i>	28
8. DISTRIBUCE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ.....	32
9. FORMOVÁNÍ VÝTVARNÝCH UMĚLCŮ	34
9.1 <i>Výchova a vzdělávání kádrů</i>	35
9.2 <i>Tvarování výtvarných umělců.....</i>	37
10. PRONIKÁNÍ UMĚNÍ DO VEŘEJNÉHO A SOUKROMÉHO PROSTORU.....	42
10.1 <i>Galerie a jejich infrastruktura</i>	42
10.1.1 <i>Organizace výstav</i>	44
10.2 <i>Výtvarné umění v závodních podnicích.....</i>	48
10.3 <i>Výtvarné umění v domácnostech.....</i>	49
11. KONSTRUKCE SOCIALISTICKÉHO REALISMU	51
11.1 <i>Následování kulturní politiky SSSR.....</i>	52
11.2 <i>Charakteristika socialistického realismu.....</i>	56
11.3 <i>Vymezení se vůči konkurenčním tendencím a uměleckým směrům</i>	57
11.4 <i>Vztah k národnímu kulturnímu dědictví</i>	60
11.5 <i>Obsah a forma socialistického realismu</i>	61
12. PŘÍSTUP VÝTVARNÝCH UMĚLCŮ K NOVÉMU REŽIMU	65
12.1 <i>Angažovaná tvorba</i>	65
12.2 <i>Tvorba v rámci protežovaných žánrů.....</i>	66
12.3 <i>Vlastní umělecká linie</i>	68
13. VÝTVARNÉ UMĚNÍ V DOBOVÝCH PERIODIKÁCH	71
13.1 <i>Periodika pojednávající o výtvarném umění.....</i>	71
13.2 <i>Kulturně-politická periodika.....</i>	72
13.3 <i>Kulturní politika.....</i>	73
13.3.1 <i>Umění a socialistický realismus</i>	76
13.3.2 <i>Tvarování umělců a společnosti</i>	79
13.3.3 <i>Specifika periodika</i>	80
13.4 <i>Tvorba.....</i>	85
13.4.1 <i>Umění a socialistický realismus</i>	86
13.4.2 <i>Tvarování umělců a společnosti</i>	89

13.4.3	<i>Specifika periodika</i>	90
13.5	<i>Var</i>	93
13.5.1	<i>Umění a socialistický realismus</i>	94
13.5.2	<i>Tvarování umělců a společnosti</i>	96
13.5.3	<i>Specifika periodika</i>	96
13.6	<i>Lidové noviny</i>	99
13.6.1	<i>Umění a socialistický realismus</i>	101
13.6.2	<i>Tvarování umělců a společnosti</i>	103
13.6.3	<i>Specifika periodika</i>	105
ZÁVĚR		109
SUMMARY		112
POUŽITÁ LITERATURA		113
SEZNAM PŘÍLOH		136
PŘÍLOHY		138
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH		156
SEZNAM ZKRATEK		171

„Nezapomínejme, že ideologie je zbraň, a mocná zbraň, zbraň pro výchovu mas, pro výchovu národa, pro výchovu mládeže. I slovo a myšlenky jsou čin, a veliký a veřejný čin, jestliže jsou proneseny veřejně. Musíme si proto být dobře vědomi, že kulturní práce, ať básníková, ať učencova, ať kohokoli jiného, není jeho soukromou jen věcí, nýbrž že má veliké veřejné poslání a je proto i svrchovaně odpovědná.“¹

¹ NEJEDLÝ, Zdeněk. 11. dubna 1948 dopoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 162

Úvod

V diplomové práci se zaměřuji na mediální obraz výtvarného umění v letech 1948 až 1953 ve vybraných dobových periodikách. Jedná se o kulturně-politický týdeník *Kulturní politika*, *Tvorba*, čtrnáctideník *Var* a deník *Lidové noviny*. Výběr periodik pro zkoumání byl proveden s ohledem na jejich politicko-kulturní zaměření, obsáhnutí výtvarné tematiky a soudobou dostupnost. Cílem práce je postihnout tematické okruhy, které se v uvedených periodikách objevují, a zároveň vystihnout jejich specifika. Jedná se o nové pojetí umění, socialistický realismus (SR), tvarování umělců a společnosti, hodnocení umělců a jejich uměleckých děl (UD). Vzhledem k úzkému propojení umění a politiky, kdy umění mělo sloužit jako nástroj na tvarování společnosti, věnuje diplomová práce pozornost také organizační struktuře umění, konkrétně způsobu ovládání výtvarné produkce a činnosti Svazu československých výtvarných umělců (SČSVU). Pojem výtvarné umění obsahuje několik uměleckých druhů, a to malbu, kresbu, grafiku, architekturu nebo užité umění.² Vzhledem ke svému rozsahu se diplomová práce zabývá výhradně malbou a kresbou.

Z hlediska struktury je diplomová práce uvedena politickým a kulturním kontextem od počátku 40. let 20. století do roku 1953. Následující kapitoly se věnují problematice umění z hlediska jeho hlavního dobového účelu, a to tvarování společnosti. Po vymezení nového pojetí umění a umělce je směřována pozornost na ovládání organizační struktury umění prostřednictvím stranického aparátu, státní administrativy a svazu. Zdůrazňován je význam vrcholných osobností kulturní politiky, konkrétně Václava Kopeckého, Zdeňka Nejedlého a Gustava Bareše. Předmětem zájmu se následně stává způsob tvarování výtvarných umělců a pronikání umění do veřejného a soukromého prostoru. Samostatná kapitola se věnuje problematice SR a přístupu výtvarných umělců k novým požadavkům na výtvarné umění. Poté se práce zaměřuje na periodika, která reflektují výtvarné umění. Předkládány jsou rovněž výsledky zkoumání čtyř již zmiňovaných kulturně-politických periodik. Na závěr diplomové práce jsou uvedeny medailony vrcholných politiků čs. kultury, textové a obrazové přílohy, které dotvářejí mediální obraz výtvarného umění ve zkoumaném období.

² BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997. 429 s. ISBN 80-200-0609-5. S. 36.

Obsahově využívá práce primární i sekundární literaturu. Primární literatura se sestává z periodik *Kulturní politika*, *Tvorba*, *Var* a *Lidové noviny*, výstavních katalogů a oficiálních vládních dokumentů. Součástí sekundární literatury jsou monografie, sborníky, slovníky, encyklopedie a diplomové práce. Základním zdrojem pro historickou část jsou publikace *Dějiny českých médií dvacátého století*³ a *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*,⁴ které podávají vhled do problematiky vývoje Československé republiky (ČSR). Doplňující informace jsou čerpány z odborných publikací doc. PhDr. Jiřího Knapíka, Ph.D., který se specializuje na druhou polovinu 20. století v ČSR. Ve svých titulech podává přehled osobností kulturní politiky a kulturních událostí, věnuje se ovšem i únoru 1948 a osobnosti Gustava Bareše. Na osobnost Václava Kopeckého se zaměřuje Jana Pávová. Přínosem byly i publikace Karla Kaplana, který informuje o cenzuře, úloze sovětských poradců a aparátu ÚV KSČ v ČSR. Základem části zaměřené na umění a výtvarné umění jsou publikace *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*⁵ a *České umění 1938-1989: programy, kritické texty, dokumenty*.⁶ Přínos první publikace spočívá ve skutečnosti, že podává srozumitelný přehled oficiální i neoficiální tvorby, která v oblasti výtvarného umění na území ČSR vznikala a sleduje zároveň její vývoj. Hodnota druhého titulu potom spočívá v prezentaci dobových dokumentů, které jednotlivé umělecké směry a tendence utvářely. SR byl zkoumán prostřednictvím samostatných publikací, které se tomuto tématu věnovaly, zejména odborných textů Terezy Petiškové. Pro rozšíření základních poznatků byly využity tituly Tomáše Kulky pojednávající o umění, kýči a falzu nebo Ernsta Gombricha o percepci umění. Významnou oporou při uchopení tématu se staly i slovníky, fondy a encyklopedie, které podávaly přehledné informace o kulturních institucích, výstavách nebo osobnostech výtvarného umění. Příkladem je *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950* nebo elektronický *Český fond*

³ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁵ BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 525 s. ISBN 80-200-1390-3.

⁶ ŠEVČÍK, Jiří, Pavlína MORGANOVÁ a Dagmar SVATOŠOVÁ. *České umění 1938-1989: programy, kritické texty, dokumenty*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001, 520 s. ISBN 80-200-0930-2.

výtvarného umění.⁷ Využity byly i poznatky z diplomových prací věnujících se tématu výtvarného umění⁸ a propagandy.⁹

Diplomová práce tematicky předchází závěrečnou práci Sandry Štefanikové s názvem *Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1956 až 1958 v dobovém tisku*.¹⁰ Přestože se práce zaměřuje na 2. polovinu 50. let 20. století, uvádí na svém počátku i historický kontext dřívějšího období. Navzdory této skutečnosti ovšem nedochází k obsahovému překrývání diplomových prací, neboť se Sandra Štefaniková zabývá výhradně vybranými dobovými událostmi a jejich ohlasu v tisku. Předložená diplomová práce se naopak věnuje postihnutí nového umění a mechanismu tvarování společnosti prostřednictvím umění v ČSR v letech 1948 až 1953.

Východiskem diplomové práce je historická kvalitativní analýza. V periodikách byly selektovány články zaměřující se na oblast umění a výtvarného umění a následně byly rozřazeny do tematických okruhů. Po porovnávání okruhů jednotlivých periodik se určily shodné o protikladné prvky, které byly prezentovány v rámci samostatných podkapitol. Vzhledem k informační obsažnosti byly poznatky využity nejen pro kapitolu zaměřující se na kulturně-politická periodika, ale pro celou diplomovou práci. Podrobně se problematice metodologie a postupu při zpracovávání informací věnuje samostatná kapitola.

Přestože diplomová práce sleduje cíle, které si stanovila v tezích, je nezbytné upozornit na několik úprav. Předmětem zkoumání se stala pouze čtveřice kulturně-politických periodik, a to *Kulturní politika*, *Tvorba*, *Var* a *Lidové noviny*. Periodikum *Lidová kultura* bylo z důvodu dosavadní objemnosti zkoumaného materiálu, které dosahovalo několika set tematických článků, vyřazeno. Podobně tomu bylo s mediálními publikacemi. Změna nastala i v předpokládané struktuře diplomové práce, kterou ovlivnilo průběžné zkoumání materiálu. Nejedná se o striktní rozdělení na výtvarný úvod a postupný rozbor periodik. Pozornost se naopak zaměřila na umění jako nástroj na tvarování společnosti. Důvodem byla skutečnost, že tento fenomén byl

⁷ *Archiv výtvarného umění* [online]. 2005 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/skupiny.php?Fvazba=seznamclenu&IDskupiny=448>

⁸ ŠTEFANIKOVÁ, Sandra. *Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1956 až 1958 v dobovém tisku* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 138 listů. Vedoucí práce Filip Láb. S. 10.

⁹ MERTA, Jonáš. *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 96 listů. Vedoucí práce Barbara Köpplová.

¹⁰ ŠTEFANIKOVÁ, Sandra. *Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1956 až 1958 v dobovém tisku* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 138 listů. Vedoucí práce Filip Láb. S. 10.

hlavním rysem všech zkoumaných periodik, a jeho zařazení proto bylo nezbytné pro získání uceleného mediálního obrazu čs. výtvarného umění.

Téma diplomové práce bylo zvoleno s ohledem na dosavadní zaměření autorky, která absolvovala jako jeden z oborů bakalářského studia obor Sdružená uměnovědná studia. Zároveň se o oblast výtvarného umění aktivně zajímá, a to v oblasti teoretické i praktické.

Diplomová práce využívá mezinárodní citační normu ČSN ISO 690. Citace jsou uváděny v původní pravopisné a gramatické formě. Pokud zdroje neobsahuje informace o autorovi, je to způsobeno buď nepřítomností autora v původním materiálu, nebo nečitelností údaje.

1. Metodologie

Kulturně-politická periodika *Kulturní politika*,¹¹ *Tvorba*,¹² *Var*¹³ a *Lidové noviny*¹⁴ byla zkoumána pomocí historické a kvalitativní obsahové analýzy. Východisko představovaly publikace *Metody výzkumu médií*¹⁵ a *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*.¹⁶ Pozitivem kvalitativní metody je skutečnost, že poskytuje hloubkový pohled do zkoumaného materiálu. Negativem, že zaměřuje pozornost pouze na krátký časový úsek a data nekvantifikuje.

„Výhodou těchto metod je, že výzkumník může jít do hloubky v případě vyskytnutí neočekávaných informací, sběr dat je otevřenější a není tak zatížen výzkumníkovou možností tématu před samotným sběrem dat. [...] Nevýhodou je, že tato metoda je většinou schopna zpracovat menší vzorek a menší počet případů (Disman, 1995). Problematická může být také subjektivita a reliabilita výzkumu.“¹⁷

Při zkoumání kulturně-politických periodik docházelo k selektování článků zaměřených na umění a výtvarné umění a jejich rozřazení do tematických okruhů. Na základě porovnávání okruhů byly zjištěny shodné rysy periodik, a to definování nového umění a SR, tvarování umělců a společnosti. Výsledky zkoumání byly následně využity nejen pro tematickou kapitolu, ale pro celou diplomovou práci. Odlišné prvky, které činily periodikum jedinečným, byly uvedeny v samostatné kapitole.

Vzhledem k rozsáhlosti tématu a zkoumaného materiálu, který čítal několik set článků, nebylo účelem diplomové práce postihnout všechny jevy v mediálním obraze čs. výtvarném umění. Pozornost se zaměřila na nejvýraznější aspekt, kterým bylo definování nového umění a tvarování společnosti prostřednictvím umění. Pro komplexní pochopení problematiky zasadila diplomová práce výtvarné umění do kontextu kulturní politiky KSČ. Jednalo se o nové pojetí umění a umělce, ovládnutí organizační struktury

¹¹ *Kulturní politika: nezávislý týdeník* [mikrodokument]. Burian, Emil František, ed. Praha: Čin, 1948-1949.

¹² *Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 1948-1952. ISSN 0139-5513.

¹³ *Var: list pro kulturní otázky*. V Praze: Melantrich, 1948-1953.

¹⁴ *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. Praha: Syndikát českých spisovatelů, 1948-1952. ISSN 0862-5921.

¹⁵ TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

¹⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

umění, tvarování umělců, pronikání umění do veřejných a soukromých prostor a definování nové metody SR. Obraz dotvářely modelové příklady, které ukazovaly, jak umělci na nové podmínky tvorby reagovali. Neoficiální výtvarné tvorbě se diplomová práce nevěnovala, nebyla totiž součástí zkoumaných periodik, a tedy ani mediálního obrazu výtvarného umění. Charakteristika jednotlivých periodik, včetně odlišných prvků, je shrnuta v samostatné podkapitole. Obecně se diplomová práce při analýze zaměřovala pouze na obsahovou rovinu, nikoliv na rovinu formální:

„Předmětem zájmu analýzy je tedy zjevný obsah, jejím cílem pak redukce komplexnosti a mnohoznačnosti v analyzovaných textech obsažených informací pouze na některé, ale vzhledem k počátečním hypotézám relevantní. [...] Operacionalizační fázi otevírá stanovení analyzovaného média a výběr základního souboru jeho obsahů (z něho pak plyne případný výběr souboru, tj. vzorku, který v sobě nese vlastnosti celku); operační definování vede ke konstrukci analytických kategorií.“¹⁸

¹⁷ TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4. S. 18.

¹⁸ REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7. S. 22.

2. Historické a kulturní mezníky 1. poloviny 40. let 20. století

V první polovině 40. let 20. století se na území ČSR rozprostírá protektorát Čechy a Morava, který byl vyhlášen již den po okupaci čs. zemí německou nacistickou armádou, a to 16. března 1939.¹⁹ Protektorát byl spravován státní a protektorátní vládou. Zatímco post státního prezidenta zastával po celou dobu trvání protektorátu Emil Hácha,²⁰ post říšského protektora postupně Konstantin von Neurath, Reinhard Heydrich a Kurt Daluege. Češi byli v protektorátu vystaveni germanizaci, docházelo také k omezování vzdělávání, kdy byla po demonstracích 17. listopadu 1939 zastavena činnost vysokých škol.²¹ Nepohodlné osoby byly perzekuovány.

Poslušnost obyvatel ČSR udržoval fašistický režim za pomoci zákonodárné, výkonné a soudní moci. Perzekuovány byly osoby působící aktivně proti režimu a osoby židovského původu. V prvním případě provedlo nacistické Německo již v první den světové války zatčení osobností čs. inteligence, mimo jiné Josefa Čapka, Emila Filly nebo Karla Součka. Židovští obyvatelé byli potom odstraňováni z veřejného života, zproštěni majetku, využíváni jako bezplatná pracovní síla a nakonec i fyzicky likvidováni. Ostatní obyvatelé ČSR standardně postihováni nebyli, jejich osud se měl ale stát předmětem diskuse po ukončení druhé světové války. Zlomovým bodem v přístupu Německa k ČSR se stal atentát na Reinharda Heydricha, který spáchali 27. května 1945²² parašutisté Jan Kubiš a Jozef Gabčík v rámci operace Anthropoid. Atentát vyvolal na území protektorátu vlnu teroru, která vyvrcholila vypálením obcí Lidice a Ležáky.²³

Válečná činnost vyžadovala dostatek finančních prostředků. Německo se proto zaměřilo na řízenou ekonomiku a ovládnutí finančních institucí a toků. Významným zdrojem příjmů se stala konfiskace majetku židovského obyvatelstva a nastavení výhodného kurzu v rámci obsazených území.

¹⁹ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. S. 87.

²⁰ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. S. 88.

²¹ Tamtéž

²² Tamtéž

²³ Tamtéž

V oblasti umění se Německo zaměřilo na vlastní území, kde důsledně kontrolovalo uměleckou produkci, vydávalo periodický i neperiodický tisk, pořádalo výstavy „zvrhlého umění“, které měly za cíl veřejně odsoudit avantgardní tvorbu, a postihovalo nespolupracující umělce. Na území ČSR se jeho činnost omezila na formální kontrolu umělecké produkce, která vyvíjela na umění tlak, ale nepronikla zcela do jeho struktury. Umělecký život v ČSR měl být zachován, nadále zůstaly aktivní umělecké spolky, kulturně-politická i výtvarná periodika. Umělecká veřejnost si ovšem byla vědoma možných postihů za nedodržení pravidel, a proto pravidla akceptovala a snažila se Německo neprovokovat. Výjimečně se potom realizovaly výstavy, které koncepčně zapadaly do „zvrhlého umění“. Jednalo se konkrétně o díla Jana Zrzavého nebo Bohumila Kubišty. Jistou provokací byla i činnost časopisu *Volné směry* zaměřujícího se na moderní umělecké směry (MUS), který publikoval například tvorbu Emila Filly v době jeho zadržení v koncentračním táboře,²⁴ a to bez následných postihů. Konkrétní cenzurní opatření se odvíjela od válečných úspěchů či neúspěchů Německa. Zatímco na počátku bylo vůči ČSR benevolentní, v polovině 40. let dochází ke zpřísnění podmínek, které se projevilo odsouzením moderního a avantgardního umění²⁵ a postihnutím jejich tvůrců, jmenovitě Zdeňka Sklenáře, Jana Baucha, Františka Grosse nebo Josefa Lieslera.²⁶

V rámci oficiálního umění se realizoval na území ČSR projekt Národ svým výtvarným umělcům, jehož cílem bylo sjednotit čs. uměleckou produkci s orientací na národ. Celkem se uskutečnilo 35 výstav za účasti více než 800 umělců. Projekt vyvrcholil Salonem českého umění, do kterého se zapojily osobnosti jako Karel Černý, Vlastimil Rada, Václav Špála nebo Václav Bošтік.²⁷ Kromě výstav byly pořádány také podpůrné akce jako *Radost ze života*, které se zaměřovaly na zájezdy, rekreace nebo

²⁴ LAHODA, Vojtěch. Moderní umění a cenzura v letech protektorátu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 115-130. ISBN 80-200-1390-3. S. 115.

²⁵ LAHODA, Vojtěch. Moderní umění a cenzura v letech protektorátu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 115-130. ISBN 80-200-1390-3. S. 118.

²⁶ LAHODA, Vojtěch. Moderní umění a cenzura v letech protektorátu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 115-130. ISBN 80-200-1390-3. S. 119.

²⁷ LAHODA, Vojtěch. Moderní umění a cenzura v letech protektorátu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 115-130. ISBN 80-200-1390-3. S. 116.

návštěvy divadel.²⁸ Umělci, kteří vytvářeli díla podle německých směrnic, byli od roku 1940 odměňováni národní cenou. Ocenění byli například Antonín Hudeček, Vratislav Nechleba, Karel Svolinský nebo Jan Lauda. Přestože se vybraní umělci zapojili do tvorby realistických děl, vyhýbali se podpoře nacismu. Výjimku představoval Karel Rélínek, který s německými idejemi souzněl.²⁹ Předmětem uměleckého ztvárnění se stávaly pocity melancholie, smutku a vzdoru. Do centra pozornosti se tak dostávaly historické slohy a religiózní témata.³⁰

Tvorba vznikala také v nacistických perzekučních zařízeních. Umělci zde měli za úkol vytvářet idealizované obrazy zdejšího každodenního života, které zobrazovaly spokojené osoby při všedních situacích.³¹ Obrazy se následně využívaly jako dokumentační materiál pro vedoucí funkcionáře a zároveň pro propagandistické účely. Souběžně vznikala i tvorba, která zobrazovala reálné podmínky perzekučních zařízení. Ta byla ovšem mnohdy odhalena a postihnutá.³²

V rámci neoficiální tvorby panovala mezi výtvarnými umělci melancholie, mnohdy se potom uchylovali k biblickým motivům. Jako příklad lze zmínit tvorbu Aloise Wachsmanna nebo Jiřího Trnky. Oblíbeným námětem pro výtvarné zpracování se stala literární tvorba Karla Hynka Máchy a Karla Jaromíra Erbena, kde dochází k vyzdvihování národních hodnot nebo lidovosti. Konkrétní podobu vepsali básním Emil Filla³³ nebo Alén Diviš.³⁴ Pocit melancholie se objevuje také v díle Josefa Lady, Arnošta Procházky, Josefa Lieslera, Zdenka Rykera nebo Jiřího Trnky. Smutek

²⁸ LAHODA, Vojtěch. Moderní umění a cenzura v letech protektorátu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 115-130. ISBN 80-200-1390-3. S. 117.

²⁹ Tamtéž

³⁰ LAHODA, Vojtěch. Melancholie, expresionismus a skupina Sedm v říjnu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 75-104. ISBN 80-200-1390-3. S. 75-76.

³¹ PANOCHOVÁ, Ivana. Kresba a malba v nacistických perzekučních zařízeních. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 105-114. ISBN 80-200-1390-3. S. 105.

³² PANOCHOVÁ, Ivana. Kresba a malba v nacistických perzekučních zařízeních. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 105-114. ISBN 80-200-1390-3. S. 106.

³³ BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 525 s. ISBN 80-200-1390-3. S. 85.

³⁴ BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 525 s. ISBN 80-200-1390-3. S. 86.

se rozvíjel do podoby expresionismu, který nabýval rozmanitých podob. Věnovali se mu Karel Černý, Bohumil Kubišta, Jan Bauche a zejména Václav Chad.³⁵ Existenciální nálady a smutek potom nacházel vyjádření i v neogoticismu představovaném Karlem Černým. Projevuje se ovšem i v tvorbě Josefa Šímy nebo Františka Tichého. Motiv vzdoru se objevoval v cyklech Josefa Čapka s názvem Oheň a Touha nebo Emila Filly s názvem Boje a Boje a zápasy. Mezi nejčastější témata umělců v době protektorátu se zařazovala krajina, portrét a zátiší.³⁶ V rámci krajinomalby se potom zdůrazňovala fiktivní krajina domova, která umělcům poskytovala únik před tehdejšími ideologickými náměty a zároveň možnost sepětí s národním realismem. Její tvorbě se věnovali například Josef Lada nebo Václav Rabas.³⁷ Kromě uvedených tendencí se projevovat i akademický realismus, který reprezentoval například Vratislav Nechleba nebo Max Švabinský.

Ve válečném období působilo i několik uměleckých skupin, konkrétně Sedm v říjnu, Skupina Ra a Skupina 42. Zatímco první dvě uvedené skupiny směly vystavovat svou tvorbu, třetí se musela stáhnout do ústraní. Skupina Sedm v říjnu nezastávala jednotný program, její členové ale sdíleli společnou představu o zodpovědném životě a víře v člověka. Inspiraci pro svá UD nacházeli ve světě divadel a v biblických námětech.³⁸ Mezi členy se zařazují Václav Hejna, Josef Liesler, Arnošt Paderlík nebo Zdenek Seydl.³⁹ Vznik skupiny podnítl Vincenc Makovský. Skupina 42 byla aktivní v letech 1942 až 1948 a programově vycházela ze statě Jindřicha Chalupického s názvem Svět, v němž žijeme. Kladla důraz na člověka bez vazeb na předchozí společenský vývoj, moderní civilizaci, město a jeho periferie. Představiteli skupiny byli

³⁵ LAHODA, Vojtěch. Melancholie, expresionismus a skupina Sedm v říjnu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 75-104. ISBN 80-200-1390-3. S. 88.

³⁶ LAHODA, Vojtěch. Moderní umění a cenzura v letech protektorátu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 115-130. ISBN 80-200-1390-3. S. 128.

³⁷ LAHODA, Vojtěch. Moderní umění a cenzura v letech protektorátu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 115-130. ISBN 80-200-1390-3. S. 123.

³⁸ LAHODA, Vojtěch. Melancholie, expresionismus a skupina Sedm v říjnu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 75-104. ISBN 80-200-1390-3. S. 96.

³⁹ Tamtéž

Kamil Lhoták, František Gross, František Hudeček, Jan Kotík nebo Jan Smetana.⁴⁰ Skupina Ra se programově zaměřovala na dobově nežádoucí surrealismus, na rozdíl od předchozích dvou skupin proto nemohla v období protektorátu svá díla veřejně prezentovat a působila v ilegalitě. Po obsahové stránce se surrealismus zaměřoval na vztah mezi bdělým životem a snem. Mezi členy surrealistické skupiny se zařazuje Josef Istler, Bohdan Lacina, Václav Zykmond nebo Václav Tikal.⁴¹ Samostatně potom v rámci surrealismu působili Jindřich Štýrský a Toyen.

⁴⁰ ADAM, Jan. *Ottova encyklopedie Česká republika*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. 5 sv. ISBN 80-7360-456-6. Sv. 2. S. 500.

⁴¹ Tamtéž

3. Historické a kulturní mezníky 1945 až 1948

Po ukončení druhé světové války roku 1945 byla na čs. území obnoveno na necelé tři roky třetí ČSR. Na základě Košického vládního programu měl stát realizovat novou podobu uspořádání, ve které měl mít národ Čechů a Slováků rovnoprávné postavení.⁴² Na Košickém programu se podílela v průběhu druhé světové války exilová vláda v čele s exilovým prezidentem Edvardem Benešem. Upravoval přitom nejen podobu poválečné ČSR, ale také politickou a ekonomickou oblast. Jednalo se obnovu poválečné ekonomiky, zákaz pravicových politických stran nebo zabavování majetku Němců, Maďarů a kolaborantů ve prospěch státu. Na základě Postupimské konference byl potom proveden odsun Němců z ČSR.

Světová válka měla vliv na politickou, ekonomickou i společenskou rovinu. Docházelo k příklonu k levicovému myšlení. V ČSR tomu odpovídal i výsledek voleb do Národního shromáždění, které byly pořádány 26. května 1946. KSČ tehdy získala 40,17 % hlasů, a tím i dominantní postavení v ČSR. Jmenování nové vlády proběhlo 2. července 1946.⁴³ Předsedou vlády se stal Klement Gottwald, prezidentem zůstal Edvard Beneš. Rozložení protichůdných politických přístupů k vedení země v ČSR potom předjímalo rozepře mezi pravicovými a levicovými tendencemi. Výhodou KSČ byla skutečnost, že působila za druhé světové války v ČSR jako jediná politická strana v ilegality, disponovala rozsáhlou sítí informátorů,⁴⁴ obratně dokázala proniknout do státní administrativy ČSR, ovládnout ji a naklonit si občany ČSR, včetně inteligence, na svou stranu.

V umělecké oblasti docházelo po ukončení druhé světové války k obnovení činnosti uměleckých skupin, které musely dosud působit v ilegality, jmenovitě se jednalo o skupinu Ra, Sedm v říjnu nebo Skupinu 42. Obnovena byla také výstavní činnost a komunikace se zahraničím. Přestože kultura veřejně projevovala formální a obsahovou bohatost, v její hloubi docházelo k formování nové politiky pod vedením KSČ. Dokladem jsou projevy ministra školství a osvěty Zdeňka Nejedlého na manifestu kulturních pracovníků. Umění se mělo orientovat na SSSR, kde docházelo již od 30. let

⁴² ŠTEFANIKOVÁ, Sandra. *Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1956 až 1958 v dobovém tisku* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 138 listů. Vedoucí práce Filip Láb. S. 10.

⁴³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. S. 122.

⁴⁴ Únor 1948: dlouhodobá příprava komunistů na převzetí moci. In: *Totalita.cz* [online]. 1999 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1948/1948_01.php

k rozvoji kultury pod vedením J. V. Stalina. Tamní kultura měla podobu SR, který se vyznačoval monumentalitou, historičností a důrazem na ideologickou rovinu. MUS byly zakázány.⁴⁵ Kulturní orientaci ČSR na SSSR potom KSČ dokládala dokumentem Májové poselství kulturních pracovníků českému lidu!, které nechala podepsat více než 800 osobnostmi z umělecké sféry. Dokument byl následně publikován v titulu Rudé právo. Již v tomto období byla umělecká veřejnost seznamována s náležitostmi SR, a to prostřednictvím článků v periodikách nebo výstav, kdy byla realizována například výstava Obrazy národních umělců SSSR roku 1947.

⁴⁵ ŠTEFANIKOVÁ, Sandra. *Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1956 až 1958 v dobovém tisku* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 138 listů. Vedoucí práce Filip Láb. S. 16.

4. Historický kontext 1948 až 1953

Napjatá situace mezi KSČ a ostatními politickými stranami Národní fronty vyvrcholila 20. února 1948, kdy se 12 nekomunistických ministrů zastupujících národně socialistickou, demokratickou a lidovou stranu rozhodlo podat demisi, přičemž věřilo v podporu prezidenta čs. republiky. Následovalo 6 kritických dní, které eskalovaly 25. února 1948. Na Staroměstském náměstí se shromáždilo 200 000 občanů očekávajících verdikt prezidenta.⁴⁶ Edvard Beneš na základě tlaku KSČ a hrozby občanské války nakonec demisi ministrů přijal, a umožnil tím nástup KSČ k moci. KSČ potom přičítala vinu za rozvrat vlády Národní fronty reakčním ministrům jejich stran.⁴⁷

„Únorovým vítězstvím převzala KSČ veškerou odpovědnost za politický, hospodářský a kulturní vývoj v zemi. Vypracovala program socialistické přestavby a výstavby společnosti, který na IX. sjezdu KSČ v roce 1949 přijala jako základní směrnici pro budování socialismu v Československu. Nedílnou součástí generální linie výstavby socialismu byl kulturně politický program, v němž byly koncipován cíle, obsah a konkrétní úkoly kulturní revoluce.“⁴⁸

KSČ pokračovala v prohlubování moci ve státní administrativě. Pomoci ji měla nová ústava, která právně ukotvovala změny v politické, hospodářské a sociální oblasti.⁴⁹ Přestože byla ústava schválena Národním shromážděním 9. května 1948, prezident Edvard Beneš ji odmítl podepsat. Vstoupila proto v platnost až v době úřadu nového prezidenta Klementa Gottwalda dne 14. července 1948.⁵⁰ Významným datem se potom stalo 30. května 1948, kdy byly pořádány parlamentní volby s jednotnou kandidátkou Národní fronty. Občané mohli volit buď kandidáty Národní fronty, nebo vhodit do urny bílý lístek jako projev nesouhlasu. Hlasování nakonec skončilo ve prospěch KSČ, která získala 70 % mandátů. V návaznosti na události abdikoval dne 7. června 1948 prezident Edvard Beneš. Uvolněný post prezidenta obsadil 14. června 1948 Klement Gottwald,⁵¹

⁴⁶ Význam února 1948. *Únor 1948: sborník materiálů*. Gottwaldov: Okresní výbor KSČ, 1988. S. 16.

⁴⁷ Mezinárodní význam československých událostí. In GOTTWALD, Klement. *Kupředu, zpátky ni krok!: (Únor 1948): [sborník projevů a dokumentů ze dnů 17. února-28. března 1948]*. 6., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950. 231 s., [16] s. obr. příl. S. 171.

⁴⁸ KOVÁŘ, Miloslav. *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1988. 94 s. S. 19.

⁴⁹ Význam února 1948. *Únor 1948: sborník materiálů*. Gottwaldov: Okresní výbor KSČ, 1988. S. 9.

⁵⁰ Únor 1948 - události po Únoru 1948. In: *Totalita.cz* [online]. 1999 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z:

http://www.totalita.cz/1948/1948_04.php

⁵¹ Tamtéž

post předsedy vlády Antonín Zápotocký. KSČ tímto definitivně potvrdila politickou orientaci ČSR na SSSR. V průběhu následujících 5 let dochází k upevnování moci KSČ v ČSR, které je provázeno vlnou teroru. Období je nazýváno podle svého hlavního představitele J. V. Stalina jako stalinismus.

Stalinismus chtěl dosáhnout absolutního mocenského monopolu. Postupně si proto podmanil moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Podstata jeho úspěchu spočívala v dosazování spolehlivých, prověřených a zkušených osob do vrcholných postů stranického aparátu, státní administrativy a svazů. Prostřednictvím organizační struktury potom pronikal do všech oblastí lidského života, a to politiky, ekonomiky, kultury i společnosti. Nástup KSČ k moci byl provázen očištěním společnosti, v rámci které docházelo k perzekuování podniků nebo osob, které odporovaly režimu. Souběžně byli občané dne 21. února 1948 vyzváni k zakládání Akčních výborů Národní fronty (AV NF) na úřadech, v institucích i podnicích, kde docházelo k politické nebo existenční likvidaci osob nepohodlných režimu.⁵² AV NF byly aktivní i na vysokých školách, kde se v rámci první etapy odstraňovali zejména „věční studenti“. Postihy se ovšem nevyhnuly ani výborným studentům, pokud byli označeni za politicky nevyhovující. Nejvyšší počet vyloučených studentů zaznamenaly politicky orientované školy, nejmenší umělecké školy.⁵³ Přestože byla činnost AV NF nejznatelnější při nástupu režimu, aktivní zůstaly až do roku 1954, kdy docházelo k jejich přejmenování na výbory Národní fronty.⁵⁴ Očištěním společnosti doprovázela v letech 1948 až 1954 první vlna perzekucí. „Monstrprocesy“ konstruované sovětskými poradci a vrcholnými politiky ČSR⁵⁵ měly za cíl ochromit společnost a držet ji v atmosféře strachu a nejistoty.⁵⁶ Pronásledování byli nejen představitelé nekomunistických stran, církví

⁵² TOMEŠ, Josef. *Slovník k politickým dějinám Československa 1918-1992*. Praha: Jiří Budka, 1994. 279 s. Slovník; sv. 2. ISBN 80-901549-2-1. S. 5.

⁵³ 50. léta: Počátky represe - masová nezákonnost. In: *Totalita.cz* [online]. 1999 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/50/50_01_001.php

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ KAPLAN, Karel. *Sovětské poradci v Československu 1949-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 146 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR; sv. 14. ISBN 80-85270-26-9. S. 22

TOMÁŠEK, Dušan. Hlavní správa tiskového dohledu. In: KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945 - 1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994, s. 18-49. ISBN 80-85270-38-2. S. 33-34.

a armády, ale také vrcholní komunističtí funkcionáři.⁵⁷ Za historicky největší vykonstruovaný politický proces v ČSR je považován proces s bývalými funkcionáři nekomunistických stran, probíhající v květnu a červnu 1950, v němž byla odsouzena i politička Milada Horáková. Za zásadní je považován také proces s generálním tajemníkem ÚV KSČ Rudolfem Slánským, který byl 23. listopadu 1951 zatčen Státní bezpečností, obviněn z velezrady, odsouzen k trestu smrti a popraven.⁵⁸ Proces byl umožněn ztrátou důvěry v Slánského v sovětském Kremlu.⁵⁹ Celkově bylo v letech 1948 až 1953 v ČSR vyneseno 233 trestů smrti, z nichž 178 jich bylo uskutečněno.⁶⁰

Proměnou procházela také ekonomika, ve které byl zaveden centralizovaný byrokraticko-politický hospodářský systém.⁶¹ Rokem 1948 bylo zahájeno období pětiletok, které si kladly za cíl zlepšit životní úroveň obyvatel ČSR. První pětiletka se realizovala v letech 1948 až 1953. V rámci nově vzniklé hospodářské organizace zemí sovětského bloku s názvem Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)⁶² se ČSR orientovala na oblast zbrojní výroby.⁶³ Cílem RVHP, která zahrnovala kromě ČSR a SSSR i Německou demokratickou republiku, Polsko, Maďarsko, Rumunsko nebo Albánii, bylo dosáhnout ekonomické nezávislosti na kapitalistických zemích. Dalším bod představovalo zvýšení integrace hospodářství. Pro ČSR ovšem nebylo příliš velkým přínosem, výhody přinášelo spíše méně vyspělým státům.⁶⁴ Navzdory snahám KSČ se ČSR ocitla v hospodářské krizi, kdy stav měny dosáhl úrovně státního krachu.

⁵⁷ TOMÁŠEK, Dušan. Hlavní správa tiskového dohledu. In KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945 - 1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994, s. 18-49. ISBN 80-85270-38-2. S. 36.

⁵⁸ CHURANĚ, Milan a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. 2., rozš. vyd. Praha: Libri, 1998. 2 sv. Kdo byl kdo. ISBN 80-85983-65-6. S. 479.

⁵⁹ KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 151 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky; sv. 10. ISBN 80-85270-20-X. S. 22

⁶⁰ TOMEŠ, Josef. *Slovník k politickým dějinám Československa 1918-1992*. Praha: Jiří Budka, 1994. 279 s. Slovník; sv. 2. ISBN 80-901549-2-1. S. 159.

⁶¹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. S. 133.

⁶² TOMEŠ, Josef. *Slovník k politickým dějinám Československa 1918-1992*. Praha: Jiří Budka, 1994. 279 s. Slovník; sv. 2. ISBN 80-901549-2-1. S. 34-35.

⁶³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. S. 134.

⁶⁴ Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). *Totalita.cz* [online]. 1999 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/rvhp.php>

Již roku 1951 se hledalo ideální řešení krize, které nakonec získalo podobu měnových opatření. Režim se rozhodl vyřešit situaci utajovanou měnovou reformou. Počínaje 1. červnem 1953 čs. občané vyměnili peněžní hotovost do výše 300 Kčs v poměru 1:5, zbytek byl měněn v poměru 1:50. Výměna byla platná nejen pro hotovost, ale také pro vklady.⁶⁵ Pozitivem reformy byla skutečnost, že stabilizovala ekonomiku a zrušila dosavadní přidělový systém na spotřební výrobky, negativem, že připravila občany o životní úspory, vklady a pojistky, a snížila oblíbenost KSČ ve společnosti.⁶⁶

Stalinismus byl ukončen smrtí jeho představitele J. V. Stalina, posléze Klementa Gottwalda, v březnu 1953. Vedení SSSR se dočasně ujal Georgij Maximilianovič Malenkov, ještě téhož roku byl ale nahrazen Nikitou Chruščovem. Po svém nástupu se Chruščov musel vyrovnat se společenskou krizí v celém sovětském bloku. Situaci se nakonec rozhodl vyřešit provedením korektur režimu.⁶⁷ Na XX. sjezdu KSSS v únoru 1956⁶⁸ proto oficiálně provedl kritiku kultu osobnosti, která zahájila proces postupného uvolňování. Na vrcholné posty v ČSR byli dosazeni Antonín Zápotocký⁶⁹ jako prezident, Viliam Široký jako předseda vlády a Antonín Novotný jako hlavní osoba stranického aparátu a následně tajemník ÚV KSČ.⁷⁰

⁶⁵ KNAPÍK, Jiří a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv. Šťastné zítřky; sv. 5. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 669.

⁶⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. S. 135.

⁶⁷ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 191 s. Tváře moci. ISBN 978-80-87211-09-0. S. 108.

⁶⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8. S. 249.

⁶⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. S. 173.

⁷⁰ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 191 s. Tváře moci. ISBN 978-80-87211-09-0. S. 108.

5. Umění jako akcelerační prostředek společenských změn

„Umění je jedním z prostředků, kterými poznáváme svět, a je tedy i jedním z prostředků, kterými přetváříme svět, vytváříme nové podmínky života společnosti.“⁷¹

Umění představuje sémantický kód, který má schopnost snadno proniknout do rozmanitých vrstev společnosti a zde na ni působit. SSSR si uvědomovala potenciál umění, považovala ho dokonce za významného hybatele společnosti.⁷² Chtěla si ho proto podmanit a využít ho k dosažení vlastního cíle, kterým bylo dosažení trvalých změn ve vědomí občanů východního mocenského bloku.⁷³

Umění procházelo v rámci historického vývoje proměnami.⁷⁴ Zatímco realistické tendence kladly důraz na pravdivé zobrazování skutečnosti, MUS na netradiční formu vyjádření. Komunistická strana sovětského svazu (KSSS) pojímala umění účelově; podáváním rozšiřování gramotnosti a kulturního rozvoje mělo působit jako nástroj k uskutečňování politických záměrů SSSR. Podoba umění měla být plně podřízena účelům režimu. Po vzoru KSSS označila KSČ za ideální metodu SR, který se měl vyznačovat ideologičností, optimismem, srozumitelností, estetickou a uměleckou hodnotou. Středem UD měl být člověk zobrazený při životě a práci. Ostatní umělecké směry a tendence KSČ utlumovala. Pokud měl režim dosáhnout maximálních účinků, muselo se umění rozšířit na celé území ČSR, do veřejných, ale i soukromých prostor, a být všem srozumitelné. Občané ČSR potom měli být na proces tvarování připraveni. Na význam práce s publikem upozorňuje i britský teoretik a historik umění Ernst Gombrich. Efekt z umění se podle něj dostavuje, pokud publikum disponuje určitými dovednostmi a přistupuje k dílu aktivně.⁷⁵

Celkově působila kulturní politika KSSS a KSČ ambivalentně. Zatímco na jedné straně se zasazovala o rozšiřování gramotnosti a kultury budováním infrastruktury kulturních zařízení, prezentací národního kulturního dědictví, podporou vzniku UD vysoké estetické a umělecké hodnoty a vzděláváním prostřednictvím tematických

⁷¹ ŠOLTA, Vladimír. *Kultura: Na výtvarné frontě. Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 474.

⁷² KOVÁŘ, Miloslav. *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1988. 94 s. S. 9.

⁷³ KOVÁŘ, Miloslav. *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1988. 94 s. S. 44.

⁷⁴ PROKOP, Dušan. *Obecná uměnověda: Stručný přehled a úvod*. Praha: Gryf, 1994. 92 s. ISBN 80-85829-04-5. S. 16.

⁷⁵ KESNER, Ladislav. Podíl diváka: Pokus o oživení Gombrichova pojmu. In MIKŠ, František, ed. a KESNER, Ladislav, ed. *Gombrich: porozumět umění a jeho dějinám*. Brno: Barrister & Principal, 2009-2010 [i.e. 2010]. 247 s. ISBN 978-80-87029-57-2. S. 37.

přednášek, na druhé straně postihovala jakýkoliv projev nesouhlasu.⁷⁶ Dvojnásobný byl také vztah mezi vrcholnými čs. a sovětskými politiky. Zatímco čs. politikové tvarovali občany ČSR metodou odměn a trestů, obdobně k nim samým přistupovali sovětsí politikové. Spolehlivé a režimem prověřené osobnosti mohly postupovat na kariérním žebříčku, nespolehlivé osobnosti byly naopak postihovány.

⁷⁶ PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. Praha: Gallery, 2002. 101 s. ISBN 80-86010-61-9. S. 7.

6. Umělec jako „inženýr lidských duší“

„... umění je přeci jen také druhem lidské činnosti, a že by bylo trapné, kdyby řemeslník vyrábějící znamenité zboží, lékař, moudře a zkušeně léčící, úředník, sedlák, učitel, plníce povinnosti svého povolání co nejlépe, měli za to hned vyžadovati mimořádných poct.“⁷⁷

Podobně jako umění, také umělec procházel v historickém vývoji proměnami. Zatímco ve středověkém období se považoval na evropské kontinentě za řemeslníka, v romantickém období byl postaven do centra pozornosti a získal statut génia. Romantické pojetí ovšem nezapadlo do ideové koncepce KSSS, která si zakládala na rovnosti občanů a umělce vnímala pouze jako nástroj na realizaci vlastních politických cílů. Zasadila se proto o aktualizaci středověkého pojetí. Umělec měl znovu působit jako řemeslník, který realizuje zadané UD, přičemž dokonale ovládá své řemeslo, a to v rovině estetické i umělecké. Pozornost se potom neměla soustředit na umělce, ale na UD: *„Umělci, kteří navždy zůstali anonymními, kteří necítili potřebu mít své jméno, plnili-li úkoly ztělesňující společnou hromadnou ideu všech, dávali náboženskému rámci této ideje krev živelné síly lidu, bez níž by sebedokonalejší kostra každého metafysického názoru zůstala mrtvá.“⁷⁸*

Umělci se měli podle KSSS stát „inženýry lidských duší“ a působit svými UD na široké spektrum obyvatel ČSR. UD tvořená metodou SR měla být ideologická, optimistická, realistická a srozumitelná.⁷⁹ Neznamenal to ovšem podnět k tvorbě UD nízké hodnoty, nebo kýče. Naopak se požadovala vysoká estetická a umělecká úroveň, které měli umělci dosáhnout pomocí talentu, důsledného studia a dlouholeté praxe.

UD měli tvořit všichni nadaní jedinci v ČSR: *„Přitom nechť je si vědom jednoho: nevylučujeme a nesmíme vyloučit žádný skutečný talent, žádnou hodnotu, žádného tvůrce z účasti na tomto úkolu. I starých mistrů, no a právě těch si vážíme, neboť nás mohou mnoho naučit a mnoho nám dát i tam, kde jdeme jinou, dnešní cestou.“⁸⁰* Obecně je lze zařadit do třech kategorií; starší a mladší generace profesionálních výtvarných umělců a amatéři. Pro tvorbu SR byly významné zejména

⁷⁷ TRÝB, Antonín. Umění pro lid. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 28. S. 6.

⁷⁸ Výtvarnictví – J. V. Myslbek. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 39. S. 7

⁷⁹ Podrobně se problematice SR věnuje samostatná kapitola.

⁸⁰ NEJEDLÝ, Zdeněk. Dopis ministra školství věd a umění prof. Dr Zdeňka Nejedlého II. části celostátní konference SČSVU. 2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, *Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 6.

první dvě kategorie. Zatímco starší generace disponovala talentem a mnohaletými zkušenostmi, mladší generace plněním požadavků režimu na tvorbu UD. Navzdory vynaloženému úsilí se ovšem KSČ nepodařilo dosáhnout požadovaného cíle, kterým bylo získání mistrovských UD metodou SR. Starší generace se totiž věnovala neutrálním tématům, nebo vlastní tematické linii a mladší nedosahovala požadovaných kvalit. Do popředí tak vystoupili pouze průměrní, nebo slabí umělci:⁸¹

⁸¹ HALÍK, Pavel. Padesátá léta. BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 279-292. ISBN 80-200-1390-3. S. 280.

7. Ovládnutí organizační struktury umělecké produkce

„Nejtěžším úkolem umělecké lidovýchovy od jejich počátků až po naše dny bylo sdílení a šíření výtvarných hodnot do všech vrstev národa.“⁸²

Únorem 1948 zahájila KSČ radikální změnu v dosavadním vývoji politiky, kdy nahradila umírněný přístup „ostrým kurzem“. Pod záštitou SSSR převzala moc v ČSR, vydala novou ústavu a začala pracovat na realizaci svých plánů v oblasti kulturní politiky. Podobu nového umění představila již na Sjezdu národní kultury v dubnu 1948.⁸³ Jednalo se o znárodnění kulturních statků, sjednocení kulturních spolků, podporu SR a ukončení etapy MUS.⁸⁴ Dosáhnout toho chtěla centrálním a hierarchickým řízením kultury,⁸⁵ které by umožnilo jednoduchou kontrolu nad uměleckou tvorbou, a prostoupením veřejného i soukromého prostoru oficiálním uměním. Na podobu kulturní politiky měli vliv stranický aparát, státní administrativa a profesní svazy. Jmenovitě se jednalo o Kulturní a propagační oddělení sekretariátu ÚV KSČ (KULTPROP), ministerstvo informací a osvěty (MIO),⁸⁶ ministerstvo školství, věd a umění (MŠVU)⁸⁷ a umělecké svazy. Vrcholné posty byly obsazovány spolehlivými a režimem prověřenými osobami, které disponovaly zkušenostmi z mediální oblasti a organizační struktury KSČ.

7.1 Stranický aparát

V rámci stranického aparátu se v letech 1946 až 1949 věnoval oblasti umění KULTPROP vedený Gustavem Barešem.⁸⁸ Oddělení procházelo během své existence

⁸² MATĚJÍČEK, Antonín. Výtvarné umění lidu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 50. S. 5.

⁸³ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, 2 sv. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 826.

⁸⁴ 1948-1956. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 105.

⁸⁵ PETIŠKOVÁ, Tereza. K počátkům Svazu československých výtvarných umělců. In *České umění 1939-1999: programy a impulzy: sborník symposia*. Praha: Akademie výtvarných umění, 2000. s. 29-35. ISBN 80-238-6905-1. S. 30.

⁸⁶ MIO měnilo v průběhu let název, pro účely diplomové práce je ovšem užíváno jednotné označení MIO, které bylo platné v nejdelším časovém úseku.

⁸⁷ MŠVU měnilo v průběhu let název, pro účely diplomové práce je ovšem užíváno jednotné označení MŠVU, které bylo platné v nejdelším časovém úseku.

⁸⁸ Medailon Gustava Bareše viz Medailony osob

složitým vnitřním vývojem. Zatímco v únoru 1949 zahrnovalo pět odborů,⁸⁹ za dva roky se jejich počet zdvojnásobil.⁹⁰ V polovině roku 1951 dosahovalo oddělení vrcholu své moci.⁹¹ KULTPROP se v oblasti SR postavil na stranu radikálních tendencí a podporoval mladou generaci umělců. Jednalo se většinou o absolventy vysokých uměleckých škol, nejčastěji Akademie výtvarného umění (AVU), Zlínské školy umění (ZŠU) nebo Vysoké školy uměleckoprůmyslové (UMPRUM). Pozitivem generace byla skutečnost, že automaticky přijímala myšlenky SR a nebyla ve svém uměleckém vývoji postihnuta MUS, negativem, že nedosahovala zkušeností starší generace. Umělci se tematicky nejvíce věnovali zobrazení dělnické třídy nebo dělnického prostředí a budování socialismu.

Významnou úlohu zastávala také Kulturní rada ÚV KSČ, která plnila v letech 1948 až 1949 funkci koordinátora KSČ, kdy se věnovala tvorbě strategie kulturní politiky, kterou realizovala pomocí stranického aparátu a státní administrativy, a projednáváním klíčových rozhodnutí.⁹² Kulturní radu zastupovali vrcholní představitelé čs. kulturní politiky, konkrétně Václav Kopecký, Gustav Bareš a Zdeněk Nejedlý.⁹³

7.2 Státní administrativa

Oblasti umění se věnovalo ve státní administrativě několik ministerstev, nejvýznamnější ale představovalo MIO vedené v letech 1945 až 1953 Václavem Kopeckým.⁹⁴ Ve srovnání s KULTPROPEM dosahovalo MIO dlouhodobé vnitřní

⁸⁹ Jednalo se o odbor propagace, agitace, školství – tělovýchova, kultura a tisk (KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 151 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky; sv. 10. ISBN 80-85270-20-X. S. 4.

⁹⁰ Jednalo se o odbor stranická výchova, propaganda, tisk, agitace, rozhlas, vydavatelství, školství, kultura a osvěta, věda, tělovýchova (KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 151 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky; sv. 10. ISBN 80-85270-20-X. S. 64- 65)

⁹¹ KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0. S. 68-69.

⁹² KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0. S. 133.

⁹³ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANČ. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, 2 sv. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 480.

⁹⁴ Medailon Václava Kopeckého viz Medailony osob

stability,⁹⁵ zastávalo v rámci SR liberální tendence a podporovalo starší generaci umělců. Václav Kopecký se dokonce zasadil o dosazení významných osobností do vedoucích ministerských postů. Filmový odbor zastával Vítězslav Nezval, odbor rozhlasu Ivan Olbracht a publikační odbor Bohumil Novák. Starší generace výtvarných umělců většinou disponovala odborným vzděláním získaným na AVU, ZŠU nebo UMPRUM, výjimkou nebylo ani studium na zahraničních, zejména francouzských, univerzitách. Inspiraci pro formální i obsahovou rovinu UD čerpali umělci cestováním; mezi nejnavštěvovanější destinace se zařazuje Francie, Belgie a Velká Británie. Pozitiva starší generace byla ovšem zastíňována negativy, kdy byli umělci mnohdy poznamenáni MUS a po nástupu KSČ k moci se namísto angažované tvorby věnovali neutrálním tématům, vlastní tematické linii, nebo se stáhli do ústraní.

MŠVU představovalo další orgán státní administrativy, který měl vliv na uměleckou produkci v ČSR. Mezi jeho úkoly se zařazovalo usměrňování veřejné spotřeby UD.⁹⁶ Ministerstvo vedl v letech 1948 až 1953 Zdeněk Nejedlý.⁹⁷ Význam jeho osobnosti spočívá v prosazování vybraných historických období, zejména husitství a národního obrození, které se snažil propojit s komunistickou ideologií v rámci nové interpretace čs. historie.⁹⁸ Důraz na vybraná témata se projevoval i ve výtvarném umění, zejména žánrové malbě.

Uměleckou produkci ovlivňovalo v menší míře i ministerstvo zemědělství, a to v souvislosti se zřizováním kulturních družstev na venkově, a ministerstvo národní obrany.⁹⁹

⁹⁵ MIO zahrnovalo publikační, rozhlasový, filmový, divadelní a osvětový odbor, ale také odbor propagace umění a odbor pro styky s cizinou. (KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0. S. 73)

⁹⁶ PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění. In 2. *celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 34.

⁹⁷ Medailon Zdeňka Nejedlého viz Medailony osob

⁹⁸ Zdeněk Nejedlý podporoval také tvorbu Aloise Jiráska, Boženy Němcové a Bedřicha Smetany. Antipatie naopak choval k Antonínu Dvořákovi nebo Leoši Janáčkovi (CHURANĚ, Milan a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. 2., rozš. vyd. Praha: Libri, 1998. 2 sv. Kdo byl kdo. ISBN 80-85983-65-6. S. 378)

⁹⁹ KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0. S. 73.

7.3 Konflikt dvou linií kulturní politiky

Vzhledem ke skutečnosti, že se oblasti kultury a umění věnovali současně stranický aparát i státní administrativa, docházelo mezi nimi k mocenským a ideologickým sporům, které se projevovaly i v rámci personálních vztahů mezi funkcionáři Gustavem Barešem a Václavem Kopeckým. Zatímco stranický aparát zastával radikální pojetí SR, ve kterém mělo umění sloužit režimu, státní administrativa chápala SR v širší rovině, ve které se mělo kromě služby režimu věnovat i zobrazování člověka.¹⁰⁰ Napětí mezi stranickým aparátem a státní administrativou se projevovalo i na stránkách periodik. Příkladem je kontroverzní kritika skladby Jaroslava Seiferta s názvem *Píseň o Viktorce* v periodiku *Tvorba* vedeném Gustavem Barešem. Kritika vyvolala negativní reakce v umělecké, mediální a následně i politické sféře. Napjatá situace se vyřešila procesem s generálním tajemníkem ÚV KSČ Rudolfem Slánským, který způsobila oslabení vlivu jeho spolupracovníka Gustava Bareše, periodika *Tvorba* i *KULTPROP*.¹⁰¹ V oblasti umění převzalo roku 1951 moc MIO, jmenovitě Václav Kopecký se spolupracovníky Ladislavem Štollem¹⁰² a Jiřím Tauferem.¹⁰³

7.4 Svaz československých výtvarných umělců

Zatímco stranický aparát a státní administrativa se zaměřovali na přípravu kulturního plánu, SČSVU mělo na starosti organizaci výtvarných umělců a realizaci kulturních plánů; pořádání oficiálních výstav, rozšiřování umění do vesnic a závodních podniků a zajištění distribuce umění.¹⁰⁴

Vzniku SČSVU předcházely několikaletý vývoj.¹⁰⁵ Nakonec byl oficiálně ustaven týden před konáním Sjezdu národní kultury v dubnu 1948,¹⁰⁶ přihlásil se přitom

¹⁰⁰ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 191 s. Tváře moci. ISBN 978-80-87211-09-0. S. 95.

¹⁰¹ KULTPROP byl následně nahrazen Oddělením propagandy a agitace a Oddělení školství, kultury a umění. (KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 151 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky; sv. 10. ISBN 80-85270-20-X. S. 109)

¹⁰² Medailon Ladislava Štolla viz Medailony osob

¹⁰³ Medailon Jiřího Taufera viz Medailony osob

¹⁰⁴ Podrobně se jednotlivým činnostem SČSVU věnují samostatné kapitoly

¹⁰⁵ Počátky SČSVU se datují již do roku 1946, kdy byl iniciován vznik přípravného výboru SČSVU, do kterého měli vstoupit Syndikát a Odborová organizace a následně se zlikvidovat. (KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0. S. 28-29) Únorem

ke spolupráci s komunistickým režimem.¹⁰⁷ Podporoval tvorbu UD metodou SR, tlumil projevy konkurenčních uměleckých směrů a tendencí.

„Avšak neméně závažnou složkou úkolu Ústředního svazu čs. výtvarných umělců je boj proti přežitkům formalismu, naturalismu, funkcionalismu a kosmopolitismu, jakož i proti vulgarisátorství, schematičnosti a doktrinářství.“¹⁰⁸

SČSVU provázely, podobně jako ostatní umělecké svazy, čistky AV NF vedené předsedou vlády ČSR Antonínem Zápotockým. Pokud byl člen SČSVU vyloučen, mohl s rozhodnutím nesouhlasit a odvolat se u Ústředního akčního výboru Národní fronty (ÚAV NF), kde požádal o přehodnocení rozhodnutí na základě platného zákona.¹⁰⁹ Případy se ovšem neřešily soudně, rozhodnutí proto záleželo na vůli ÚAV NF.¹¹⁰ Vyloučení ze SČSVU bylo pro umělce fatální, znamenalo totiž ukončení jejich aktivní výtvarné činnosti.

Vedením SČSVU měli být pověřeni profesionální umělci, muselo se ovšem jednat o spolehlivé a režimem prověřené osoby dodržující předepsanou politickou a kulturní linii.¹¹¹ Jejich činnost byla kontrolována vyššími kulturními aparáty.¹¹² V období stalinismu byl vedením SČSVU pověřen sochař Václav Jícha, který požadavkům vyhovoval. Na prvním ročníku celostátní konference SČSVU 29. až 31. března 1950 vyjádřil podporu marx-leninské ideologii, tvorbě UD metodou SR a potírání konkurenčních uměleckých směrů a tendencí, zejména formalismu. Zabýval

1948 vznikl na základě výzvy Akční výbor českých výtvarníků, podporovaný komunistickou stranou, který určil za jedinou výtvarnickou organizaci Svaz výtvarných umělců, což umožnilo likvidaci syndikátu i odboru. (KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0. S. 29)

¹⁰⁶ ŠEVČÍK, Jiří, Pavlína MORGANOVÁ a Dagmar SVATOŠOVÁ. *České umění 1938-1989: programy, kritické texty, dokumenty*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001, 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 123.

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění. In *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 28.

¹⁰⁹ Zákon č. 213/1948 Sb. Z 21. července 1948 publikovaný ve Sbírce zákonů 8. srpna 1948 – rušil „očistnou“ roli akčních výborů a legalizoval jejich rozhodnutí

¹¹⁰ KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0. S. 37.

¹¹¹ PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění. In *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 17.

¹¹² PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění. In *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 34.

se přitom nejen teoretickými, ale i praktickými úlohami SČSVU jako reforma středního a vysokého výtvarného školství nebo zajištění stipendií.¹¹³ Navzdory politické korektnosti byl Václav Jícha na druhé části druhé celostátní konference SČSVU roku 1951 kritizován za svůj způsob vedení svazu a přístup k profesionálním umělcům, kterým je měl odrazovat od navázání bližší spolupráce. Vyčítána mu byla i snaha prosazovat svůj vliv v dalších kulturních institucích, konkrétně na vysokých uměleckých školách a v nakladatelstvích, aniž by disponoval odpovídajícím vzděláním. Nahrazen byl proto sochařem Karlem Pokorným:¹¹⁴ „*Umělci, kteří byli dosud jílovským vedením Svazu odstavováni a přehlíženi, nabývají nové chuti k práci a již nám i přinášejí díla, jež nesou znaky tvůrčí obraznosti, básnického vzruchu a vzletu, životné inspirace i formální kultury.*“¹¹⁵

SČSVU se zaměřoval primárně na pořádání souborných výstav historického i soudobého čs. výtvarného umění, které dosahovaly až několika set UD. V rámci historického umění se soustředil na 19. století, zejména na tvorbu Mikoláše Alše a Josefa Mánesa, v rámci soudobého umění na UD tvořená metodou SR. Monstrózní souborné výstavy jsou příznačné zejména pro období 1950 až 1952, kdy docházelo k nejtvrďší stalinizaci čs. kultury, a ostatní výstavní činnost byla utlumována.¹¹⁶ Navzdory motivačním programům se SČSVU potýkal s nedostatkem mistrovských UD metodou SR. Umělci totiž přinášeli pouze průměrná UD.

Výstavy se měly realizovat nejen v Praze, ale na celém území ČSR. Zejména mezi městy a vesnicemi ovšem panovaly hluboké společenské a kulturní rozdíly. Zatímco města byla bohatá na kulturní život a disponovala infrastrukturou kulturních zařízení, na vesnicích se kulturní život odehrával většinou v prostorách hospod. Režim proto prostřednictvím kulturních družstev a kulturních patronátů zajistil na vesnicích výstavbu kulturních zařízení a následně tvorbu kulturních plánů. Pronikání umění do vesnic se i přes finanční náročnost podařilo realizovat, a to díky alternativnímu

¹¹³ PETIŠKOVÁ, Tereza. K počátkům Svazu československých výtvarných umělců. In *České umění 1939-1999: programy a impulzy: sborník symposia*. Praha: Akademie výtvarných umění, 2000. s. 29-35. ISBN 80-238-6905-1. S. 32

¹¹⁴ PETIŠKOVÁ, Tereza. K počátkům Svazu československých výtvarných umělců. In *České umění 1939-1999: programy a impulzy: sborník symposia*. Praha: Akademie výtvarných umění, 2000. s. 29-35. ISBN 80-238-6905-1. S. 33

¹¹⁵ PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění. In *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 13.

¹¹⁶ Podrobně se oblasti pořádání výstav věnuje samostatná kapitola

řešení, kdy se namísto stavby nových kulturních domů prováděly přestavby starých budov v centru vesnic pro umělecké účely. Budovy se označovaly jako osvětová jizba nebo kulturní klub.

Umění mělo pronikat nejen do vesnic, ale také do závodních podniků, kde měli profesionální výtvarní umělci vystavovat svá UD, přednášet a následně také vést amatérské soubory v rámci projektu kulturní brigáda. Činnost umělců v rámci projektu kulturní patronát a kulturní brigáda byla považována za čestnou. Umělci ji proto měli vykonávat ve svém volném čase a bez nároku na honorář. Navzdory snahám SČSVU skončil projekt neúspěšně. Zjistilo se totiž, že rušné prostředí závodních podniků není vhodné na kontemplaci nad UD a dělnická třída se zapojuje do amatérských souborů pouze sporadicky.

8. Distribuce výtvarného umění

Nástupem KSČ k moci se změnila podoba zadavatele UD. Zatímco před rokem 1948 se jednalo o elitní skupinu majetných občanů, po roce 1948 o veřejné instituce, závodní podniky nebo občany ČSR.

„Nastoupila dělnická třída. Co to znamená pro výtvarníky? Především mění se tím objednavatel výtvarných děl, ať už je to socialistický stát nebo závod, organizace nebo jednotlivec. Až dosud takřka výhradním objednavatelem byla buržoasie, ať už v té či jiné formě. A jaký to byl objednavatel, viděli jsme nahoře.“¹¹⁷

Protože UD vlastnili před rokem 1948 občané, musela KSČ po svém nástupu k moci provést jejich konfiskaci. Po získání cenného kulturního dědictví se ale začala potýkat s problémem, kterým bylo uskladnění UD. Prozatímně posloužily tomuto účelu sklady. UD následně shromažďovala a metodicky třídila Národní galerie.¹¹⁸ Její inventář zahrnoval díla od 14. do 19. století, soustavně byl přitom doplňován o soudobou uměleckou produkci. Ve spolupráci s kulturními ministerstvy vypracovala Národní galerie plán výstavní činnosti¹¹⁹ a distribuovala UD do krajů a okresů, kde byly v tamním kulturním zařízení vystavovány: *„Avšak zákon o Národní galerii nemyslí jenom na Prahu, jak dále potom vyzvedl ministr školství, věd a umění. Hlavní město republiky bude ovšem jednotícím centrem. Vybraná díla výtvarná musí být přímo přístupná lidu všech našich krajů.“¹²⁰*

Výstavní činnost a zájem občanů ČSR o UD dokládají i dobové dokumenty; například roku 1953 se realizovalo na území ČSR 157 výstav,¹²¹ roční návštěvnost potom dosahovala hodnoty 180 000 v Praze a 70 000 na venkově.¹²² Alternativou standardním výstavám bylo pořádání uměleckých zájezdů z vesnic do měst nebo pořádání putovních výstav. Od roku 1948 do počátku 50. let se jich uskutečnilo 55.¹²³

¹¹⁷ NEJEDLÝ, Zdeněk. O nové výtvarnictví. *Var: list pro kulturní otázky*. 1950, roč. 9-10. S. 265.

¹¹⁸ Š. Výtvarné poklady do Národní galerie. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 64. S. 1.

¹¹⁹ KOVÁŘ, Miloslav. *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1988. 94 s. S. 27.

¹²⁰ MRKVIČKA, Otakar. O národní galerii. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 117. S. 1.

¹²¹ KOVÁŘ, Miloslav. *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1988. 94 s. S. 27.

¹²² PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění. 2. *celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců*. 2. část, *Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 36.

¹²³ PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění. 2. *celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců*. 2. část, *Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 37.

Umění mělo sloužit pro výzdobu veřejných i soukromých prostor. UD si mohli zájemci, jednotlivci nebo instituce, zakoupit přímo na výstavě nebo prostřednictvím družstva Tvar. Družstvo Tvar působilo od dubna 1948 jako součást SČSVU, mělo přitom výhradní právo na nákup a prodej UD pro stát. Centralizací distribuce chtěl režim dosáhnout kontroly nad uměleckou produkcí a zároveň zabránit rozšiřování nežádoucího umění, zejména kýče. Kromě nákupu a prodeje UD se činnost Tvaru zaměřovala na zajištění cenově dostupného a kvalitního materiálu umělcům nebo zařízení dílen pro průmyslové výtvarnictví. V souvislosti s družstvem se otevřela otázka zákona na ochranu umělecké tvorby a její distribuce.¹²⁴

Požizovací cena originálního UD pro domácnosti dosahovala podle oficiální výstavy s názvem Umění do bytu pracujících výše 700 až 7 000 Kč.¹²⁵ Pokud si chtěl občan ČSR pořídit UD, musel na něj dlouhodobě šetřit. KSČ ovšem chtěla dosáhnout stavu, kdy by si mohl UD do svého bytu pořídit každý. Situaci řešila darováním UD vybraným dělníkům, kteří se zasloužili o rozvoj režimu, přičemž prostředky na tuto aktivitu vyhranilo MIO.¹²⁶ Ostatním zájemcům o UD doporučila pořídit finančně dostupnější reprodukci UD. Obecně přistupovala KSČ k reprodukcím UD benevolentně a považovala je za vhodnou alternativu originálním UD. Problematikou umění a falzifikátu se ve druhé polovině 20. století zabýval Tomáš Kulka, který rozebíral tři přístupy ke kopii, a to z hlediska estetického formalismu, historismu nebo redukcionismu.¹²⁷ Estetický formalismus přijímal kopii UD pozitivně, zaměřil se totiž výhradně na vizuální podobu UD.

¹²⁴ FIŠÁREK, Alois. 11. dubna 1948 odpoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 227.

¹²⁵ Přehled cen UD viz Příloha č. 7

¹²⁶ CHALUPECKÝ, Jindřich. Svět v němž žijeme. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 37.

¹²⁷ KULKA, Tomáš. *Umění a falzum: monismus a dualismus v estetice*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 182 s. ISBN 80-200-0954-X. S. 32-36.

9. Formování výtvarných umělců

„Umělec má skutečně povinnost být „inženýrem lidských duší“ a máme právo se ptát, jak této povinnosti dostál.“¹²⁸

Komunistický režim si byl vědom vlivu umění na lidské myšlení, chování a jednání. Snažil se ho proto podchytit v raném stádiu. Pozornost směřoval již na děti, na které působil pomocí ilustrací pohádkových knih. Na primárním, sekundárním a terciálním stupni vzdělávání potom rozvíjel žáky a mládež pomocí proškolených pedagogů, kteří je měli vést ke „správnému“ vnímání a produkování umění. Při odborném uměleckém vzdělávání se mělo dbát na rozvoj tvůrčího potenciálu jednotlivce v rámci metody SR, aniž by upadl do schematismu. Po absolvování studií byli umělci formováni prostřednictvím SČSVU. Souběžně docházelo k vyhledávání nadaných jedinců v dělnických řadách. Ti měli být sdružováni v závodních klubech a vedeni profesionálními umělci k dosažení co nejlepších výkonů. Vysoký zájem KSČ o kulturu dokládá i míra vyhraněných finančních prostředků pro tuto oblast.

„Projednávaný rozpočet je důkazem velkého rozmachu kultury a školství. Při budování socialismu má nesmírný význam výchova nového člověka. Proto také na kulturní a školské výdaje připadá 9,5 procenta celkové rozpočtové částky a výchovné úkoly vystupují čím dále tím více do popředí našeho života.“¹²⁹

Základ procesu tvarování umělců představovala metoda odměn a trestů. Pokud výtvarní umělci spolupracovali s KSČ, mohli se věnovat své profesi a čerpat rozmanité výhody. Talentovaní a zároveň poslušní jedinci byli oceňováni čestným titulem Národní umělec, od roku 1953 i titulem Zasloužilý umělec, který jim přinesl veřejné uznání a finanční odměnu. Titul Národní umělec propůjčoval prezident republiky osobnostem uměleckého života, které svým působením významně obohatily národní kulturu, titul Zasloužilý umělec za dlouholetou vynikající práci. Mezi oceněné se zařazují například Max Švabinský a Václav Špála.¹³⁰ Nespolutpráce s režimem byla postihována dle míry zavinění, nejčastěji vyloučením ze SČSVU.

¹²⁸ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Dohaslé sny minulosti. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 59. S. 7.

¹²⁹ NS. Státní rozpočet s důkazem velkého rozmachu kultury a školství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 69. S. 1.

9.1 Výchova a vzdělávání kádrů

„... nové generace našich výtvarníků (a ti už mezi účastníky pomalu rostou), které teď budou vycházet z nejširších lidových mas, budou nerozlučně s životem spjaty a budou věrně sloužit svému lidu.“¹³¹

Režim vkládal největší naděje do nové generace kádrů. Pomocí výchovné, vzdělávací a osvětové činnosti chtěl podpořit jejich pozitivní charakterové vlastnosti, politickou uvědomělost a odbornou zdatnost. Působit měl přitom již na děti v předškolním věku, a to pomocí ilustrovaných pohádkových knih, které obsahovaly příběhy příkladných hrdinů.¹³² Významným prvkem pohádek byl i boj dobra se zlem, ve kterém zvítězilo dobro: *„Máme vychovat v dětech nezlomný optimismus, vědomí, že dobro vždycky vítězí nad zlem, vědomí, že socialismus zvítězí a nemůže nezvítězit nad kapitalismem, vědomí, že člověk ovládá a ovládl přírodu, že není věci na světě, která v historickém procesu boje za lidské stačí.“¹³³*

Mateřské školy měly vést děti prostřednictvím proškolených vychovatelů k tvorbě výkresů na témata, která byla v souladu s komunistickou ideologií, a zároveň dbát na jejich kvalitní technické provedení. Cílem vychovatele bylo rozpoznat nadané a talentované děti, směřovat je k metodě SR, ale zároveň je nespoutávat schematismem. Výkresy dětí se prezentovaly na souborných výstavách a staly se součástí hodnocení na stránkách periodik. Přestože se jednalo o dětské práce, vyzdvihoval se na nich tvůrčí a optimistický přístup k umění.

„Zásluhu na tom má nejen houževnatost, píle a pracovní nadání, ale také dokonalá pracovní a pedagogická metoda, kterou dovede provokovat u děl tak velkou tvořivost a uvolňovat jejich fantazii k tak velkému vypětí, k malířskému projevu, který musí ohromit každého, kdo se o výtvarnictví jen zdaleka zajímá.“¹³⁴

Primární, sekundární a terciální vzdělávání procházelo podobnými proměnami jako ostatní organizace a instituce. Významným krokem bylo schválení zákona o jednotné

¹³⁰ ADAM, Jan. *Ottova encyklopedie Česká republika*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. 5 sv. ISBN 80-7360-456-6. Sv. 2. S. 372.

¹³¹ ŠOLTA, Vladimír. *Kultura: Každý mladý člověk tvůrcem. Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 45. S. 1072.

¹³² Slovo k ilustrátorům dětských knížek. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 9. S. 5.

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ RABAN, Josef. *Výtvarnictví: Važme si svých talentů. Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 65. S. 7.

škole, který měl umožnit vzdělávání každému bez rozdílu.¹³⁵ Navzdory existenci zákona se ovšem vzdělávání, zejména terciální, stávalo těžko dostupným pro děti pocházejících z perzekuovaných rodin. Provedena byla také revize školních osnov, v rámci které měla být mimo jiné posílena i oblast umění. Předmět výtvarné umění se potom neměl zaměřovat pouze na získání teoretických znalostí, ale také na osvojení si základních výtvarných technik: „*Na nejnižším stupni není třeba učit děti kreslit, to umějí s pozoruhodnou dovedností, je třeba rozvíjet jejich fantasmii a dávat jim podněty, aby nemusily vymýšlet, co kreslit. A nová doba budování socialismu je tak plná těchto podnětů, že opravdu není třeba je daleko hledat.*“¹³⁶ Podobně jako v ostatních organizacích i na uměleckých vysokých školách se realizovaly čistky AV NF, které se zaměřovaly na studenty i pedagogy. Ve srovnání s ostatními vysokými školami zde ovšem bylo nuceno opustit akademickou půdu pouze minimální počet osob.

Odborné umělecké vzdělání měli zájemci získat v ČSR na AVU, ZŠU¹³⁷ nebo UMPRUM. Studenti zde byli vedeni profesionálními výtvarnými umělci a pedagogy jako Max Švabinský, Jan Lauda, Vratislav Nechleba, Vladimír Sychra nebo Otakar Španiel.¹³⁸ Jejich cílem bylo rozpoznat talentované jedince a směřovat jejich tvůrčí potenciál tak, aby dokázali po absolvování studií plnit povinnosti vůči KSČ a vytvářet hodnotná UD metodou SR. Pomoci jim k tomu měly školní osnovy, které se sestávaly nejen z práce v ateliérech, ale také z výuky teoretických předmětů zaměřujících se na dějiny výtvarného umění a komunistickou ideologii. Pedagogové měli být studentům zároveň vzorem: „*Vliv profesora se musí zakládat nejen na vědomostech, ale i na morální autoritě. Bez ní nemůže být výchovy, a bez výchovy nezískáme všechny výsledky, jež od studentů získat musíme.*“¹³⁹

Studenti měli být vedeni k dosažení vysoké řemeslné úrovně, měli disponovat znalostí modelu, anatomie, perspektivy a kompozice.¹⁴⁰ Zároveň měli ovládat rozmanité výtvarné techniky tak, aby byli po absolvování studia schopni věnovat se rozmanitým

¹³⁵ Svorně za rozkvět, blahobyť a sílu republiky! Pro vítězství kandidátky Národní fronty ve volbách 30. Května 1948. In *Únor 1948: Sborník dokumentů*. 1. vyd. Praha: SNPL, 1958. 243, [7] s. S. 197.

¹³⁶ RABAS, Josef. Mládež a výtvarnictví. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 134. S. 7.

¹³⁷ PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. Praha: Gallery, 2002. 101 s. ISBN 80-86010-61-9. S. 26.

¹³⁸ Tamtéž

¹³⁹ DENK, Petr. M. I. Kalinin o výchově nového člověka. *Var: list pro kulturní otázky*. 1949, 1. S. 49.

¹⁴⁰ 1948-1956. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 106.

žánrům:¹⁴¹ „Zkušenosti Sovětského svazu ukazují, že jen plánovitost studia, přesné vypracování studijních programů, systematický postup v osvojování si přírody, počínaje disciplinovanou kresbou podle přírody, přes studium mužské a ženské hlavy, může zaručit výchovu vyspělého výtvarného umělce.“¹⁴²

Zatímco vysoká umělecká škola měla studentům poskytnout základní znalosti a dovednosti, mistrovství měli dosáhnout dlouhodobou a soustavnou činností ve svém oboru. Před každou realizací UD potom měli věnovat dostatečnou pozornost přípravné fázi, ve které měli zobrazovaný objekt zkoumat a provádět jeho studie. Ideální situací bylo, pokud umělec zobrazovaný objekt důvěrně znal. V opačném případě se doporučovalo seznámení s objektem prostřednictvím vlastních nebo tvůrčích pobytů. Kromě reálného inspiračního zdroje mohl umělce podnítit k tvorbě UD také historický kulturní odkaz, konkrétně UD umělců 19. století nebo literární díla dobově protežovaných spisovatelů: „Víme, jak dlouho studoval Mánes látku, zevrubně se seznamoval s lidem a prostředím, než přistoupil k zralým ilustracím národních písní.“¹⁴³ Umělci měli po absolvování vysokých škol působit v rámci SČSVU, kde byli organizováni v krajských střediscích podle místa bydliště.¹⁴⁴ Prostřednictvím středisek byli vybíráni k účasti na tematických úkolových akcích, soutěžích, výstavách nebo stipendiích.¹⁴⁵

9.2 Tvarování výtvarných umělců

„Musíme být trpěliví, vývoj ve věcech kultury trvá vždycky dlouhou dobu. My jsme teprve na začátku.“¹⁴⁶

Před rokem 1948 pokrývali výtvarní umělci široké spektrum uměleckých směrů a tendencí. Působili v uměleckých spolcích, nebo samostatně, nebyli ovšem jednotně organizováni. KSČ si byla vědoma tohoto hendikepu, který jí znesnadňoval ovládnutí

¹⁴¹ OM. Akademie výtvarných umění v práci. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 122. S. 7.

¹⁴² ŠOLTA, Vladimír. K současné situaci ve výtvarném umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 31. S. 752.

¹⁴³ ŠOLTA, Vladimír. Kultura: Na výtvarné frontě. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 474.

¹⁴⁴ Přehled středisek SČSVU viz Příloha č. 5

¹⁴⁵ PETIŠKOVÁ, Tereza. K počátkům Svazu československých výtvarných umělců. In *České umění 1939-1999: programy a impulzy: sborník symposia*. Praha: Akademie výtvarných umění, 2000. s. 29-35. ISBN 80-238-6905-1. S. 30.

¹⁴⁶ KÁRA, Lubor. Slovo k novým výstavám. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 23. S. 542.

výtvarné umělecké sféry, pracovala proto od 2. poloviny 40. let 20. století na jejím sjednocení a tvorbě jednotné organizace podporující SR.

„Svaz československých výtvarných umělců jako jediná vrcholná organizace přihlašuje se spontánně k aktivní a kladné spolupráci na vybudování života nové společnosti. Věří, že nastává nová doba i pro uměleckou tvorbu a věří, že význam umění v životě lidu nabude váhy, která mu přísluší již proto, že umění jako prostředek poznání utváří život a jeho cílem je prosazování pravdy.“¹⁴⁷

SČSVU, jediná čs. organizace sdružující výtvarné umělce, zavazoval své členy ke spolupráci s KSC. Museli se podílet na souborných výstavách SR a politických akcích, kde deklamovali svůj souhlas s režimem. Navzdory propracovanosti organizační struktury se SČSVU potýkal s nedostatečným přísunem nových mistrovských UD tvořených metodou SR. Na tuto skutečnost reagoval výchovnými, vzdělávacími a motivačními programy, mezi které se zařazovali politicko-ideologická školení, tematické přednášky, odborné kurzy, úkolové akce nebo tvůrčí pobyty v ČSR i zahraničí.

Politicko-ideologická školení, tematické přednášky a odborné kurzy si kladly za cíl přiblížit umělcům komunistickou ideologii, metodu SR a s ní spojená protežovaná témata: *„Bude také úlohou Svazu, aby ve Spolupráci s ministerstvem školství, věd a umění pořádal ideově politická a odborná školení pro své členy a aby v tomto smyslu využil i příležitosti, které se nabízejí při úkolových akcích apod.“¹⁴⁸* Jejich nedostatkem byla skutečnost, že se jich mohla účastnit kvůli kapacitě prostor pouze část výtvarných umělců.

V rámci úkolových akcí měli umělci tvořit UD metodou SR na zadané téma, přičemž na jeho realizaci získali finanční zálohu. Jakmile bylo UD dokončeno a prodáno, zálohu vrátili.¹⁴⁹ Takto vzniklé UD mělo být využito také pro oficiální souborné výstavy SR v Jízdárně Pražského hradu. Navzdory snahám SČSVU nedosáhl projekt předpokládaných výsledků. Zapojovala se do něj pouze část výtvarných umělců, z nichž pouze část zadaný úkol splnila. UD předložená umělcům SČSVU bylo obtížné

¹⁴⁷ Provolání k výtvarníkům. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 12. S. 234.

¹⁴⁸ PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění. In *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 34.

¹⁴⁹ STRÁNÍK, Karel. Referát předsedy Svazu čs. výtvarných umělců. In *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 59.

prodat, což projektu způsobilo finanční potíže, které vyřešila až intervence MIO. UD nebyla vhodná ani pro výstavní účely.

Stimulačním prostředkem, který měl umělcům přiblížit SR, byl program Kultura výrobě. V rámci projektu kulturní patronát se jednalo o dlouhodobou spolupráci umělců s předem určenými vesnicemi, kde se měli umělci podílet na tvorbě kulturního plánování, poznávat místní krajinu a kulturu a nechat se jimi inspirovat pro tvorbu UD. Výhodou dlouhodobých pobytů na vesnicích byla skutečnost, že umělcům umožňovaly tvorbu neutrálních témat, zejména krajinomaleb, které se staly oblíbené zejména u starší generace výtvarných umělců. Inspiraci mohli získávat také pomocí tvůrčích pobytů, které jim umožňovaly zůstat na místech, která režim považoval za historicky důležitá. Jednalo se například o České středohoří nebo Tábor.¹⁵⁰ Dalším inspiračním zdrojem se měl stát projekt kulturní brigáda, který podporoval krátkodobé spolupráce mezi profesionálními umělci a závodními podniky. Umělci měli ve svém volném čase a bez nároku na honorář navštěvovat předem určené závodní podniky, prezentovat zde své umění v co nejvyšší kvalitě, prozkoumat místní prostředí a navázat komunikaci s dělnickou třídou: „*Dnes plánujeme i v umění, výtvarníci jdou do továren, seznamují se s úderníky, poznávají soutěžení, diskutují s dělníky o své práci a je vidět, že tato spolupráce, vzájemná kritika, už přináší první ovoce.*“¹⁵¹ Návštěvy závodních podniků měly umělce inspirovat k tvorbě angažovaných UD, zejména dělníků při práci, dělnického prostředí nebo budování socialismu.

SČSVU chtěl pomocí výše uvedených aktivit přimět výtvarné umělce k tvorbě požadovaných UD vysoké estetické a umělecké hodnoty. Zejména na počátku byla ale výstavní činnost problematická. Navzdory četným tematickým článkům považovali umělci SR za nesrozumitelný. Protože se chtěli vyhnout perzekucím, rozhodli se při tvorbě UD inspirovat nikoliv teoretickými články, ale UD soudobých sovětských výtvarných umělců. Nejistota panovala nejen u výtvarných umělců, ale také u výstavní poroty, která prováděla hodnocení UD před jejich zařazením do výstavní galerie, a umělecké kritiky.

Zatímco soudobé výtvarné umění se potýkalo s obsahovou nevyjasněností, v rámci čs. historického umění bylo jako inspirační zdroj jednoznačně stanoveno čs. realistické umění 19. století, konkrétně dílo Mikoláše Alše a Josefa Mánesa. Podobně

¹⁵⁰ HALÍK, Pavel. Padesátá léta. BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 279-292. ISBN 80-200-1390-3. S. 288.

¹⁵¹ ŠOLTA, Vladimír. Kultura na výtvarné frontě. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 475.

tomu bylo i s prezentací čs. historického umění ve zkoumaných periodikách, které podávaly o historickém období jednotné informace, protežovaly stejné období i výtvarné umělce.

„Měl teoreticky proboujovat ideu socialismu ve výtvarném umění, osvětlovat tvůrčí metodu uměleckého poznání, zprostředkovat poznání ruského relačního demokratického umění XIX. století a poznán ideově a umělecky vyspělého umění socialistického realismu Sovětského svazu, poučovat o správném chápání našeho realistického umění klasiků XIX. století.“¹⁵²

Na uměleckou produkci měla vliv také oficiální periodika SČSVU, která zahrnovala tituly jako Výtvarné umění (1950-1970), Výtvarná práce (1952-1969) nebo Tvar (1948-1970). Působila na ni i samostatná výtvarná a kulturně-politická periodika. Kromě standardních článků, které se zaměřovaly na podávání informací o umění, umělcích a SR se jednalo o hodnocení výstav a UD. Umělecká kritika měla umělce stimulovat k lepším výkonům, bylo proto potřebné, aby samotní redaktoři disponovali odbornými znalostmi, dokázali rozpoznat hodnotná UD od nehodnotných a ukázali umělcům cestu k SR pomocí pozitivní, konstruktivní a tvůrčí kritiky jejich tvorby: *„Není přece opravdovou kritikou, neumí-li tzv. kritik říci nic více než to, že se mu něco líbí nebo nelíbí, nebo klasifikuje-li díla a výkony jako ve škole na tu nebo onu známku. To vše je např. mně smrtelně jedno, a myslím, že i všem jiným, vyjma snad postiženým.“¹⁵³*

Reflexi UD měli umělci přijímat nejen od odborníků, ale také od laiků. Dokladem toho je uveřejňování názorů dělníků na výstavu a UD na stránkách periodik. Dělníci například navrhovali prohloubení vzájemné komunikace, které by umělcům pomohlo dělníky blíže poznat. Negativně se vyjadřovali k povrchnosti, skicovitosti a neukončenosti vybraných prací:¹⁵⁴ *„Po prohlídce výstavy se shromáždili se členy výstavního výboru a zástupci kanceláře presidenta republiky, aby jim sdělili své poznatky a názory na vystavená díla umělců a pohovořili o umělecké tvorbě vůbec.“¹⁵⁵*

Umělecká kritika se stala sama předmětem kritiky na stránkách periodik. Publikovány byly články o její ideální podobě. Redaktoři se potom navzájem

¹⁵² STRÁNÍK, Karel. Referát předsedy Svazu čs. výtvarných umělců. In 2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 62.

¹⁵³ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. Var: list pro kulturní otázky. 1948, 3. S. 89.

¹⁵⁴ NAJMR, J. M. Gottwaldovští výtvarníci v budování socialismu. Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů. 1950, č. 267. S. 7.

¹⁵⁵ DRDA, Jan. Komu umění Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů. 1949, č. 19. S. 1.

upozorňovali na nepřesnosti v člancích. Většinou se jednalo o nevhodný přístup redaktora ke konkrétnímu umělci, UD, nebo opomenutí významného umělce.

„Naši nekritičtí kritici mluvili tu o některých thematicky podnětných, ale umělecky dosud nezralých a nedostačujících dílech, jako o výtvorech, které již i umělecky naplňují program socialistického realismu a v jejichž stínu se ztrácí takřka všechna ostatní naše malba, zatížená formalismem, impresionismem, skizzovitostí. A přitom povýšeně odsuzovali či k větší pilnosti napínali i umělce tak význačné, jako Vojtěcha Sedláčka, nebo Vlastimila Radu, přitom poučovali o otázkách sochařského řemesla i takové mistry svého umění jako Laudu a pokorného, přitom zcela ignorovali kolekce kreseb Ladových nebo obrazů Ludvíka Kuby, jež, jak se podle toho mohlo zdát, byly vystaveny jen z milosti.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Resoluce z druhé části II. celostátní konference svazu čs. výtvarných umělců. In *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s.

10. Pronikání umění do veřejného a soukromého prostoru

„Jedním z největších úkolů je převýchova diváka, který se musí očistit od všech nánosů, které na něm zanechalo bývalé buržoasní umění.“¹⁵⁷

Režim měl zájem, aby se občané ČSR o oficiálně produkované umění zajímali, správně ho pochopili a promítli do každodenního života. Protože ale disponovali odlišnými vědomostmi v oblasti umění, považoval za nezbytné je v této oblasti kultivovat. Dosahoval toho hned několika způsoby. V případě dětí a mládeže se zaměřil na vzdělávací systém, ve kterém zdůraznil úlohu pedagogů, kteří se měli v kooperaci s režimem podílet na jejich tvarování. V případě dospělých jedinců pořádal na celém území ČSR výstavy oficiálního umění, prosazoval přitom umění nejen do veřejných, ale také soukromých prostor. Zároveň publikoval tematické články na stránkách výtvarných a kulturně-politických periodik. Své počínání obhajoval zvyšováním gramotnosti a kulturního povědomí obyvatelstva: *„Všemu lidu pečovat o chléb duševního zdraví, lidský život povznášet a činit šťastným a radostným život všech.“¹⁵⁸*

10.1 Galerie a jejich infrastruktura

Umělecká tvorba se do roku 1948 soustředila do Prahy, která disponovala galeriemi a výstavními síněmi již od 19. století. Galerie a síně byly propojeny s činností výtvarných skupin a spolků jako Sedm v říjnu, Skupina Ra, Skupina 42, ale také s významnými osobnostmi, které se věnovaly MUS, zejména kubismu a surrealismu. Mezi nejvýznamnější se zařazuje UB,¹⁵⁹ SVU Mánes,¹⁶⁰ nebo Topičův salon.¹⁶¹ Důležité byly ovšem i galerie s pozdějším datem vzniku jako SČUG Hollar¹⁶² nebo Galerie J. R. Vilímka. Rozmanitost a početnost uměleckých skupin a spolků ovšem nevyhovovala komunistickému režimu, který jejich činnost utlumoval. V 50. letech 20.

¹⁵⁷ KOSTELKA, Lubomír. Umělecká odpovědnost. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 173. S. 5.

¹⁵⁸ RABAS, Václav. K otevření rakovnické galerie. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 10. S. 307.

¹⁵⁹ Přehled výstav v UB v letech 1948 až 1953 viz Příloha č. 9

¹⁶⁰ Přehled výstav v SVU Mánes v letech 1948 až 1953 viz Příloha č. 10

¹⁶¹ Přehled výstav v Topičově salonu v letech 1948 až 1953 viz Příloha č. 12

¹⁶² Přehled výstav v SČUG Hollar v letech 1948 až 1953 viz Příloha č. 11

století tak existovaly buď na hranici existenčního minima, nebo zanikly. Klíčovým se stal zákon vydaný roku 1951, který zakazoval činnost samostatných spolků. Nové galerie oficiálního umění potom vznikaly na místech starých galerií nebo ve zcela nových prostorách. Hlavním reprezentačním prostorem oficiálního umění SR se stala Jízdárna Pražského hradu.¹⁶³ Na popud Klementa Gottwalda zde měly být pořádány jednou za dva roky přehlídky soudobého výtvarného umění a v mezidobí výstavy klasiků čs. umění 19. století.¹⁶⁴

Pokud měl režim dosáhnout co nejvyššího ideologického zasažení občanů ČSR, bylo nezbytné rozšířit SR na celé území ČSR. Výstavy se proto pořádaly nejen v Praze, ale také v ostatních velkých nebo významných městech jako Brno, Ostrava, Olomouc nebo Gottwaldov.¹⁶⁵ Občané zde mohli zhlédnout výstavy jako Český lid, jeho kraj v životě, práci a zápasu, První přehlídka ČSR výtvarného umění 1949 až 1951, Za mír, za blaho a rozkvět vlasti, za socialismus, ale i prezentaci děl Josefa Mánesa a Mikoláše Alše.

„Třeba zdůraznit i to, že nikoliv Praha, nýbrž vzdálený Gottwaldov. V poslední době se u nás mluvilo velmi mnoho a právem o nutnosti tak zvané decentralisace kultury, o nutnosti, aby nejen Praha, ale i ostatní města a celé oblasti mohly žít plně hodnotným kulturním životem. Nuže, výstava v Gottwaldově je skvělým příkladem i této decentralisace kultury.“¹⁶⁶

Zatímco Praha a velká města byla na kulturní život všestranně připravena, problematičtější se staly vesnice, kde jediné centrum kultury a společenského života představovaly mnohdy pouze prostory hospod. KSČ proto iniciovala vznik kulturních družstev, které měly zajistit finanční prostředky na vybudování kulturních zařízení. Členové družstev se skládali z předních čs. spisovatelů jako Václav Řezáč, Josef Hiršal nebo Jiří Weil.¹⁶⁷ Protože výstavba nových kulturních zařízení byla finančně nákladná, přistupovalo se často k alternativnímu řešení, kdy docházelo k budování takzvaných

¹⁶³ Přehled výstav v Jízdárně Pražského hradu v letech 1948 až 1953 viz Příloha č. 8

¹⁶⁴ MRKVIČKA, Otakar. *Výtvarná úroda 1951: Katalog výstavy Svazu čs. výtvarných umělců: 1. prosinec 1951 - 20. leden 1952*. [Praha: nákl. vl.], 1951. 34, [2] s. S. 5.

¹⁶⁵ Dnešní Zlín

¹⁶⁶ NEČÁSEK, František. *Kultura – Umění lidu. Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 5. S. 114.

¹⁶⁷ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, 2 sv. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 470.

osvětových jizeb nebo vesnických klubů,¹⁶⁸ které představovaly přestavby budov v centru vesnice pro umělecké účely: „*Jedním ze znaků budoucí vesnice musí být nezbytně i Dům kultury. Vždyť Dům kultury se stane i důležitým nástroje zvyšování životní úrovně na vesnici, bude významným výchovným prostředkem a střediskem.*“¹⁶⁹

Jakmile byla připravena kulturní zařízení, bylo nezbytné stanovit kulturní plán. Pro tyto účely vznikly kulturní patronáty, v rámci kterých se profesionální umělci podíleli v komunikaci s vesnicemi na kulturním plánu: „*Byla to rozhodně šťastná myšlenka poslat naše spisovatele na venkovské okresy, aby tam jednak pomáhali rozvoji kulturního života, jednak aby mezi pracujícím lidem sami načerpali nové zkušenosti pro vlastní tvorbu.*“¹⁷⁰ Funkce patrona byla považována za čestnou a politicky odpovědnou, nemohl ji proto vykonávat každý umělec.

Alternativu standardním výstavám představovaly putovní výstavy, které zakládaly svou činnost na převážení UD autobusem po území ČSR. Zatímco standardní výstavy prezentovaly UD většinou po dobu jednoho měsíce, putovní výstavy pouze po dobu několika hodin. Provázeny byly ovšem přednáškou odborníka.¹⁷¹ Další alternativou bylo pořádání uměleckých zájezdů z vesnic do měst, zejména Prahy.

*„My chceme nyní z venkovských míst, z venkovských obvodů pořádati po vzoru někdejších Šubrtových vlaků k návštěvě Národního divadla, chceme z venkovských obvodů pořádati pravidelné výpravy na kulturní podniky v Praze a v oblastních uměleckých střediscích. A naopak chceme všemi způsoby podporovat vtažení kultury do vesnice a na zemědělský venkov.“*¹⁷²

10.1.1 Organizace výstav

Zatímco probíhala na území ČSR výstavba kulturních zařízení, pracoval režim prostřednictvím SČSVU na plánování a realizování oficiálních výstav.

¹⁶⁸ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, 2 sv. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 473.

¹⁶⁹ PILAŘ, Jan. *Kultura na vesnici. Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 42. S. 1002.

¹⁷⁰ BARVÍK, Miroslav. *Kulturní patronáty. Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 45. S. 894.

¹⁷¹ JK. *O socialistické výstavnictví. Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 112.

¹⁷² KOPECKÝ, Václav. 10. dubna 1948 odpoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 125.

„NA POPUD MINISTERSTVA INFORMACÍ A OSVĚTY zorganizoval Ústřední svaz československých výtvarných umělců akci Výtvarní umělci na stavbách socialismu. Stavby, na kterých naši výtvarní umělci pracovali, nám určilo ministerstvo informací a osvěty. Tuto akci jsme ihned oznámili našim střediskům se žádostí, aby střediska určila jména výtvarných umělců, kteří mají o tuto akci zájem.“¹⁷³

Primárně se prezentovala UD metodou SR, která pravidelně dodávali členové SČSVU. Kromě soudobého umění se vystavovala UD čs. kulturního dědictví, zejména 19. století. Oceňovala se tvorba Mikoláše Alše a Josefa Mánesa pro svou technickou dokonalost, propojení formální a obsahové roviny a zahrnutí národního aspektu. Výjimkou nebyla ani prezentace zahraničních UD. Jednalo se zejména UD východního bloku, pocházející ze SSSR, Polska, Maďarska nebo Rumunska, orientující se na 19. století nebo současnost. Objevila se ovšem i UD západního bloku, například z Francie nebo Velké Británie.

Při prezentaci umění se režim snažil předat občanům ČSR obraz konkrétního období, aniž by vyzdvihoval osobnosti, které v něm působily. Prezentace historického období byla jednoznačná, problematickým se stal přelom 19. a 20. století charakteristický MUS. Režim se nakonec vypořádal se situací vyřazením UD, která obsahovala výrazné prvky MUS. Soudobá tvorba byla podmíněna dobovými požadavky na UD, kdy se protežoval SR. Přestože se prosazovaly souborné výstavy, mohli zájemci navštívit také samostatné výstavy. V případě historického období se jednalo o UD Mikoláše Alše a Josefa Mánesa, v případě soudobého umění o tvorbu rozmanitých výtvarných umělců.

Výstavy lze kategorizovat nejen podle období, kterému se věnovaly, ale také podle rozsahu. Za největší jsou považovány souborné výstavy SR pořádané v Jízdně Pražského hradu. Výtvarná úroda uspořádaná roku 1951 dosahovala 479 UD.¹⁷⁴ Objevila se zde mimo jiné tvorba Josefa Brože, Františka Jiroudka, Josefa Lady, Václava Vojtěcha Nováka, Arnošta Paderlíka, Lva Šimáka, Adolfa Hoffmeistera, Otakara Mrkvičky, Jaroslava Švába nebo Vojtěcha Tittelbacha. Rozsáhlé byly ovšem i přehlídky čs. výtvarného umění. Druhá přehlídka československého výtvarného umění

¹⁷³ *Výtvarní umělci na stavbách socialismu: Výstava: Praha, Mánes 12.12.1952 - 11.2.1953: [Katalog].* Praha: Ústř. svaz čs. výtvarných umělců, 1952. [15] s. S. 2.

¹⁷⁴ MRKVIČKA, Otakar. *Výtvarná úroda 1951: Katalog výstavy Svazu čs. výtvarných umělců: 1. prosinec 1951 - 20. leden 1952.* [Praha: nákl. vl.], 1951. 34, [2] s. S. 34.

pořádaná roku 1953 zahrnovala 620 UD.¹⁷⁵ Vystavena zde byla například tvorba Jana Čumpelíka, Aleny Čermákové, Emila Filly, Arnošta Paderlíka nebo Vlastimila Rady. Tematické výstavy byly menšího charakteru, dosahovaly pouze několika desítek obrazů. Příkladem je výstava s názvem Umění do bytu pracujících, která zahrnovala 44 UD.¹⁷⁶

„Přece však je snad možno poukázat na významnou změnu názorů a postupů od první výstavy „Československý lid a jeho kraj v životě, práci a zápasu“ v roce 1949. Obrat výtvarníků k realismu je již znatelný a kladný poměr ke skutečnosti a upřímný zájem o dnešní život oživil veškeré naše umění, dal mu nový smysl a postavil před ně veliké cíle.“¹⁷⁷

Pořádání výstav bylo organizačně i časově náročnou záležitostí. Po stanovení teoretického konceptu výstavy bylo nezbytné nechat zhotovit a následně vybrat vhodná UD. Úkol připadal střediskům SČSVU.¹⁷⁸ Následně byla UD hodnocena speciálně ustanovenými výstavními porotami, které se sestávaly z vrcholných představitelů kulturní politiky, vysokoškolských pedagogů, akademických výtvarných umělců, teoretiků umění i dělníků.¹⁷⁹ Konečné rozhodnutí o zařazení UD na výstavu připadalo SČSVU.¹⁸⁰ Pokud UD člena SČSVU opakovaně v hodnocení neuspělo, a nebylo proto zařazeno na soubornou výstavu SR, mohlo to znamenat jeho vyloučení ze SČSVU, a tím ukončení aktivní umělecké činnosti.¹⁸¹ UD tvořil umělec mnohdy v kooperaci se SČSVU. Ten pořádal politicko-ideologická školení, tematické přednášky, odborné kurzy a tvůrčí pobyty tak, aby umělci zadání co nejvíce přiblížil a inspiroval ho k tvorbě mistrovských UD. Míra zapojení SČSVU se odvíjela od významu UD. Pokud se jednalo

¹⁷⁵ II. přehlídka československého výtvarného umění 1951-1953: [Jízdárna pražského hradu: katalog]: květen-říjen 1953. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. 29, [11] s., [62] s. obr. příl. S. 30.

¹⁷⁶ Výtvarní umělci na stavbách socialismu: Výstava: Praha, Mánes 12.12.1952 - 11.2.1953: [Katalog]. Praha: Ústř. svaz čs. výtvarných umělců, 1952. [15] s. S. 8.

¹⁷⁷ II. přehlídka československého výtvarného umění 1951-1953: [Jízdárna pražského hradu: katalog]: květen-říjen 1953. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. 29, [11] s., [62] s. obr. příl. S. 45.

¹⁷⁸ Přehled krajských středisek viz Příloha č. 5

¹⁷⁹ Seznam členů výstavní poroty viz Příloha č. 1 a Příloha č. 3

¹⁸⁰ PETIŠKOVÁ, Tereza. K počátkům Svazu československých výtvarných umělců. In *České umění 1939-1999: programy a impulzy: sborník symposia*. Praha: Akademie výtvarných umění, 2000. s. 29-35. ISBN 80-238-6905-1. S. 30.

¹⁸¹ Tamtéž

o důležitou státní zakázku, bylo UD tvořeno i v kooperaci s vrcholnými představiteli čs. kulturní politiky, a to včetně členů vlády a prezidenta.¹⁸²

Na kompozici výstavy se podílel pracovní výbor výstavy.¹⁸³ Oficiální souborná nebo tematická výstava byla standardně zahájena vernisáží, na které si návštěvníci mohli vyslechnout úvodní proslov a tematickou přednášku, která vysvětlovala účel výstavy. Vernisáž výstavy s názvem Obrazy národních umělců SSSR realizovaná roku 1947 byla například započata sovětskou a čs. hymnou a následným proslovem malíře Václava Rabase. Vernisáže se zúčastnily sovětské i čs. osobnosti jako sovětský velvyslanec V. A. Zorin nebo ministr zahraničí Jan Masaryk.¹⁸⁴ Při prohlížení jednotlivých UD si mohli návštěvníci prohloubit znalosti zakoupením katalogu. Katalog obsahoval kromě faktických informací jako název a termín výstavy nebo složení výstavní poroty také několikastránkový úvod, který výstavu tematicky ukotvoval.¹⁸⁵ Autory textů byli redaktoři nebo osobnosti umělecké sféry, což přinášelo výhody i nevýhody. Pozitivem byla skutečnost, že dosahovaly vysoké informační hodnoty, negativem, že mohly být laikům nesrozumitelné. Nepřístupnost textů se potom stala předmětem kritiky na stranách Kulturní politiky: „*Nemají-li dost ohledu k lidu ani autoři textů, ani pořadatelé kulturních podniků, měla by tu být nějaká instituce, která by se starala, aby např. v případě katalogů – důvěřivý žádostivec poučení nemusil mít pocit, že byl oklamán, ba ošizen, protože za své peníze dostal něco, co pro něho nemá cenu.*“¹⁸⁶ Problém s odborností se ovšem nedotýkal všech úvodních textů k výstavám. Zatímco některé byly kritizovány, jiné chváleny: „*Zmínky zaslouží i výstavní katalogy, z nichž zvláště instrukčně založený katalog výstavy Umění a kýč je vzorně vypraven.*“¹⁸⁷ Součástí katalogu byly i základní informace o vystavujících výtvarných umělcích, jednalo se o místo narození, dosažené vzdělání a zařazení do střediska SČSVU, a UD, konkrétně jejich technice, rozměru, roku zhotovení a případné prodejnosti.¹⁸⁸ Informace

¹⁸² PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. Praha: Gallery, 2002. 101 s. ISBN 80-86010-61-9. S. 35.

¹⁸³ Seznam pracovního výboru viz Příloha č. 2

¹⁸⁴ Vernisáž sovětské výstavy. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 15.

¹⁸⁵ Ukázka teoretického úvodu výstavy viz Příloha č. 6

¹⁸⁶ Chceme vest lid k umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 38. S. 10.

¹⁸⁷ FRANKENBERG, Zdeněk. Učebnice, jaká má být. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 135. S. 5.

¹⁸⁸ Ukázka hesel katalogu viz Příloha č. 4

byly strukturovány do hesel a následně do bloků, které se dělily podle toho, zdali se jednalo o obraz, grafiku nebo plastiku. Vybrané katalogy obsahovaly obrazovou přílohu.¹⁸⁹

Problematickou se stala také provozní doba galerií. Titul Kulturní politika poukazoval na skutečnost, že si pracující lidé nemohou výstavu ve standardní otevírací době důkladně prohlédnout, protože se nacházejí v zaměstnání. Souběžně s kritikou byl potom vznesen i požadavek, aby byla otevírací doba galerií prodloužena do večerních hodin, podobně, jako je tomu v případě kaváren nebo restaurací: „*Žádný pracující člověk je nemůže přece v době od 9 – 18 hod. navštěvovat. Je s podivem, že doba, kdy jsou tyto síně otevřeny, nemůže být prodloužena, zatím co kavárny, vinárny, tančírny a hospody „slouží oddechu“ až do pozdních hodin nočních.*“¹⁹⁰

10.2 Výtvarné umění v závodních podnicích

Umění mělo na občany ČSR působit nejen ve veřejných galeriích, ale také v pracovním prostředí. Režim proto podpořil pořádání výstav a přednášek v závodních podnicích v kooperaci s profesionálními umělci v rámci projektu SČSVU s názvem kulturní brigáda. Zatímco v první etapě měl umělec pouze předvádět své umění, ve druhé etapě se měl podílet na vedení amatérských souborů v rámci závodních klubů.

*„První z nich, nazvaná Kreslíme v továrně, bude zahájena v pátek od 17. hod. Je uspořádána z prací posluchačů semináře výtvarné výchovy pedagogické fakulty Masarykovy university, které vznikly ve Spojených smaltovnách v Brně. Podává názorný příklad sblížení studující inteligence s dělnickou třídou a zároveň znamená prohloubení výtvarného studia a jeho zaměření k budoucím úkolům učitelů výtvarné výchovy. Posluchači semináře výtvarné výchovy začali kreslit přímo v závodě již před rokem a nový způsob vyučování, které nahradilo ateliérové studium studiem skutečnosti práce a budování se plně osvědčilo.“*¹⁹¹

Navzdory vynaloženému úsilí SČSVU se projekty neseťkaly s úspěchem. Rušné pracovní prostředí nebylo vhodné pro kontemplaci nad UD, do amatérských souborů se potom dělníci zapojovali pouze sporadicky, nedosahovali navíc požadovaných kvalit.

¹⁸⁹ Obrazovou přílohu obsahoval například katalog Umění do bytu pracujících nebo II. přehlídka československého výtvarného umění.

¹⁹⁰ RABAN, Josef. Výtvarné umění pracujícím. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 7. S. 4

¹⁹¹ R. Nové výstavy v brněnském Domě umění *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 116. S. 3

Navzdory negativním zkušenostem ale SČSVU svou snahu nevzdal a začal přemýšlet nad podobou umění, které by bylo do těchto prostor vhodné.

Byly také činěny pokusy instalovat výstavy přímo v závodech a jít s uměním za dělníkem: tyto výstavy však leckde neměly tak velký úspěch jako výstavy pořádané na venkově. Vinu na nezdaru nenese dělník a ni výtvarník, nýbrž prostředí samo, které svou živelností a stálým ruchem rozbíjí klid, jehož je k vnímání a pochopení uměleckého díla nezbytně třeba. Otázka pořádání výstav přímo na závodech ovšem zůstává. Zdá se, že bude zapotřebí vymyslet nový způsob instalace, který by vyhovoval pracovnímu prostředí továrny a naopak ještě využíval jeho zvláštního charakteru.¹⁹²

10.3 Výtvarné umění v domácnostech

„Výtvarné dílo není již určeno pro veřejný prostor a kolektivního diváka, nýbrž pro soukromý byt a diváka individuálního.“¹⁹³

Umění nemělo být pouze doménou veřejných prostor jako galerie nebo závodní podniky, ale také domácností. Mělo se stát standardní součástí bytové kultury, kde mělo na občany působit podprahově. Ideu UD do domácnosti podporovala také oficiální tematická výstava s názvem Umění do bytu pracujících, na které se prezentovala UD určená do domácnosti. UD na této výstavě znázorňovala zejména čs. krajinu, ve které dominoval venkov, a užitné budovy jako statek, cihelna či prádelna. Méně se na výstavě objevovaly figury nebo zátiší. Cena obrazů se pohybovala od 700 Kčs do 7000 Kčs, součástí obrazu byl v naprosté většině případů i rám.¹⁹⁴ Výstava nalezla ohlasy i v dobovém tisku: *„Chceme, aby pracující lid měl možnost nákupů dobrých originálů za přístupné ceny, ale také aby byl uchráněn před všemožným způsobem se nabízejícím brakem.“¹⁹⁵*

Režim si byl vědom vysoké pořizovací ceny originálního UD. Upozorňoval proto, že je nezbytné si na UD šetřit, podobně, jako se šetří na pořízení automobilu.

¹⁹² JK. O socialistické výstavnictví *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 112 S. 5

¹⁹³ NOŽÍŘ, J. Poučení z výstavy sovětských malířů. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 128.

¹⁹⁴ Přehled cen UD v rámci výstavy Umění do bytu pracujících viz Příloha č. 7

¹⁹⁵ *Umění do bytu pracujících: [85. výstava Galerie Práce od 2. prosince 1949 do 1. ledna 1950*. Praha: Galerie Práce, [1949]. [8] S. 1.

Význam UD v domácnosti dokládá konkrétními příklady, kdy uváděl, že výzdobě svého obydlí se věnovali i pravěcí lidé.

„Uskutečňujeme, aby do bytu pracujících se dostaly originály v dostupných cenách. Vydání za obraz není vydáním běžným. Na to si musíme šetřit. Když si kupujeme motocykl, musíme si taky dávat stranou. Ale jestli někdo má rád a chce mít doma umění, které mu zkrášlí příbytek (i jeskynní člověk měl svůj příbytek ozdoben, dospěje k tomu, že hradu najde.“¹⁹⁶

Pokud měla být ale UD dostupná všem, bylo potřebné vyhledat alternativní řešení. MIO proto vyhranilo finanční prostředky na zakoupení UD, které byly následně věnovány nejlepším dělníkům, kteří se zasloužili o rozvoj komunistického režimu. Ostatním navrhnul kromě pořízení originálního UD také možnost zakoupení finančně dostupnější reprodukce UD. Pozitivní postoj k reprodukcím režim vysvětloval tím, že je vhodnější pořídit si reprodukci hodnotného UD než nekvalitní originál: *„Není správné chtít, aby lidé kupovali originály za každou cenu, když mají možnost zakoupit za mnohem levnější peníz dokonalé reprodukce vynikajících prací nejlepších našich i cizích mistrů.“¹⁹⁷*

¹⁹⁶ *Umění do bytu pracujících: [85. výstava Galerie Práce od 2. prosince 1949 do 1. ledna 1950. Praha: Galerie Práce, [1949]. [8] S. 2.*

¹⁹⁷ WAGSTEIN, Ilja. Výtvarnictví: Do malého bytu? *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 63. S. 7.

11. Konstrukce socialistického realismu

„To, co socialistický realismus pokládá v okruhu dnešní tvorby za umění, za své umění, je plánovaná, dirigovaná, usměrňovaná a resolucemi jednomyslně schvalovaná činnost, činnost propagující politická hesla, zlepšující pracovní morálku, zvyšující stranickou bdělost a uvědomělost, vzněcující lásku k vlasti a k Sovětskému svazu a ovlivňující občanské smýšlení; v roztržení oborů lidské práce zaujímá tato jakkoliv záslužná činnost místo mezi pedagogickou a žurnalismem.“¹⁹⁸

Vznik SR se datuje do počátku 30. let 20. století, kdy je zřejmě poprvé zmíněn spisovatelem Ivanem Gronskim na sjezdu moskevských spisovatelů. Poté byl zaregistrován v projevech Maxima Gorkého a A. A. Ždanova na I. všesvazovém sjezdu spisovatelů.¹⁹⁹ Na území ČSR proniká ve 40. letech 20. století. Významným počinem je zde výstava obrazů národních umělců SSSR uspořádaná v Praze roku 1947, na které se prezentovaly portréty a krajinomalby.²⁰⁰ KSC oficiálně podpořila SR na Sjezdu národní kultury v dubnu 1948. Prozatím se ovšem jednalo pouze o výzvu k politicky angažované tvorbě a příklon k nové socialistické kultuře. Závaznost SR potvrdil Václav Kopecký na IX. sjezdu KSC v květnu 1949.²⁰¹ Navzdory tematickým textům a projevům ze SSSR a snahám čs. vrcholných politiků, kteří se SR snažili zasadit do domácího prostředí a interpretovat ho v rámci rozmanitých akcí, například sjezdů, konferencí a kritik,²⁰² se ovšem SR potýkal s formální i obsahovou nevyjasněností. Docházelo proto k dalšímu upřesňování SR na stránkách kulturně-politických a výtvarných periodik, kde byla nová metoda konfrontována s protikladnými tendencemi, a to formalismem, neuměním a kýčem, a podobnými tendencemi, konkrétně realismem, naturalismem a akademismem. SR v ČSR se následně přiklonil

¹⁹⁸ TEIGE, Karel. Realismus. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 168.

¹⁹⁹ PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. Praha: Gallery, 2002. 101 s. ISBN 80-86010-61-9. S. 7.

²⁰⁰ RYCHTER, Stanislav. Obrazy národních umělců Sovětského svazu. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 22.

²⁰¹ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 191 s. Tváře moci. ISBN 978-80-87211-09-0. S. 95.

²⁰² 1948-1956. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 106.

k textům a projevům A. A. Ždanova, které kladly důraz na služebnost umění režimu. Navzdory velkému množství informací o SR, které dostávali umělci v rámci periodik a oficiálních výstav, ovšem považovali metodu stále za nesrozumitelnou. Při realizaci státních zakázek proto zůstávali v napětí, že se jim nepodaří splnit očekávání režimu a budou perzekuováni.²⁰³ Situaci řešili příklonem k vizuálním UD SSSR jako primárním inspiračním zdrojům. První výsledky snah čs. umělců se potom prezentovaly na výstavě Výtvarná úroda:

„Výstava ukázala, že v našem výtvarném umění již došlo k obratu, že naši umělci se hlásí upřímně k realistické metodě, a že celá řada děl, jak mistrů starší generace, tak i mladých ukazuje, že budou následovat a vznikat díla nová, ještě smělejší, obsahově hlubší a umělecky mistrovská. Pro každého poctivě smýšlejícího umělce jsou umělecké výsledky výstavy v Jízdárně pobídkou k další houževnaté a usilovné tvůrčí práci.“²⁰⁴

Zatímco první souborné výstavy byly provázeny nejistotou, v průběhu následujících let dochází k postupnému vymýcení tendencí MUS a tvorbě požadovaných UD metodou SR.

UD mělo plnit svůj účel: *„Ano, umění má velké výchovné poslání, ba je to jeho úkol nejdůležitější. Ale jedině takové umění, které mluví k duši a srdci pracujícího člověka a které je mu srozumitelné, může své výchovné poslání společenské i estetické splnit.“²⁰⁵* Zároveň mělo být svému účelu upraveno. Zatímco veřejné prostory vyžadovaly monumentální UD, jejichž typickým představitelem je Stalinův pomník Otakara Švece na pražské Letné, soukromé prostory vyžadovaly odlišný formát, obsah i výrazové prostředky.²⁰⁶

11.1 Následování kulturní politiky SSSR

„České umění se musí poučit na umění ruském, bude musit jít však svými vlastními cestami, neboť zapomínáme na některé podstatné rozdíly: ruská socialistická společnost

²⁰³ PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. Praha: Gallery, 2002. 101 s. ISBN 80-86010-61-9. S. 8.

²⁰⁴ MRKVIČKA, Otakar. *Výtvarná úroda 1951: Katalog výstavy Svazu čs. výtvarných umělců: 1. prosinec 1951 - 20. leden 1952*. [Praha: nákl. vl.], 1951. 34, [2] s. S. 6.

²⁰⁵ NEČÁSEK, František. *Kultura – Umění lidu. Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 5. S. 114.

²⁰⁶ NOŽÍŘ, J. Poučení z výstavy sovětských malířů. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 129.

*se už formuje po tři desetiletí, měšťanská a pseudointeligentní vrstva byla dávno vystřídána novým pokolením dělníků rukou i ducha, my jsme však teprve na prahu této proměny...*²⁰⁷

SR představoval metodu, která byla na čs. kulturu aplikována uměle. Zatímco ve 30. letech 20. století dochází k pronikání SR na území ČSR, na konci 40. let se SR oficiálně stává normou umělecké tvorby a v 50. letech 20. století dochází k jeho rozvinutí.²⁰⁸ Jak již bylo zmíněno, jedním z prvních významných počínů SR na území ČSR je výstava oficiálního sovětského umění v Praze roku 1947. Výstava prezentovala 86 UD,²⁰⁹ jednalo se přitom o UD čtyř národních výtvarných umělců, Alexandra Gerasimova, Alexandra Dejneka, Sergěje Gerasimova a Arkadije Plastova,²¹⁰ kteří byli národními umělci SSSR a nositeli oficiálních funkcí.²¹¹ Tematicky se výstava věnovala portrétu a krajinomalbě. UD odkazovala na lidové umění a přinášela novou sovětskou tematiku a monumentalitu.²¹² Význam výstavy dokládá její návštěvnost, kdy si ji pouze v prvních deseti dnech prohlédlo 20 000 osob,²¹³ a četné reakce na stránkách dobových periodik. Ohlasy na výstavu působily rozporupně.²¹⁴ Zatímco některá periodika přijímala spolupráci se SSSR a novou metodu tvorby UD pozitivně, jiná upozorňovala na skutečnost, že výstava reflektuje tvorbu omezeného počtu umělců a pozastavovala se i nad zpracováním některých UD.

Po únoru 1948 je znatelná intenzivní činnost v oblasti kulturní politiky. Pořádány jsou konference, sjezdy a setkání, kde osobnosti jako Václav Kopecký, Zdeněk Nejedlý nebo Gustav Bareš informovaly veřejnost, zejména uměleckou,

²⁰⁷ ZÁVADA, Jaroslav. O optimismu a pesimismu v umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 278. S. 1.

²⁰⁸ ADAM, Jan. *Ottova encyklopedie Česká republika*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. 5 sv. ISBN 80-7360-456-6. Sv. 2. S. 507-508.

²⁰⁹ MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 38.

²¹⁰ MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 30.

²¹¹ MÍČKO, M. K diskusi o sovětském malířství. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 49.

²¹² Několik poznámek k výstavě sovětských malířů. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 121.

²¹³ Další hlas z lidové kultury. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 106.

²¹⁴ MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 106.

o podobě nového umění. Příkladem je Manifestační večer odborářských kulturních pracovníků²¹⁵ nebo Konference mladých spisovatelů na Dobříši.²¹⁶ Významu dosahoval zejména Sjezd národní kultury pořádaný v dubnu 1948, kde byl SR prezentován jako nejvhodnější umělecká metoda. Na sjezdu byla zmíněna i skutečnost, že s režimem je možné dosáhnout shody, a to i mimo stranickou a ideologickou rovinu. Jednalo se ovšem o účelové jednání, podobně jako tomu bylo v případě snahy získat podporu renomovaných umělců, například u Josefa Lady nebo Emila Filly. KSČ si tímto chtěla naklonit veřejnost a dosáhnout lepších výsledků v parlamentních volbách.²¹⁷ Podpora nové umělecké metody rozpoutala diskusi mezi osobnostmi čs. umělecké sféry nad budoucností MUS. Zatímco Jindřich Chalupecký považoval MUS za ukončenou etapu, Karel Teige se zasazoval o jejich plnou obnovu²¹⁸ a Otakar Mrkvička chtěl dosáhnout alespoň propojení MUS se SR. Na nereálnost poslední varianty Otakara Mrkvičku upozorňoval Vítězslav Nezval, který tvrdil, že SSSR podporuje pouze jeden umělecký směr, a tím je SR.²¹⁹

„Ne, nemůže být smíru, synthesy, kompromisu mezi formalismem a socialistickým realismem, neboť nejde o dva proudy, tekoucí vedle sebe s nadějí na splnutí, nýbrž o nejostřejší vyhranění dávného sváru dvou hlavních stran v historii umění, strany zastávající realistické principy tvorby, a stran »čistého umění«, strany umění společensky aktivního a strany útěku od skutečnosti, neboli – koneckonců strany pokroku a strany reakce.“²²⁰

Situaci nepomohla ani skutečnost, že na počátku 20. století se na území SSSR rozvinula levicová moderna, která se stala inspiračním zdrojem pro evropská umělecká centra.²²¹ Jádrem problému byla totiž skutečnost, že charakter MUS neodpovídal potřebám

²¹⁵ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, 2 sv. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 528.

²¹⁶ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, 2 sv. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 439.

²¹⁷ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, 2 sv. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 826-827.

²¹⁸ ROUSOVÁ, Hana. Konec avantgardy? ROUSOVÁ, Hana et al. *Konec avantgardy?: od mnichovské dohody ke komunistickému převratu*. Vyd. 1. V Řevnicích: Arbor vitae, 2011., 337, [10] s. ISBN 978-80-87164-64-8. S. 22.

²¹⁹ 1948-1956. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 107-108.

²²⁰ NEČÁSEK, František. Poznámky o formalismu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 14. S. 433.

režimu. Navíc byl celosvětově souzen pro svůj potenciální vliv na vznik druhé světové války.

„Ano, naopak že ona to byla, která nejen umožnila, ale dala přímo popud ke vzniku této strašné války a vši té zkázy kultury i výsměchu i nejelementárnějším pojmům civilisace (jaké znamenala tato válka).“²²²

Období 1950 až 1952, kdy dochází k nejtvrděší stalinizaci čs. kultury, je příznačné orientací SR na A. A. Ždanova,²²³ jehož texty a projevy označil v ČSR za závazné Václav Kopecký na IX. sjezdu KSČ v roce 1949.²²⁴ Hlavní myšlenkou A. A. Ždanova, prezentovanou i v titule s názvem O nejpokrokovější literatuře světa je skutečnost, že umění má sloužit režimu, proto má být angažované, srozumitelné a optimistické.²²⁵ Formální rovinu výtvarného umění komentuje tím, že pro dosažení cíle je možné využít libovolný sloh nebo formu. Přestože se A. A. Ždanov věnuje ve svých textech a projevech literatuře, byly jeho myšlenky uplatnitelné na všechny oblasti umění.

„K základním rysům kulturní politiky KSČ v padesátých letech patřilo rozvíjení a neustále prohlubování kulturní spolupráce se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi. Při řešení všech zásadních otázek socialistického kulturního vývoje jsme všestranně čerpali ze sovětských zkušeností. O tyto zkušenosti jsme se opírali při výstavbě a organizaci kulturních života, při revoluční přestavbě kulturních institucí, koncipování kulturních zákonů včetně zákona o jednotné škole, při rozvíjení kulturně osvětové a výchovné práce i v přípravě nové organizace československé vědy a uměleckého života.“²²⁶

V březnu 1953 dochází v souvislosti s úmrtím hlavního představitele stalinismu J. V. Stalina a následně Klementa Gottwalda k postupnému zahájení procesu uvolňování,

²²¹ TEIGE, Karel. *Sovětská kultura*. [Praha]: Odeon, 1927. 132 s. Edice Odeon; sv. 31. S. 42-44.

²²² NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, 1. S. 6.

²²³ DRŠKA, Václav aj. *Encyklopedie osobností Evropy od starověku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům OP, 1993. 711 s. ISBN 80-85841-00-2. S. 710.

²²⁴ PETIŠKOVÁ, Tereza. K počátkům Svazu československých výtvarných umělců. In *České umění 1939-1999: programy a impulzy: sborník symposia*. Praha: Akademie výtvarných umění, 2000. s. 29-35. ISBN 80-238-6905-1. S. 30.

²²⁵ BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 525 s. ISBN 80-200-1390-3. S. 342-343.

²²⁶ KOVÁŘ, Miloslav. *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1988. 94 s. S. 32.

který se projevuje i v oblasti výtvarného umění. Mezi hlavní rysy se zařazuje možnost užívat prvků MUS při tvorbě UD.

11.2 Charakteristika socialistického realismu

„Metoda socialistického realismu znamená: realisticky, umělecky tvořit v duchu socialistickém.“²²⁷

UD mělo dokládat umělcovo řemeslné mistrovství; mělo být důkladně propracované, a to v rovině výtvarné techniky, kompozice nebo barevnosti, a dokončené. Mělo být naplněno ideologií a zobrazovat režimem podporovaná témata. Důležité bylo dosažení rovnováhy mezi formou a obsahem: *„Umění socialistického realismu je uměním jednoty obsahu a formy. O tuto formu bude naše výtvarné umění ještě delší dobu bojovat, i když se výtvarní tvůrci v podstatě již dnes soustřeďují na socialistický obsah.“²²⁸*

Jako vzor byla umělcům předkládána již zmiňovaná sovětská tvorba a čs. tvorba 19. století, konkrétně UD Mikoláše Alše a Josefa Mánesa. Upozorňovalo se ovšem, že UD mají sloužit umělcům pouze jako inspirační zdroj a nemá docházet k jejich šablonovitému přejímání.²²⁹

„Dnes se k Mánesovi a Alšovi vracíme především proto, že v jejich dílech byla vyjádřena síla i bohatýrská moc českého národa, že těmto umělcům šlo především o národní samostatnost a svobodu od cizáků, šlechty a utlačovatelů. Jejich velikost spočívá právě v tom, že ve své době správně rozpoznali, co je velké a typické, že dovedli správně pochopit potřeby svého lidu.“²³⁰

Úkolem čs. kulturních politiků bylo teoreticky zasadit metodu SR do čs. prostředí. Zatímco základní charakteristika SR zůstává neměnná, dochází k podpoře národního a lidového aspektu. Při zobrazování krajiny se proto zaměřovala pozornost na čs. krajinu, která byla z historického hlediska politicky významná, například Hradčany,

²²⁷ KOPECKÝ, Václav. Marxisticko-leninská výchova. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 138.

²²⁸ ŠOLTA, Vladimír. K situaci ve výtvarnictví. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 19, č. 1. S. 23.

²²⁹ NEČÁSEK, František. Kultura – Umění lidu. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 5. S. 114-115.

²³⁰ ŠOLTA, Vladimír. Kultura na výtvarné frontě. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 474.

Tábor nebo České středohoří.²³¹ Při tvorbě portrétu se jednalo o zobrazování významných osobností čs. politiky a umění, například Klementa Gottwalda, Julia Fučíka nebo Stanislava Kostku Neumanna (dále jen S. K. Neumanna). Národní aspekt je potom možné doložit i u konkrétních výtvarných umělců jako Josef Lada, Václav Rabas nebo Max Švabinský.

*Lidové umění uchvacuje, protože je v něm naprostý soulad mezi smysly a rozumem. Zkušenost je v díle lidového umělce v rovnováze s citem. A ovšem, že se na jeho účinku podílí také otázka výrazových prostředků funkčnosti tvaru a materiálu. Ani v ohledu řemeslném lidový umělec nic nepředstírá a nezastírá. Je pravdivý také způsobem práce. Vyslovuje se rovnou a nerozpačitě s citlivým pochopením rodných vlastností materiálu.*²³²

Významným rysem SR byl optimismus. Nemělo se ovšem jednat o optimismus z vnitřního pocitu, ale optimismus z budování socialismu. Režim totiž zastával názor, že soudobý člověk je ve společnosti šťasten, a nemá proto potřebu tvořit pesimistická UD: „*Naše literatura je prodchnuta entusiasmem a hrdinstvím. Je optimistická, ale ne optimistická z nějakého zoologického „vnitřního pocitu. Je optimistická v podstatě, ježto je literaturou třídy na vzestupu – proletariátu, jediné pokrokové a průkopnické třídy.*“²³³

Dalším důležitým rysem SR byla srozumitelnost, díky které měla umění porozumět nejen elitní skupina vzdělaných jedinců, ale všichni občané ČSR. Umělci se proto měli co nejvíce přiblížit občanům, zejména dělníkům. Neznamenal to ovšem podnět k tomu, aby umělci zahájili tvorbu neumění nebo kýče. Režim naopak požadoval UD vysoké estetické i umělecké hodnoty.

11.3 Vymezení se vůči konkurenčním tendencím a uměleckým směrům

Režim dbal na důsledné rozlišování umění od neumění. Umění mělo dosahovat estetické a umělecké hodnoty. Zatímco v prvním případě se jednalo o dokonalé

HALÍK, Pavel. Padesátá léta. BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 279-292. ISBN 80-200-1390-3. S. 288.

²³² MRKVIČKA, Otakar. Příklad lidového umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 13. S. 7.

²³³ ŽDANOV, Andrej Aleksandrovič. *O umění*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1950. 145, [6] s. S. 19.

zvládnutí uměleckého řemesla, ve druhém případě o inovativní přístup ke zpracování tématu, které mělo obohacovat dosavadní uměleckou produkci. Předmětem diskuse se stala i protikladnost umění a kýče. V tomto rozdělení byl umění přisouzen atribut pravdy a kýči atribut lži. Defektnost kýče spočívala ve skutečnosti, že neprávem označoval za umění něco, čemu označení umění nenáleželo. Na téma kýč byly uspořádány výstavy, věnovala se mu ovšem i periodika:

„Záslužnou výstavu připravili v brněnském Domě umění. Je nazvána Umění a kýč a přesvědčivě ukazuje, co je a co není umění, jak mnoho společného s lidem a jeho výtvarným projevem má i moderní umění, označované jeho protivníky za formalistické, jak je kýč lží výtvarnou, čistě technickou, formální i tematickou a seznamuje důvěrně s výtvarnickovou dílnou, s různými technikami a problémy.“²³⁴

Podrobně se problematikou kýče zabýval na konci 20. století Tomáš Kulka, který ho dále specifikoval jako dílo, které zobrazuje obecně krásné objekty nebo témata se silným emocionálním nábojem, je snadno identifikovatelné a neobohacuje asociace.²³⁵ Podle Gabrielle Thullerové mají dispozice ke kýči zejména romantická a erotická zobrazení, lovecké výjevy nebo obrazy s náboženskou tematikou.²³⁶

V rámci SR bylo významné především vymezení metody vůči MUS, konkrétně surrealismu, kubismu, impresionismu, cézannismu, expresionismu, fauvismu nebo existencialismu. MUS byly konfrontovány s válečnými událostmi, docházelo proto k jejich celosvětovému přehodnocování. Komunistický režim považoval tuto etapu za ukončenou, požadoval proto její překonání. Přestože argumentoval vlivem MUS na druhou světovou válku, ve skutečnosti mu MUS nevyhovovaly proto, že nemohly být univerzálním nosičem komunistické ideologie. Utlumování MUS je nejznatelnější v období stalinismu. Zahájením období uvolňování v 2. polovině 50. let 20. století ovšem dochází k revizi MUS a je povolena alespoň jejich umírněná podoba.²³⁷ „*My nazýváme formalismem umění, které není schopno lásky k lidu, opájí se pouze formou,*

²³⁴ STÁL. Triumf ruského umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 132. S. 7.

²³⁵ KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. Vyd. 2., rozš. Praha: Torst, 2000. 292 s. ISBN 80-7215-128-2. S. 57.

²³⁶ THULLER, Gabriele. *Jak je poznáme? Umění a kýč*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2007. 128 s. ISBN 978-80-242-1998-1.

²³⁷ 1948-1956. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 108.

zavrhuje obsah, je to umění, které se zrodilo z patologického a pesimistického chápání skutečnosti a nedůvěry ve schopnosti a ideály člověka. ²³⁸

SR se musel vymezovat i vůči podobným uměleckým směrům, kterým byl například realismus. Realistické tendence je možné zaznamenat již od samotného počátku výtvarného umění. Souborně se projevovaly ve středověkém umění, nejvíce ovšem v 19. století. Podobně jako SR dbal realismus na vysokou řemeslnou úroveň UD a pravdivost: *„A realismus získává při tom tím, že všichni tito mistři neutíkali od skutečnosti, nýbrž naopak zmocňovali se jí, zmnožili ji, prohloubili a povýšili svým uměním.* ²³⁹. Oproti SR ovšem postrádal ideové naplnění, které by vedlo společnost k socialismu.

Podobně jako realismus i naturalismus dbal na technickou propracovanost UD. Odlišoval se ovšem předmětem svého zájmu, kterým nebyla standardní realita, ale realita vyznačující se procesem rozpadu. Problematická byla i skutečnost, že nekládl důraz na zobrazení člověka v UD: ²⁴⁰ *„... naturalismus je v podstatě podobná impotence, netvořivost, jako formalismus. [...] A je typické, že naturalismus vykvetl v těžké úpadkové době buržoasie jako formalismus, jen s jinými zase znaky této dekadence. Není náhodou, že naturalismus ve své zdrcující většině je tak hrubý, surový a sprostý.* ²⁴¹

Akademismus dbal rovněž na preciznost v oblasti technického provedení. Nežádoucí jev ale představovala nedostatečná ideologičnost a inovativnost, kdy umělci až šablonovitě přejímali své akademické vzory.

„Jeho základním omylem nebylo to, že požadoval dokonalé ovládnutí výtvarného řemesla, nýbrž to, že mu šlo právě jen o řemeslnou dokonalost, že tvořil bez živého lidského citu, že zobrazovaný život ho zajímal jen potud, pokud mu to umožňovalo uplatnit svou řemeslnou zručnost, takže si tento život aranžoval podle svých strnulých estetických kanonů. Mráz na květ živého lidského zanicení, mráz na květ poesie života – to je akademismus, v tom si odpovídá s naturalismem. ²⁴²

²³⁸ MC. Kulturní kronika. Boj proti formalismu je bojem za mír. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 86. S. 4.

²³⁹ NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu pravém a nepravém. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 8. S. 227.

²⁴⁰ ŠOLTA, Vladimír. K současné situaci ve výtvarném umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 29. S. 690-691.

²⁴¹ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 3. S. 71.

²⁴² FREED, Y. Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 20, č. 6. S. 136.

11.4 Vztah k národnímu kulturnímu dědictví

„Těžko by se nám vytvářelo socialistické výtvarné umění, kdybychom neměli mocné opory v tradicích našich realistů a v lidovém umění.“²⁴³

KSČ si považovala čs. kulturní odkazu. V rámci Národní galerie proto prováděla sbírkovou a metodickou činnost a UD následně prezentovala občanům ČSR v rámci souborných výstav na celém území ČSR. Přestože inventář Národní galerie zahrnoval díla od 14. do 19. století, vybral si režim z celého kulturního dědictví období 19. století, zejména tvorbu Mikoláše Alše a Josefa Mánesa, kteří vynikali v technice kresby. Na umělcích oceňoval svědomitý přístup k umělecké tvorbě, zejména důraz na přípravnou fázi. Zájem o osobnost a dílo Mikoláše Alše byl podpořen oslavou stého výročí narození roku 1952. Na tuto počest byla uspořádána výstava Alšova díla na Pražském hradě, jejíž součástí byly podrobnosti o životě tohoto umělce. V souvislosti s výročím bylo vydáno i několik knižních publikací o Mikoláši Alši, které obsahovaly podrobnosti o jeho životě, vztahu k lidem a umělecké tvorbě.²⁴⁴ Kromě publikací se připravovaly oslavy jeho jubilea v městech i na vesnicích.²⁴⁵ Pozitivně se režim vyjadřoval také k umění Karla Purkyněho nebo Antonína Slavíčka.

Na území ČSR se realizovalo několik výstav historického umění. Mezi nejvýznamnější se zařazuje výstava s názvem Čeští klasikové 19. století uspořádaná roku 1948. Dalším významným počinem byla tematická výstava s názvem Mistři českého umění 19. století, která si mohli prohlédnout ve svém městě obyvatelé Olomouce, Šumperku, Litovele, Zábřehu, Jeseníku nebo Javorníku.²⁴⁶

„Ani ve své venkovské tématice nevyhledával umělec sociální rozdíly, nepřipomínal bídu a ponížení. Jako realista studoval kroje, tváře i pohyby sedláka nebo slovenského horala, líbezný zjev ženy i dětí. Vytvářel však víc než pouhé studie, tvořil typické

²⁴³ ŠOLTA, Vladimír. K některým otázkám socialistického realismu ve výtvarném umění. In: MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 144.

²⁴⁴ ALEŠ, Mikoláš, SVOBODA, Emanuel a NEČÁSEK, František. *Výstava díla Mikoláše Alše 1852-1952: Květen-listopad 1952*. 1. vyd. Praha: Kanc. presidenta republ., 1952. 43, [3] s. Aktuality; Sv. 5.

²⁴⁵ ALEŠ, Mikoláš, SVOBODA, Emanuel a NEČÁSEK, František. *Výstava díla Mikoláše Alše 1852-1952: Květen-listopad 1952*. 1. vyd. Praha: Kanc. presidenta republ., 1952. 43, [3] s. Aktuality; Sv. 5. S. 13.

²⁴⁶ Aleš Mikoláš. In: *Archiv výtvarného umění* [online]. 2005 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/osoby.php?Fvazba=osobnavystavach&i=&Fmistoumrti=&Fprijmeni=ale%C5%A1&Fjmeno=mikol%C3%A1%C5%A1&FnarozDen=&FnarozMes=&FnarozRok=&FumrtiDen=&FumrtiMes=&FumrtiRok=&Fmisto=&Fobor=>

*představitele lidu, hrdinné postavy bájných epos. Idey a touhy doby po národním mythu se stávaly v Mánesově díle živou skutečností, kterou si pro lidovost uměleckého projevu Mánesova přisvojily nejširší vrstvy. Proto je Josef Mánes naším národním klasikem, zakladatelem svébytného českého umění. Založil jeho tradici na lidovosti, realismu a vlastním, národním umělecké výraze.*²⁴⁷

11.5 Obsah a forma socialistického realismu

*„Srdcem k socialistického obsahu v novém realistickém umění musí být člověk.*²⁴⁸

Středem UD tvořených metodou SR měl být člověk zobrazený při životě a práci. Člověk měl vyzařovat energii, sebevědomí a vyjadřovat pozitivní charakterové vlastnosti: *„Musíme vybírat nejlepší city a vlastnosti sovětského člověka, musíme mu ukazovat jeho zítřek a musíme zároveň dávat našim lidem příklad, jací mají být, musíme bičovat přežitky minulosti, které překážejí sovětským lidem v cestě kupředu.*²⁴⁹ Jako vzor ideálního socialistického člověka byli na obrazech zobrazováni; politické a umělecké osobnosti, hrdinové, bojovníci a dělníci.

*„Je nejvyšší naléhavé, aby mistři pera, štětce, dláta, divadelní a filmoví umělci vyzvedli vysoko příkladné typy statečných a obětavých bojovníků za naši svobodu, aby zejména naši mládeži postavili za vzor muže typu Žižkova, Havlíčkova, Masarykova, Fučíkova, Jarošova, lidických žen apod. [...] člověka charakterově uceleného, mravně i politicky pevného, statečného a obětavého, pokrokového, který se dovede za pravdu a spravedlnost, za národ a svobodu bít a rvát a za ně všechno obětovat*²⁵⁰

Člověk měl na obraze představovat aktivní prvek podmaňující si přírodu. Zobrazen měl být proto odlišně od okolního prostředí. Důležitým kritériem byla již zmíněná pravdivost. Pokud například umělec zobrazoval dělníky uprostřed práce, musela se na jejich tvářích a šatech projevit. Věrohodného obrazu měli umělci dosáhnout důkladným pozorováním osob v určitém prostředí a komunikací. Vzhledem

²⁴⁷ ROČÁKOVÁ, Eva. Mánesův umělecký odkaz. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 199. S. 7.

²⁴⁸ KÁRA, Lubor. Malíři, malujte člověka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 11. S. 4.

²⁴⁹ GRYGAR, M. Teigovština. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1008.

²⁵⁰ SVOBODA, Ludvík. 10. dubna 1948 dopoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 62.

ke skutečnosti, že režim požadoval zobrazování dělnické třídy, pořádal rozmanité projekty, které měly umělcům pomoci vstoupit do jejich prostředí a zde se inspirovat.

„Doposud žádné veliké literární ani umělecké dílo nevyrostlo ve vzduchoprázdném prostoru nebo v izolaci, nýbrž jedině z nejužšího a bezprostředního kontaktu se širokým proudem skutečného života pracujícího lidu. [...] i naši kulturní pracovníci, umělci a vědci si plně uvědomují, že pracují a tvoří pro lid a podle zásady: kulturu, umění a vědu lidu – a s lidem ke kultuře, k umění a k vědě ještě větší a vyšší.“²⁵¹

Pozornost se soustředila nejen na postavu člověka, ale také na jeho podobiznu. Podle sekundární literatury se většinou jednalo o dva ikonografické typy, a to politika v revolučním odhodlání nebo revoluční postavu ve chvíli klidu a zamyšlení.²⁵² Znázorňování osobností vrcholné politiky SSSR a ČSR jako Vladimír Iljič Lenin (dále jen V. I. Lenin), J. V. Stalin nebo Klement Gottwald bylo řízeno zákonem o způsobu zobrazování politických osobností.²⁵³ Kromě politiků se do centra pozornosti dostaly i osobnosti umělecké sféry jako Julius Fučík nebo S. K. Neumann. Výjimkou nebylo ani zobrazování dělníků. Při tvorbě portrétu měli umělci dbát nejen na zachycení vnější podoby portrétovaného, ale také na vyzdvižení jeho pozitivních charakterových rysů. Jako vzor byl předkládán portrét Julia Fučíka vyhotovený Maxem Švabinským pro výstavu Výtvarná úroda. Umělci se potom mohli inspirovat v dílech realistických umělců, kteří dokázali zobrazit člověka komplexně.

„U velkých realistů minulosti, již dovedli přesně postihnout podobu, vyjadřoval portrét vždy celou povahu člověka, veškeré jeho myšlení, mluvil o jeho práci a o nejhlubších životních zájmech, byl vlastně zhuštěnou historií jeho života i zhodnocením významu osobnosti. A ještě více: osvětloval úlohu a posici třídy, společenské skupiny nebo stavu, jehož příslušníkem byl portrétovaný, vydával svědectví o dané historické epoše, o soudech lidí, o velkých historické epoše, o osudech lidí, o velkých historických převratech, tragediích a nadějích.“²⁵⁴

²⁵¹ SVOBODA, Ludvík. 10. dubna 1948 dopoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 61.

²⁵² PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. Praha: Gallery, 2002. 101 s. ISBN 80-86010-61-9. S. 35.

²⁵³ Tamtéž

²⁵⁴ NEUMANN, Jaromír. O úkolech dnešního portrétního umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 28. S. 5.

Kromě figurativního umění se umělci zaměřovali na krajinomalby. Základním předpokladem pro jejich tvorbu byla skutečnost, aby umělec zobrazované prostředí důkladně znal. Mohlo se jednat o rodnou krajinu nebo o místo, na kterém umělec dlouhodobě pobýval. Režim měl ovšem zájem, aby se primárně zobrazovala místa, která pokládal za historicky důležitá, například Hradčany, Tábor nebo České středohoří.²⁵⁵ Inicioval proto prostřednictvím SČSVU projekty jako kulturní patronát, v rámci kterých navazovali umělci dlouhodobé spolupráce s předem určenými vesnicemi. Kromě práce na kulturním plánu se zde měli seznamovat s prostředím a inspirovat se jím potom ve své tvorbě. Mimoto mohli umělci využít i rozmanité tvůrčí pobyty.

„Naproti tomu milujeme výtvarná díla vyjadřující realisticky plně, skutečně poeticky a v typických obrazech krásy naší rodné země. Milujeme díla, zobrazující s úctou půvaby přírody, krajinu s výsledky pilné práce, velkého díla našeho lidu, tedy díla, vzbuzující obdiv a bezmeznou lásku k zemi, kterou dnes svobodně přetváříme. Proto jsou nám tak blízká krajinářská díla našich klasiků, kteří dovedli v době zápasu za národní osvobození vyjádřit melodie naší země, tužby, vlastenecké ideje a životní boj lidu za štěstí.“²⁵⁶

Přestože krajinomalba standardně nezobrazovala člověka, mohl se zde člověk objevit nepřímo prostřednictvím výsledků své práce, například v podobě kultivované krajiny. Na obrazech se proto často objevovala obhospodařovaná pole. Další možností, jak zapojit člověka do krajiny, bylo zobrazení civilizace nebo budování socialismu. Umělci tak soustředili pozornost například na dělnické závody nebo výstavbu panelových sídlišť: *„Krajina má vyjadřovat onen národní svéráz, který ji vtiskl její lid, má v ní být vyzdvíženo a básnický zobečněno všechno to nové, co v ní lid vytváří. Jde zkrátka o vyjádření složitého vztahu lidu a krajiny, nejen o jednostranné zobrazení určitého jevu, ve kterém „ono smyslové“, i když sebepůsobivější, je samoučelné.“²⁵⁷*

Zájmu režimu se těšila i žánrová malba, v rámci které měli umělci ztvárnit významné dějinné události, mezi které se podle KSČ zařazovalo husitství nebo dělnické hnutí. Podobně jako u předchozích žánrů i zde je kladen důraz na výborné technické a umělecké provedení: *„Naléhavá politická tematika boje proti válečným štváčkům,*

²⁵⁵ HALÍK, Pavel. Padesátá léta. BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 279-292. ISBN 80-200-1390-3. S. 288.

²⁵⁶ KÁRA, Lubor. Naše současné krajinářství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 36. S. 4

²⁵⁷ CÍSAŘOVSKÝ, Josef. Významný úspěch v boji o realismus. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 25. S. 605

budování naší vlasti, život pracujícího člověka ve všech projevech, v jeho lásce i nenávisti, historický obraz, vysolující zkušenosti našich dějin, portrét, krajina i zátiší, to všechno patří k dnešku, to všechno má umělcův obzor zahrnovat.“²⁵⁸

Podoba výtvarného umění byla v souladu s propagační linií komunistického režimu. Diplomová práce *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu*²⁵⁹ vymezuje okruhy hledání hrdinů,²⁶⁰ etika nového člověka,²⁶¹ ovládnutí přírody²⁶² a dětská perspektiva.²⁶³ Uvedené okruhy je přitom možné aplikovat i na výtvarné umění. Zobrazení velkých i malých hrdinů se stalo doménou portrétního umění, aktivní přístup k přírodě a její ovládnutí zase krajinomalby. Dětská perspektiva se projevovala zdůrazňováním významu dětské tvorby.

²⁵⁸ Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 6. S. 136.

²⁵⁹ MERTA, Jonáš. *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 96 listů. Vedoucí práce Barbara Köpplová.

²⁶⁰ MERTA, Jonáš. *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 96 listů. Vedoucí práce Barbara Köpplová. S. 51.

²⁶¹ MERTA, Jonáš. *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 96 listů. Vedoucí práce Barbara Köpplová. S. 68.

²⁶² MERTA, Jonáš. *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 96 listů. Vedoucí práce Barbara Köpplová. S. 60.

²⁶³ MERTA, Jonáš. *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 96 listů. Vedoucí práce Barbara Köpplová. S. 66.

12. Přístup výtvarných umělců k novému režimu

Pokud chtěli výtvarní umělci pracovat ve svém oboru a veřejně prezentovat svá UD, museli se stát členy SČSVU a spolupracovat s režimem. Zahrnovalo to nejen účast na pravidelných souborných výstavách SR, ale také zapojování se do akcí na podporu komunistického režimu. V případě nespolupráce byli ze SČSVU vyřazeni, což znamenalo také ukončení jejich aktivní umělecké činnosti. Projevování odporu vůči režimu mohlo skončit i perzekuováním.

Výtvarní umělci nemuseli vstoupit do služeb režimu a tvořit pouze angažovanou tvorbu, ve které zobrazovali dělnické prostředí, dělníky, budování socialismu nebo významné historické události. Možností bylo zaměřit se pouze na protežované žánry nebo témata, neutrální témata nebo vlastní uměleckou linii, která nebyla v přímém rozporu s požadavky na výtvarná UD. Vzhledem ke skutečnosti, že není v možnostech diplomové práce postihnout tvorbu všech výtvarných umělců ve sledovaném období, věnují se následující podkapitoly pouze uvádění modelových případů, jak se mohli výtvarní umělci v socialistickém režimu zachovat. Jedná se o angažovanou tvorbu, tvorbu v rámci protežovaných žánrů a vlastní uměleckou linii. U každého modelového příkladu je uveden i konkrétní výtvarný umělec, který mu odpovídá. Podkapitoly se věnují výhradně výtvarným umělcům, konkrétně malířům, kteří byli členy SČSVU a věnovali se aktivně tvorbě.

12.1 *Angažovaná tvorba*

Pokud se umělci rozhodli pro aktivní spolupráci s režimem a angažovanou tvorbu, zapojili se do tvorby UD znázorňujících většinou dělníky, dělnické prostředí, budování socialismu nebo politicky významných historických událostí. Jednalo se o portréty, krajinomalby a žánrové malby. Přestože se mnozí umělci snažili realizovat požadavky režimu na uměleckou produkci, nesetkávaly se jejich pokusy vždy s úspěchem. Umělecká kritika jim vytýkala nedostatečnou inovativnost a záměnu s podobnými uměleckými směry, pesimismus nebo nedostatečné vyzdvihnutí člověka. Metodu SR se podařilo nejlépe vyjádřit mladší generaci umělců, oceňována byla ovšem i starší generace. Mezi nejvýraznější osobnosti angažované tvorby se zařazuje Jan

Čumpelík,²⁶⁴ který vynikl tvorbou UD s názvem Díkuvzdání československého lidu generalissimu J. V. Stalinovi.²⁶⁵

Jan Čumpelík je příkladem umělce, který se plně zapojil do angažované tvorby, kdy zobrazoval významné osobnosti režimu, dělníky a dělnické prostředí a významné historické události. Kromě již zmíněného obrazu J. V. Stalina se zařazuje mezi jeho nejvýznamnější počiny dílo Únorové ráno 1948,²⁶⁶ Na úsvitu únorového dne²⁶⁷ nebo Soudruh Rajtora vypravuje o svém zájezdu do Sovětského svazu.²⁶⁸

„Čumpelíkův obraz Na úsvitu únorového dne je tak účinný právě proto, že ideově správně pojaty únorový výjev je ztělesněn individuálně odlišnými a dobře nastudovanými postavami, z jejichž tváří můžeme vyčíst ideu díla, smysl děje a význam znázorněného historického okamžiku. I když se Čumpelíkovi nepodařilo rozřešit všechny psychologické problémy a všechny otázky typové charakteristiky, které mu thema a jeho pojetí ukládá, je velikou předností jeho díla právě to, že tváře hlavní postavy a ještě více dělníka v profilu, tváře opravdu dělnické ve fyziognomii hovoří už hodně přesvědčivě o myšlenkách těchto lidí a uvědomělých příslušníků dělnické třídy vůbec, mluví o odhodlání ani o krok neustoupit, o vědomí historické úlohy třídy a o hlubokém zamyšlení a starostlivosti hospodářů o osud národa, který vzali pracující v rozhodující historické chvíli do svých rukou. V tomto je Čumpelíkovo dílo příkladem“²⁶⁹

Ve sledovaném období se jeho dílo objevilo na výstavách jako 50 let Jednoty umělců výtvarných, Československý lid a jeho kraj v životě, práci a zápasu, Výtvarní umělci k II. všeodborovému sjezdu, Výtvarná úroda 1950 neb I. přehlídka československého výtvarného umění.

12.2 Tvorba v rámci protežovaných žánrů

Zatímco někteří umělci se plně oddali službám režimu a zahájili tvorbu angažovaného umění, jiní se ujali protežovaných žánrů, aniž by přitom prvoplánově

²⁶⁴ Ukázka kolektivní tvorby viz Vyobrazení č. 1

²⁶⁵ ČUMPELÍK, Jan. Díkuvzdání československého lidu generalissimu Josefu Vissarionoviči Stalinovi. 1951.

²⁶⁶ ČUMPELÍK, Jan. Únorové ráno 1948. 1951

²⁶⁷ ČUMPELÍK, Jan. Na úsvitu únorového dne. 1950 (ukázka viz Vyobrazení č. 6)

²⁶⁸ ČUMPELÍK, Jan. Soudruh Rajtora vypravuje o svém zájezdu do Sovětského svazu. 50. léta (ukázka viz Vyobrazení č. 7)

²⁶⁹ NEUMANN, Jaromír. O úkolech dnešního portrétního umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 29. S. 5.

zobrazovali dělnické prostředí, budování socialismu nebo významné historické události z hlediska KSČ. Jednalo se například o Maxe Švabinského, který se jako mistr kresby specializoval na tvorbu portrétů osobností.

Max Švabinský se věnoval zobrazování osobností politického a uměleckého života, ale také osob z rodinného prostředí.²⁷⁰ Veřejné ocenění mu přinesl portrét Julia Fučíka,²⁷¹ ve kterém dokázal propojit vnější i vnitřní podobu člověka a zároveň vytvořit vzor nového socialistického člověka. Svou tvorbu prezentoval Švabinský na výstavách jako Československý lid a jeho kraj v životě, práci a zápasu, Umění do bytu pracujících, Výtvarná úroda 1950 nebo I. přehlídka československého výtvarného umění. Realizoval i samostatné výstavy, na kterých prezentoval převážně kresby a grafiky. Umělecké kritiky oceňovaly na Švabinském dokonalé zvládnutí techniky kresby a realizaci požadavků režimu na portrétní umění, kdy ztvárnil velké představitele národa. Osobitým způsobem pojímal i krajinomalbu: „*Pro jeho vývoj je charakteristické na jedné straně jeho osobité pojetí krajiny, na druhé straně celá galerie hlubokých psychologických portrétů velkých představitelů národa.*“²⁷² Pozitivně se hodnotila skutečnost, že se v rámci uměleckého vývoje nezabýval dlouhodobě MUS. Kladem byly i jeho charakterové vlastnosti a postoj k životu.

*„Charakteristické rys jeho velikého talentu, jeho neutuchající zájem a obdiv pro život, jeho konkrétně smyslový postoj k životu, jeho veliký dar psychologického umění, to vše byly vlastnosti, které mu pomáhaly rozhodujícím způsobem v celém složitém společenském procesu orientovat se na Mánesa, na klasiky. Veliké demokratické myšlenky obrození, mánesovského pojetí společenské funkce umění, funkce obrazu, to vše formovalo Švabinského“*²⁷³

Specifickou skupinou byla generace umělců, která si v uměleckém vývoji prošla MUS a musela se s nástupem KSČ k moci vypořádat s jejich zákazem a novou uměleckou realitou. Generace se většinou chtěla vyhnout angažované tvorbě, hledala proto

²⁷⁰ MALÝ, Zbyšek, ed. a MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-...* Vyd. 1. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1998- . sv. 17 Prameny a dokumenty. ISBN 80-86171-00-0. S. 173.

²⁷¹ ŠVABINSKÝ, Max. Portrét J. Fučíka, 1950. (ukázka viz Vyobrazení č. 8)

²⁷² CÍSAŘOVSKÝ, Josef a NEUMANN, Jaromír. Provolání k výtvarníkům. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 151.

neutrální témata. Jednotlivci se mnohdy rozhodli pro krajinomalbu. Jako příklad lze uvést výtvarného umělce Emila Fillu.

Emil Filla se věnoval od poloviny 20. století monumentální kompozici, zátiší a krajinomalbě. Pro režim byl významný jeho akrylový cyklus České středohoří,²⁷⁴ který prezentoval na výstavách.²⁷⁵ UD Filly se pravidelně objevovala na oficiálních výstavách SČSVU. Jednalo se například o výstavu Československý lid a jeho kraj v životě, práci a zápasu, Výtvarná úroda 1950 nebo III. členská výstava Svaz českých výtvarných umělců III. středisko Mánes. V rámci samostatných výstav mohl prezentovat pouze již zmiňovaný cyklus České středohoří.²⁷⁶

12.3 Vlastní umělecká linie

Pokud se výtvarní umělci věnovali vlastnímu uměleckému vyjádření, které bylo v souladu s ideologií komunistického režimu, mohli v jeho tvorbě aktivně pokračovat a UD publikovat na veřejných výstavách. Jednalo se o případ Kamila Lhotáka. Jeho dílo bylo přijímáno režimem pozitivně, protože obsahovalo alespoň některé prvky SR a dosahovalo umělecké hodnoty. Kritizovaným bodem byla nízká míra ideologičnost.

Kamil Lhoták se dlouhodobě věnoval ve svém díle poezii města a technické civilizaci.²⁷⁷ Námětem jeho UD se staly krajiny, které propojovaly přírodu s civilizací. Na obrazech se pravidelně objevovaly dopravní prostředky; balony, vzducholodě, tricykly, automobily, letadla nebo lodě.²⁷⁸ Oproti ostatním umělcům se nenechal ovlivnit nově přichozími uměleckými směry. Svou tvorbu prezentoval v rámci souborných výstav s názvem Na prahu pětiletky s našimi malíři roku 1949

²⁷³ CÍSAŘOVSKÝ, Josef a NEUMANN, Jaromír. Provolání k výtvarníkům. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 151.

²⁷⁴ FILLA, Emil. Krajiny Českého středohoří. 1950-1952 (ukázka viz Vyobrazení č. 9)

²⁷⁵ MALÝ, Zbyšek, ed. a MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-...* Vyd. 1. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1998- . sv. 2 Prameny a dokumenty. ISBN 80-86171-00-0. S. 248.

²⁷⁶ Filla Emil. In: *Archiv výtvarného umění* [online]. 2005 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/osoby.php?Fvazba=osobnavystavach&i=&Fmistoumrti=&Fprijmeni=filla&Fjmeno=emil&FnarozDen=&FnarozMes=&FnarozRok=&FumrtiDen=&FumrtiMes=&FumrtiRok=&Fmisto=&Fobor=>

²⁷⁷ HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1995- . sv. ISBN 80-200-0536-6. S. 447.

²⁷⁸ MALÝ, Zbyšek, ed. a MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-...* Vyd. 1. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1998- . sv. 7 Prameny a dokumenty. ISBN 80-86171-00-0. S. 128.

a Výtvarní umělci k II. všeodborovému sjezdu na přelomu let 1949 a 1950. Účastnil se ovšem i členských výstav v rámci SČUG Hollar a UB. Uspořádal i samostatnou výstavu v Topičově salonu v Praze.²⁷⁹ Dílo Kamila Lhotáka bylo režimem přijímáno pozitivně, protože se věnovalo protežované městské tematice a bylo srozumitelné. Upozorňováno bylo pouze na skutečnost, že jeho tvorba působí místy chladně.

„... bývá za kladný přínos pokládána každému srozumitelná malba Kamila Lhotáka, naplněná dojemnou poesii samoty a nostalgií zapomenutých koutů periferie. Důvodem hodnocení jeho práce je jedna, k to, že si všímá města, ač město Lhotákovo je pusté, bez krevnatého života, a městský motiv konečně byl programem celé Skupiny 42, jednak jeho věcnost, která však je téměř fotograficky chladná. [...] Ovšem svou srozumitelností je jednou cestou k sblížení diváka a umělce, která může být velmi plodná.“²⁸⁰

Při výstavě Lhotákových grafik byla výtvarnému umělci vyčítána nedostatečná inovativnost. Přestože představil novou výtvarnou techniku, zpracoval jí již známé náměty.

Kamil Lhoták se věnoval povoleným tématům, a to městské krajině a civilizaci, existovala ovšem kategorie umělců se zcela osobitým uměleckým projevem. Příkladem je Josef Lada.²⁸¹ Ve své umělecké tvorbě zobrazoval život na vesnici v různých ročních obdobích a při různých událostech, například Velikonocích nebo Vánocích. Jeho osobitý styl vycházel z obrysové secesní linie.²⁸² Josef Lada se zapojoval do souborných a tematických výstav SČSVU jako Československý lid a jeho kraj v životě, práci a zápasu, I. přehlídka československého výtvarného umění nebo Dobrý originál do malého bytu. Tvorba byla režimem hodnocena pozitivně. Oceňoval jeho pravdivý a srozumitelný způsob podání reality, optimismus a zahrnutí národního aspektu: *Ladovo dílo je především naprosto poctivé, upřímné, nic nezalhavající a nepředstírající.*²⁸³ Pozitivně se hodnotila i skutečnost, že zobrazoval pouze důvěrně známou krajinu, a to realistickým způsobem, bez prvků MUS. Jeho dílu byla vytýkána pouze nízká angažovanost a nezobrazování pravých sociálních poměrů: *„U něho nenaleznete žádné*

²⁷⁹ HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1995- . sv. ISBN 80-200-0536-6. S. 857-858.

²⁸⁰ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Výstava UB. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 28. S. 8.

²⁸¹ Ukázka tvorby viz Vyobrazení č. 10

²⁸² MALÝ, Zbyšek, ed. a MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-...* Vyd. 1. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1998- . sv. 7 Prameny a dokumenty. ISBN 80-86171-00-0. S. 31.

²⁸³ TICHÝ, Jiří. Výtvarnictví: Josef Lada. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 58. S. 7.

*snahy o efekt, virtuositu nebo bravuru. Zřídka se každé složité techniky a nemaluje nikdy věci abstraktní a nekontrolovatelné. Maluje jen život a skutečnost. Lidi, zvířata, vesnice, rostliny. A to jenom takové, s kterými se setkal, které skutečně prožil.*²⁸⁴

²⁸⁴ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Lev Šimák. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 57. S. 7.

13. Výtvarné umění v dobových periodikách

Tisk byl od února 1948 ovládán KSČ. Zatímco na počátku se jednalo o souhrn samostatných aktivit KSČ, postupně docházelo k jejich slučování, až vznikl dne 22. dubna 1953 jednotný cenzurní orgán označovaný jako Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD), který se zaměřoval na cenzuru periodického i neperiodického tisku, rozhlasu, filmu, televize i umění.²⁸⁵ Cílem HSTD bylo zabránit publikování a šíření informací, které by obsahovaly státní, hospodářské nebo služební tajemství.²⁸⁶

„Přejeme si, aby každý talentovaný a poctivý umělec, který má kladné stanovisko k lidové demokracii, se mohl uplatnit. Jsme proti jakémukoliv sektářství a neumíme si představit, že by někdo mohl umělci diktovat a komandovat, jak má tvořit a co má tvořit. Každý umělec si musí tento problém vyřešit sám.“²⁸⁷

Periodika většinou působila jako součást politické strany nebo profesního svazu. Čtenáře informovala o výtvarném umění v rámci tematických příloh, rubrik, nebo samostatně. Články se většinou zaměřovaly na novou podobu umění, SR a výstavní činnost. Obecné články o umění se soustředily na funkci umění, SR na definici metody, představení inspiračních zdrojů ze SSSR i KSČ a vymezení se vůči ostatním uměleckým směrům a tendencím. Výjimkou není ani ostré vymezení socialistického umění vůči kapitalistickému umění.

13.1 Periodika pojednávající o výtvarném umění

KSČ přikládala kultuře a umění význam, věnovala mu proto výrazný prostor v periodikách, a to nejen odborných se zaměřením na výtvarné umění, ale také kulturně-politických. Výtvarná periodika se vyskytovala na území ČSR před únorem 1948 ve vysokém počtu. Pokud se ale po nástupu KSČ k moci nedostatečně zapojila do spolupráce s režimem, byla odstraněna. Redukce výtvarných periodik probíhala

²⁸⁵ TOMÁŠEK, Dušan. Hlavní správa tiskového dohledu. In KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945 - 1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994, s. 18-49. ISBN 80-85270-38-2. S. 18.

²⁸⁶ TOMÁŠEK, Dušan. Hlavní správa tiskového dohledu. In KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945 - 1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994, s. 18-49. ISBN 80-85270-38-2. S. 20.

²⁸⁷ FIERLINGER, Zdeněk. Projev náměstka předsedy vlády Zdeňka Fierlingra. 2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 8.

v etapách. První vlna proběhla v letech 1948 až 1950 a zanikly při ní tituly jako Blok (1946-1949),²⁸⁸ Dílo (1903-1949),²⁸⁹ Kvart (1930-1949),²⁹⁰ Listy (1946-1948),²⁹¹ Okénko do dílny umělcovy (1940-1949),²⁹² Volné směry (1896-1949)²⁹³ nebo Život (1921-1948).²⁹⁴ Periodická produkce zaměřující se na oblast kultury a umění se potom rozvíjela na území Prahy,²⁹⁵ popřípadě Brna.²⁹⁶ Hlavní periodika pojednávající o novém umění vydávala SČSVU, jednalo se o Výtvarné umění (1950-1970), Výtvarnou práci (1952-1969) a Tvar (1949-1970).²⁹⁷ Ostatní periodika byla propojena s uměleckými spolky,²⁹⁸ nebo vycházela samostatně.²⁹⁹

13.2 Kulturně-politická periodika

Oblasti umění a výtvarného umění se standardně věnovala kulturně-politická periodika. Diplomová práce zaměřila svou pozornost na čtyři vybrané tituly; Kulturní politika (1945-1949),³⁰⁰ Tvorba (1925-38; 45-50; 52; 57-62; 69-91),³⁰¹ Var (1948-1953)³⁰² a Lidové noviny (1948-1952).³⁰³ Ve sledovaném časovém horizontu se objevilo v každém titulu přibližně 100 článků na téma umění a výtvarné umění, výjimku představovaly pouze Lidové noviny, kde počet článků dosahoval téměř hodnoty 500. Obsahově je možné zaznamenat v periodikách shodné tematické okruhy,

²⁸⁸ KALÁB, František. *Blok: časopis pro umění*. Brno: kulturní organizace Brněnského kraje. Vychází nepravidelně.

²⁸⁹ *Dílo: list věnovaný původní tvorbě české hlavně dekorativní*. Praha: Jednota umělců výtvarných, 1903-1949. ISSN 1805-1375.

²⁹⁰ *Kvart: sborník poesie a vědy*. Praha: Purkyně, spolek pracovníků ve vědě a umění, 1930-1949.

²⁹¹ *Listy: čtvrtletník pro umění a filosofii*. Praha: Melantrich, 1946-1948.

²⁹² *Okénko do dílny umělcovy: kronika jeho práce a záznam o všem, co soustavně tvoří*. Praha: Jaroslav Picka, 1940-1949.

²⁹³ *Volné směry: měsíčník umělecký*. Praha: Mánes, 1896-1949. ISSN 1802-7253.

²⁹⁴ *Život: revue Umělecké besedy*. Praha: Umělecká beseda, [1921]-. ISSN 0231-8539.

²⁹⁵ V Praze vycházela periodika Výtvarný práce a Výtvarné umění

²⁹⁶ V Brně vycházela periodika Blok a Host do domu

²⁹⁷ ADAM, Jan. *Ottova encyklopedie Česká republika*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. 5 sv. ISBN 80-7360-456-6. Sv. 2. S. 656.

²⁹⁸ S uměleckými spolky byla propojena periodika Hollar a Volné směry

²⁹⁹ Samostatně vycházel Kritický měsíčník a Kulturní zpravodaj

³⁰⁰ *Kulturní politika: nezávislý týdeník* [mikrodokument]. Burian, Emil František, ed. Praha: Čin, 1948-1949.

³⁰¹ *Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 1948-1952. ISSN 0139-5513.

³⁰² *Var: list pro kulturní otázky*. V Praze: Melantrich, 1948-1953.

³⁰³ *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. Praha: Syndikát českých spisovatelů, 1948-1952. ISSN 0862-5921.

kterými jsou: umění a SR a tvarování umělců a společnosti. Každé periodikum přitom příkládalo uvedeným okruhům jiný význam a zároveň se vyznačovalo specifickými rysy.

- Okruh umění a SR se zaměřoval na seznámení veřejnosti, zejména umělecké, s novou podobou umění. Definoval SR, uvedl jeho inspirační zdroje v sovětském a čs. historickém umění, s důrazem na 19. století a dílo Mikoláše Alše a Josefa Mánesa, vymežil ho vůči konkurenčním uměleckým směrům a tendencím jako formalismus, realismus, naturalismus a akademismus, ale také neumění a kýč. V menší míře se okruh zabýval i protežovanými žánry, konkrétně portrétem a krajinomalbou.
- Okruh výchovy, vzdělávání a osvěty se věnoval tvarování člověka od raných let do stáří, a to prostřednictvím výchovy, vzdělávacího systému a činnosti uměleckých svazů. Jmenovitě pojednával o změnách ve vzdělávacím systému, školení pedagogů, ale také o rozmanitých programech v rámci SČSVU jako kulturní brigáda nebo kulturní patronát.

Cílem následujících podkapitol je potvrdit výskyt uvedených okruhů v periodikách. Kromě toho budou uvedena specifika jednotlivých periodik, která je činí ve srovnání s ostatními jedinečnými.

13.3 Kulturní politika

Periodikum Kulturní politika³⁰⁴ vycházelo s podtituly Nezávislý týdeník, Nezávislý týdeník SČS a Týdeník Svazu čs. spisovatelů a roku 1948 dosahovalo 50 000 nákladu. Přestože standardně bylo možné vydávat periodika pouze v rámci politických stran nebo svazů, dosáhl navzdory této skutečnosti Emil František Burian (dále jen E. F. Burian) vydávání periodika, a to díky své osobnosti a záštitě Kruhem přátel divadla E. F. Buriana, který sám založil. Změna vydavatele nastala až v březnu 1949, kdy se ho ujal Svaz československých spisovatelů. Titul se potom orientoval na politickou linii KSČ. Jako šéfredaktor Kulturní politiky působil již zmíněný E. F. Burian. Podílel se na tvorbě obsahu s redakčním kruhem, později ve trojici se Stanislavem Budínem a Antonínem Jaroslavem Liehmem. Funkci odpovědného zástupce periodika zastával

³⁰⁴ Ukázka titulní strany periodika Kulturní politika viz Vyobrazení č. 1

Jiří Pober, A. J. Liehm, Emanuel Uggé a poté E. F. Burian.³⁰⁵ Periodikum se orientovalo zpočátku pouze na oblast politických a kulturních otázek, postupně ovšem do svého obsahu zahrnulo i recenzní rubriku. V umělecké rovině bylo dlouho otevřeno rozmanitým uměleckým koncepcím, a to jak východního, tak západního mocenského bloku. Zánik titulu byl způsoben neshodami s režimem ohledně uveřejnění parodie na Nezvalovu poezii.³⁰⁶

Kulturní politika se věnovala na svých stránkách obecným článkům o novém umění³⁰⁷ a jeho poslání v novém režimu.³⁰⁸ Kromě soudobého a historického čs. umění se zaměřovala na zahraniční umění, konkrétně Polska,³⁰⁹ Maďarska,³¹⁰ Rumunska,³¹¹ Belgie,³¹² Francie³¹³ nebo Číny.³¹⁴ Definovala SR; uvedla jeho základní témata,³¹⁵ inspirační zdroje,³¹⁶ vymezila ho vůči konkurenčním uměleckým směrům a tendencím jako naturalismus,³¹⁷ nevkus³¹⁸ a kýč.³¹⁹ Vymezení SR ovšem není kompletní. Oproti ostatním periodikům se podrobněji nevyjadřovala k MUS. Pozornost věnovala Kulturní politika i výchově mládeže, zejména soutěžím,³²⁰ a osvětové činnosti, zejména prosazování umělecké produkce na vesnicích.³²¹ Přestože Kulturní politika zahrnovala oba stanovené okruhy, věnovala jim pouze základní pozornost. Nadstandardně se naopak zabývala problematikou uměleckých kritik, které se rozkládaly asi na polovině zkoumaného materiálu. Umělecké kritiky se zaměřovaly na hodnocení samostatných

³⁰⁵ DOKOUPIL, Blahoslav et al. *Slovník českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů 1945-2000*. Brno: Host, 2002. 334 s. ISBN 80-7294-041-4. S. 97

³⁰⁶ Kulturní politika. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2006 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=253>

³⁰⁷ PAVLOV, Todor. Co je to umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 2. S. 2.

³⁰⁸ HOŘEJŠÍ, ANT. Osud a poslání umělecké výroby. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 34. S. 8.

³⁰⁹ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výstava polského malířství. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 11. S. 8.

³¹⁰ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Maďarský realismus. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 26. S. 6.

³¹¹ Kulturní dohoda s Rumunskem. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 7. S. 3.

³¹² RABAN, Josef. Výtvarnictví: Sto let belgického umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 12. S. 7.

³¹³ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Francouzské malířství XIX. Století. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 48. S. 7.

³¹⁴ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Osvobozená Čína. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 16. S. 7.

³¹⁵ KÁRA, Lubor. Malíři, malujte člověka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 11. S. 4.

³¹⁶ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: O lidovém umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 31. S. 7.

³¹⁷ PARKER, Ralph. Proti naturalismu v sovětském malířství *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 49. S. 6.

³¹⁸ HRBAS, Miloš. Nevkus a lidé. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 2. S. 3.

³¹⁹ UGGE, E. Proti kýči. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 55. S. 10.

³²⁰ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Soutěž tvořivosti mládeže. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 56. S. 7.

³²¹ ŠÍPOVÁ, M. Kultura do vesnic. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 60. S. 4.

výstav pořádaných na území Prahy. Největší pozornost byla kladena na čs. UD, přesto se zde objevovala i hodnocení zahraničních UD, a to nejen východního, ale také západního mocenského bloku, Asie a Afriky. Sjednocující linií UD bylo jejich ukotvení v 19. století, nebo v současnosti. Obsahově se umělecké kritiky obracely na umělce i samotné občany ČSR. Umělcům poskytovaly hodnocení, nakolik se jim podařilo splnit dobové požadavky na uměleckou tvorbu a ukazovaly jim „správnou“ cestu k metodě SR. Občanům podávaly informace o podobě „správného“ umění a upozorňovaly je na aktuální výstavy. Podoba kritiky na stránkách Kulturní politiky měla jednotnou podobu. Po představení umělce provedla zařazení jeho UD do uměleckého vývoje, hodnocení dobovou optikou a poukázala na problematické body, které bylo potřebné vylepšit. Zde je ovšem nezbytné upozornit, že prezentovaná UD neobsahovala závažné nedostatky v rovině estetické nebo ideologické. UD totiž před vystavením hodnotila speciálně ustavená výstavní porota, o jejich zařazení na výstavu potom rozhodoval SČSVU. Předmětem zájmu se na stránkách Kulturní politiky stala UD osobností jako Josef Lada,³²² Kamil Lhoták,³²³ Jan Zrzavý,³²⁴ František Hudeček,³²⁵ Pravoslav Kotík,³²⁶ ale také Alén Diviš,³²⁷ Antonín Pelc,³²⁸ Lev Šimák,³²⁹ Vítězslav Novák,³³⁰ Josef Liesler,³³¹ Ludmila Jiřincová,³³² Otakar Kubín,³³³ Julie Bérová,³³⁴ František Gross,³³⁵ Willi Nowak,³³⁶ Jaroslav Novák,³³⁷ Martin Reiner,³³⁸ Josef Dohnal,³³⁹ Jaroslav

³²² TICHÝ, Jiří. Výtvarnictví: Josef Lada. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 58. S. 7.

³²³ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Grafika Kamila Lhotáka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 8. S. 7.

³²⁴ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Jan Zrzavý. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 37. S. 8.

³²⁵ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Současné výstavy. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 33. S. 10.

³²⁶ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Současné výstavy. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 33. S. 10.

³²⁷ CHLUPÁČ, M. Výstava A. Diviše. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 28. S. 8.

³²⁸ Výtvarnictví: A. Pelc. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 35. S. 10.

³²⁹ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Lev Šimák. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 57. S. 7.

³³⁰ KARÁSEK, Bohumil. Národní umělec Vítězslav Novák. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 29. S. 4.

³³¹ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: J. Liesler. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 38. S. 9.

³³² Výtvarnictví: Zabijte sen! *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 7. S. 7.

³³³ Výtvarnictví: Otakar Kubín. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 52. S. 7.

³³⁴ KONCEVAJA, Jekatěrina. Žije jedna malířka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 29. S. 4.

³³⁵ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Výstava UB. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 28. S. 8.

³³⁶ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Současné výstavy. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 33. S. 10.

³³⁷ LUCKÝ, Štěpán. Výtvarnictví: Jaroslav Novák. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 66. S. 7.

³³⁸ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Martin Reiner. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 55. S. 7.

³³⁹ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Morava v díle Josefa Dohnala. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 5 S. 6-7.

Paur,³⁴⁰ Vladimír Fuka,³⁴¹ Vilma Vrbová,³⁴² Václav Haise,³⁴³ Alois Moravec,³⁴⁴ Antonín Pelc³⁴⁵, Jan Podhajský,³⁴⁶ Jaroslav Novák,³⁴⁷ Ludvík Kuba,³⁴⁸ František Vojáček,³⁴⁹ Jaroslav Brož,³⁵⁰ Antonín Michalčík,³⁵¹ Bohumil Kubišta,³⁵² Karel Černý³⁵³ nebo Jan Smetana.³⁵⁴ Kritika se následně sama stala předmětem kritiky, kdy redaktoři na stránkách Kulturní politiky hledali její ideální podobu.³⁵⁵ V oblasti hodnocení UD je zajímavá skutečnost, že se Kulturní politika zaměřovala téměř výhradně na samostatné, výjimečně na členské výstavy, nerefletovala ovšem tematické a souborné výstavy. Netradiční je také její zájem o zahraniční umění, zejména ze západního mocenského bloku, Asie a Afriky. Z hlediska pořádání výstavy se Kulturní politika nevěnoval pouze teoretickým, ale také praktickým otázkám jako provozní doba galerií nebo podoba výstavních katalogů.

13.3.1 Umění a socialistický realismus

Kulturní politika proniká do samotného nitra umělecké tvorby v článku s názvem Co je to umění,³⁵⁶ kde se věnuje tvorbě obrazů v myslích lidí. Zdůrazněna je skutečnost, že umění ovlivňuje utváření duchovního života národa, což představuje

³⁴⁰ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Varšava Jaroslava Paura. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 4. S. 7.

³⁴¹ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Vladimír Fuka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 20. S. 9.

³⁴² RABAN, Josef. Výtvarnictví: Vilma Vrbová. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 10. S. 5.

³⁴³ RABAN, Josef. Výtvarnictví: V. Haise. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 2. S. 7.

³⁴⁴ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Práce a příroda v díle Aloise Moravce. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 23. S. 8.

³⁴⁵ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: A. Pelc. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 35. S. 10.

³⁴⁶ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Kresby členů JUV. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 9. S. 6.

³⁴⁷ LUCKÝ, Štěpán. Výtvarnictví: Jaroslav Novák. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 66. S. 7.

³⁴⁸ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Národní umělec Ludvík Kuba. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 15. S. 10.

³⁴⁹ RABAN, Josef. Výtvarnictví: E. Vojáček – malíř proletář. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 14. S. 14.

³⁵⁰ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Výstava UB. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 28. S. 8.

³⁵¹ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Současné výstavy. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 33. S. 10.

³⁵² CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: B. Kubišta. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 33. S. 7.

³⁵³ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výstava, kterou by měl vidět každý. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 60. S. 7.

³⁵⁴ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Výstava Jana Smetany. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 30. S. 7.

³⁵⁵ RYBÁK, Josef. O úkolech nové kritiky. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 9. S. 4.

³⁵⁶ PAVLOV, Todor. Co je to umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 2. S. 2.

důvod pro jeho kontrolu.³⁵⁷ V rámci periodika se ovšem jedná o solitérní článek. Namísto abstraktní roviny je pozornost směřována na vymezení nového umění, které mělo být primárně nositelem ideologie: „*Bez ideově-emocionálního nasycení nemůže být umělecký výtvar uměleckým výtvozem, právě tak jako bez smyslové vnímatelnosti...*“³⁵⁸ Mezi základní rysy SR se zařazuje citovost: „*Umění bez citu je jako věda bez rozumu. Láska k předmětu, který zpodobují tlumočením – ale také láska k tomu, pro něž je dílo určeno.*“³⁵⁹ Neméně důležitý je výchovný a zábavný aspekt: „... *má mít netoliko účel pobavit, dát člověku na chvíli uniknout z všedního života, kamsi do oblasti touhy a pohádkových představ [...] má vychovávat, rozšiřovat obzory, zušlechťovat.*“³⁶⁰ SR byl definován i v rovině obsahové, kdy měl být jeho středem člověk³⁶¹ zobrazený v přítomnosti při životě a práci:³⁶² „*Hlavní je, aby to byl člověk, zachycený konkrétně při životě, člověk jako typický příslušník naší doby, jistého prostředí, jistého konkrétní životní situace. A člověk ideologicky přesně viděný, skutečně typický pro ideový a morální smysl současnosti ve vývojové procesu k socialismu.*“³⁶³ Společenská realita byla obecně vnímána jako důležitější než realita přírodní.³⁶⁴ Pokud byla zobrazována krajina, měla být proto kultivovaná nebo civilizovaná. Kulturní politika se sice nevěnovala rozboru jednotlivých uměleckých žánrů, ale zdůrazňovala, že se umělci nemají omezovat pouze na jeden žánr, naopak jich mají zvládnout více, vyhýbat se přitom nemají ani jejich mísení: „*Čistá krajina jako samostatný námět i zátiší jsou malířskými kategoriemi, patřícími svým vznikem a uplatňováním celé buržoasní epoše.*“³⁶⁵ Podobu nového umění definovala Kulturní politika nejen pomocí stanovení jeho základních parametrů, ale také vymezením vůči konkurenčním směrům. Na stránkách Kulturní politiky se proto objevovaly články na téma naturalismus, nevkus nebo kýč. Kromě samotné zmínky se periodikum věnovalo i vymezení defektnosti konkurenčních směrů a tendencí: „...*naturalismus, bezcitné povrchní fotografické líčení přírody, je sám projevem jistého formalismu a nyní, kdy se sovětské malířství zbavilo*

³⁵⁷ HOŘEJŠÍ, ANT. Osud a poslání umělecké výroby. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 34. S. 8.

³⁵⁸ PAVLOV, Todor. Co je to umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 2. S. 2.

³⁵⁹ TRÝB, Antonín. Umění pro lid. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 28. S. 6.

³⁶⁰ Tamtéž

³⁶¹ KÁRA, Lubor. Malíři, malujte člověka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 11., S. 4.

³⁶² Tamtéž

³⁶³ Tamtéž

³⁶⁴ Tamtéž

³⁶⁵ Tamtéž

*krajních modernistických vlivů, je snad nejnebezpečnější tendencí v sovětském umění, zvláště proto, že se zahaluje do masky realismu.*³⁶⁶ Negativně periodikum hodnotilo nevkus, který vnímalo všudypřítomně, nejvíce ovšem v Praze: *„Ať se hnete kamkoli, v každém městě, na každém kroku najdete nevkus. Nejvíce ovšem v Praze.*³⁶⁷ Podle následujícího popisu, který se věnoval popisu šátku, lze nevkus přirovnat ke kýči: *„Viděl jsem v Roudnici ve výkladní skříni mezi šátky, na něž dávalo URO poukazy rolnickým ženám, mimo ještě jiný nevkus, také šátek hezky pestře potištěný otřepanými figurkami sedmi trpaslíků se Sněhurkou. V barvičkách sladkých až se sliny sbíhaly.*³⁶⁸ Periodikum přistupovalo k problematice nevkusu konstruktivně. Kromě samotné definice a kritiky podalo návrh, jak nevkus a kýč rozpoznat a zabránit jeho dalšímu šíření: *„Měli bychom uspořádat nějakou výstavu kýče a nevkusu, kde by v příkladných exponátech v konfrontaci s dobrým uměním a výrobkem se lidé mohli poučit, jak levnější koupí se ukáže být dobrá věc relativně dražší, proti lacinému šmejdu.*³⁶⁹ Negativní postoj vůči kýči potom nebyl pouze záležitostí výtvarného umění, ale celé umělecké produkce: *„... boj proti kýči je u nás opravdu veden téměř ve všech sektorech distribuce, ve všech střediscích, z nichž byl kýč šířen.*³⁷⁰ V souvislosti s prosazováním kulturní vzdělanosti zmiňuje Kulturní politika význam KSC a vrcholných politiků a kulturních politiků, konkrétně prezidenta Klementa Gottwalda *„... manifestační čin prezidenta republiky Klementa Gottwalda, který současně propůjčením svého jména bývalému Zlínu propůjčil mu i klenoty českého výtvarného umění z hradní galerie k uspořádání výstavy Klasického českého malířství ve sbírkách pražského hradu.*³⁷¹ Předmětem zájmu se stala i osobnost Václava Kopeckého, Zdeňka Nejedlého nebo Gustava Bareše:

„K této neobyčejně významné akci, kterou svým manifestačním činem podnítil prezident Klement Gottwald ... přistupuje stejně významně rozhodnutí ministra informací a osvěty Václava Kopeckého, který velkorysou finanční podporou umožnil, aby přes 50

³⁶⁶ PARKER, Ralph. Proti naturalismu v sovětském malířství *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 49. S. 6.

³⁶⁷ HRBAS, Miloš. Nevkus a lidé. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 2. S. 3.

³⁶⁸ Tamtéž

³⁶⁹ HRBAS, Miloš. Nevkus a lidé. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 2. S. 3.

³⁷⁰ UGGE, E. Proti kýči. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 55. S. 8.

³⁷¹ RABAN, Josef. Výtvarné umění pracujícím. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 7. S. 4.

*výtvarníků obdrželo stipendia, která jim dovolí, aby se mohli soustředit k zvládnutí přesně vymezených úkolů.*³⁷²

Zdůrazňováním pozitivních kroků vrcholných politiků, zejména v souvislosti s rozšiřováním kultury a UD na území ČSR, docházelo k zatemňování podstaty umění, kterým mělo být tvarování občanů ČSR: „*Nejcennější umělecké hodnoty, vytvořené v minulosti i v době současné, stávají se tak konečně majetkem nejširších vrstev pracujícího lidu.*“³⁷³

13.3.2 Tvarování umělců a společnosti

Kulturní politika se zmiňovala o důležitosti působit na člověka již od raných let a motivovat ho k tvorbě a prezentaci výkresů, které odpovídají dobovým požadavkům. Reflektovala proto výstavy zaměřené na dětskou tvorbu, například *Dítě vidí svět*³⁷⁴, nebo soutěže, například *Soutěž tvořivosti mládeže*.³⁷⁵ Pozitivně hodnotila postoj pedagogů, kteří spolupracovali s režimem a vedli děti k tvorbě výkresů, přičemž iniciovali témata i výtvarnou techniku: „*Správně je dána přednost velké ploše, velkému štětcí, krycím barvám a pastelů (barevným křídám), kterýžto materiál musí být na tomto školním stupni v naprosté převaze...*“³⁷⁶ Tvorba dětí mateřských škol byla Kulturní politikou hodnocena pozitivně díky tvořivosti a optimismu: „*Ukazuje nám, jaké výtvarné nadání v našich dětech máme, kolik radosti, optimismu, bary i tvarové fantazie dovedou děti do svých kreseb vtělit...*“³⁷⁷ Zatímco v případě dětí a mládeže se oceňovala zejména kreativita, v případě starších žáků již byla porota přísnější:

*„Je jistě správné, že je zobrazován pracující lid, továrny a práce v dílnách a nádvořích. Nebylo však využito celé nepřehledné oblasti práce a zájmů pracujícího člověka i dítěte. Je tu ještě sama výroba (nástroje, výrobky, stroje, součásti), venkov a rolník se svou prací a příroda. K tomu všemu má socialistický člověk zcela nový poměr.“*³⁷⁸

³⁷² Tamtéž

³⁷³ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Poklady se otvírají. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 21. S. 8.

³⁷⁴ Výtvarnictví: *Dítě vidí svět*. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 27. S. 9.

³⁷⁵ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: *Soutěž tvořivosti mládeže*. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 56. S. 7.

³⁷⁶ PENC, Václav. Výtvarnictví: *Dítě vidí svět*. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 27. S. 9.

³⁷⁷ RABAN, Josef. Výtvarnictví: *Výtvarná práce ze soutěže tvořivosti mládeže*. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 24. S. 8.

³⁷⁸ PENC, Václav. Výtvarnictví: *Dítě vidí svět*. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 27. S. 9.

Hodnocení se odvíjelo v závislosti na konkrétní výstavě: „*Vidíme zde obrazy rytce, úředníka, studenta nebo učně, krajiny, portrét pracujících, obrazy z pracovního prostředí, ilustrace, i útočné, opticky satirické kresby, které všechny snesou vysoká měřítká hodnocení.*“³⁷⁹ Zatímco na tvorbě mladších žáků se oceňovala kreativita, na tvorbě starších žáků skutečnost, že věděli, co a jak malovat,³⁸⁰ vyhýbali se neumění a kýči: „*...dnešní mládež je ve svých výtvarných snahách i ve svém poměru k umělecké práci vzdálena jak přílišného obdivu k formalistickým tendencím, tak záliby v hrubém kýči.*“³⁸¹ Zásluha na výchově a vzdělávání dětí a mládeže byla připisována pedagogům: „*A tak můžeme naše umělecké fakulty pochválit a doporučit jim, aby na své cestě započaté STM a zvláště závazky k IX. sjezdu, dále pokračovaly.*“³⁸² Pedagogové motivovali své žáky prostřednictvím rozmanitých projektů, zejména soutěží a stipendijních cest.³⁸³ Přestože výsledné práce ze stipendijních cest nedosahovaly předpokládaných výsledků, hodnotil je režim pozitivně, a to z dlouhodobého hlediska: „*Studijní cesty za hranice jsou pro umělce nutné hlavně proto, aby rozšířily jejich duševní obzor, okruh poznání a oblast jejich prožitků a představ, což se potom musí nutně projevit v jejich další práci, ať přímo či nepřímo. Proto by nebylo ani správné hodnotit výsledky těchto cest podle kvality vystavených prací.*“³⁸⁴ V rámci podpory aktivních výtvarných umělců pojednávala Kulturní politika o projektu kulturní patronát. Příkladem je článek s názvem *Kultura do vesnic*, který zdůrazňoval snížení rozdílů mezi městem a venkovem a inspirování umělců tamní přírodou a kulturou: „*... dochází k ideálnímu spojení měst a venkova a k vzájemnému, společnému zažívání kultury.*“³⁸⁵

13.3.3 Specifika periodika

Kulturní politika se věnovala na téměř polovině zkoumaného materiálu uměleckým kritikám, které se zaměřovaly na samostatné výstavy na území Prahy. Odlišovala se tím výrazně od ostatních zkoumaných periodik. Kulturní politika přitom

³⁷⁹ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výtvarná práce ze soutěže tvořivosti mládeže. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 24. S. 8.

³⁸⁰ Slovo o uměleckých fakultách. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 28. S. 11.

³⁸¹ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výtvarná práce ze soutěže tvořivosti mládeže. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 24. S. 8.

³⁸² Slovo o uměleckých fakultách. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 28. S. 11.

³⁸³ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výtvarníci-stipendisté. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 3. S. 7.

³⁸⁴ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výtvarníci-stipendisté. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 3. S. 7.

pojímala hodnocení UD kriticky, konstruktivně a relativně optimisticky. Redaktoři dokázali ocenit hodnotu starší generace výtvarných umělců, přestože byli stigmatizováni MUS nebo se věnovali vlastní linii. Pozitivně hodnotili zejména precizně zvládnutou výtvarnou techniku a inovativnost UD. Zároveň si ovšem byli vědomi soudobých požadavků na výtvarnou tvorbu, proto umělcům nastínili „správnou“ cestu, kterou se mají vydat, aby vytvořili ideální UD metodou SR. Protože Kulturní politika obsahovala velké množství uměleckých kritik, budou se následující řádky věnovat představení pouze modelových příkladů s uvedením konkrétního příkladu výtvarného umělce.

První kategorie představuje umělce, většinou starší generace, kteří dosud nepřistoupili na tvorbu UD metodou SR. Příkladem jsou František Tichý a Josef Lada. Redaktoři Kulturní politiky přistupují k této skupině téměř obdobným způsobem. V kritice UD Františka Tichého redaktoři nejdříve oceňují jeho výtvarné kvality:

„František Tichý patří k umělcům, jejichž význam pro vývoje českého umění je nesporný. Zaujímá nepochybně velmi významné místo v celku českého umění minulých let. Jeho virtuosní technik, již dokonale ovládá tužku i pero stejně jako štětec i jehlu nás dosud udivuje, a stejně udivující je i bohatství básnické fantazie jeho představ. Nemůžeme mu zazlívat, naopak, bylo to vždy jeho předností, že ve společenském období, které je právě za námi, a jehož bezútěšnost a tvrdost sám dokonale poznal na své kůži, si dovedl vytvořit svůj vlastní svět mimo tuto skutečnost, svět básnický, plný magických kouzel, tajemství, preludů, záhad a podivuhodných snů.“³⁸⁶

Následně ale upozorňují na změnu dobové estetiky a novou funkci výtvarného umění: *„...každé umění, má-li mít vůbec oprávnění, musí sloužit, musí mít tendenci, musí jít vpřed a vést společnost k pokroku, ať již to dělá destrukcí staré společnosti, nebo stavbou nové.“³⁸⁷* Na závěr promlouvají k samotnému umělci, ukazují mu směr, pomocí kterého má dosáhnout ideálního UD metodou SR: *„Není jiné cesty než otevřít okna atelieru, podívat se znovu na svět, který je již opravdu jiný, obohatit se novými prožitky a novými tvůrčími podněty, prostě probudit se z jakkoli krásného snění ke skutečnému životu, který sami potřebujeme a který potřebuje nás.“³⁸⁸* Podobným příkladem je také

³⁸⁵ ŠÍPOVÁ, M. Kultura do vesnic. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 60. S. 4.

³⁸⁶ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Po staru se nedá žít – ani malovat. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 64. S. 7.

³⁸⁷ Tamtéž

³⁸⁸ Tamtéž

Josef Lada. Redaktoři na počátku umělecké kritiky zdůrazňovali umělcovy pozitivní hodnoty, zejména jeho poctivost, upřímnost, prostotu a přirozenost: „*Zřídka se každé složité techniky a nemaluje nikdy věci abstraktivní a nekontrolovatelné. Maluje jen život a skutečnost. Lidi, zvířata, vesnice, rostliny. A to jenom takové, s kterými se setkal, které skutečně prožil.*“³⁸⁹ Ladovu tvorbu hodnotili pozitivně, objevuje se ale výtka vůči přílišnému optimismu, který zakrýval sociální realitu: „*Z jeho díla nepoznáme, že jedni vykořisťují druhé, ani že dnes se to už změnilo.*“³⁹⁰ Lada je následně konfrontován s Mikolášem Alšem, u kterého je vyzdvihována skutečnost, že nezůstal v neutrálním postavení, ale byl politicky uvědomělý a chtěl: „*... ukázat národu zač je třeba bojovat.*“³⁹¹

Další kategorií jsou umělci, jejichž tvorba postupně přechází k metodě SR. Redaktoři hodnotí tuto proměnu za pozitivní, umělce glorifikují a přijímají je „do svých řad“. Příkladem je František Gross nebo František Vojáček. František Gross je na stránkách Kulturní politiky veřejně pochválen za své rozhodnutí: „*Jsmo opravdu rádi, že se stal soudruh Gross jedním z nás, že se stal stalinovcem.*“³⁹² Zdůrazněn je zodpovědný přístup Grosse k procesu tvorby UD metodou SR, kdy se sám vydal mezi průkopníky práce do pohraničí, aby osobně poznal tamní prostředí a mohl vytvořit kvalitní a pravdivé UD. Jeho zobrazení Stalinových závodů potom podle Kulturní politiky přijali pozitivně i sami dělníci: „*Poznali jsme v nich dobře náš „hydrák“, jak někdy říkáme svému závodu, poznali jsme svá pracoviště, své stavby, své ulice, stožáry a ploty. A co víc: Objevujeme v nich svůj závod v novém světle, poznáváme ho z různých úhlů, v nové kráse.*“³⁹³ Dílo Grosse bylo uměleckou kritikou označováno za ukázkou toho, že je možné tvořit umělecky hodnotná UD, aniž by se umělec musel uchýlit ke kýči.³⁹⁴ Změna estetiky je patrná také u Františka Vojáčka, kterému byla uspořádána posmrtná výstava. Redaktor Kulturní politiky ji hodnotil pozitivně, zdůrazňoval zejména Vojáčkův umělecký vývoj, ve kterém poznával umění moderní Francie a následně se od něj odvrátil: „*... dovedl včas opustit tuto svou vývojovou fázi, když poznal, že jeho osobnosti nesvědčí, že mu nevyhovuje a že pro něho znamená příliš úzké*

³⁸⁹ TICHÝ, Jiří. Výtvarnictví: Josef Lada. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 58. S. 7.

³⁹⁰ Tamtéž

³⁹¹ Tamtéž

³⁹² RABAN, Josef. Výtvarnictví: Úspěch. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 19. S. 7.

³⁹³ Tamtéž

³⁹⁴ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Úspěch. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 19. S. 7.

hranice, do kterých nemůže vtěsnat své úsilí o výtvarné zvládnutí své doby, že se do nich nedá vtěsnat člověk, kterého se snažil především ve svém díle umělecky ztvárnit...“³⁹⁵

Třetí kategorii představovali umělci, kteří se snažili tvořit UD metodou SR. V rámci této kategorie se potom objevují dva typy uměleckých kritik. Zatímco některé hodnotí pozitivně pochopení metody SR, jiné upozorňují na nedostatky v prezentovaných UD, zejména na nedostatečnou inovativnost, nevhodné zpracování tématu nebo užití prvků nepovolených uměleckých směrů a tendencí. Druhý typ umělců měla kritika stimulovat k vyšším výkonům tak, aby dosáhli mistrovských UD. Kulturní politika oceňovala v rámci třetí kategorie například dílo Jana Smetany, zejména jeho zalíbení v přítomnosti a městské tematice: *„Kladem Smetanovy práce je to, že si všímá ve svých obrazech převážně dnešní civilisace, ale přesto, že maluje lidi na ulicích, v kasárnách, na předměstích, a že ve formě se zrcadlí charakteristické ústrojenství městského prostředí, nenalzáme v jeho obrazech hlubší porozumění rázu života ukrytému pod vnější vážností moderního světa.“³⁹⁶* Kritiku naopak předkládala Aloisi Moravcovi. Přestože ve svém díle zobrazoval člověka zasazeného do krajiny, vytkla mu umělecká kritika jeho nedostatečné zvýraznění vůči okolnímu prostředí: *„Někde je člověk ještě příliš „součástí komposice“ nechceme-li říci stafáží, více součástí krajiny, než živou silou, která by ji hýbala.“³⁹⁷*

Umělecká kritika se stala na stránkách Kulturní politiky sama předmětem zájmu. Kritika měla být *„... tvůrčí, vysoce odbornou, tvořivou, zásadní a výchovnou.“³⁹⁸* Měla být psána konstruktivně, aby poukázala na stinné stránky a zároveň naznačila cestu k jejich napravení: *„Odpovídá jeho jménem umělcům, pronáší jeho soud, vyjadřuje jeho přání i výtky, chválu a uznání a zasahuje tak přímo do procesu umělecké tvorby.“³⁹⁹* Režim si byl ovšem vědom skutečnosti, že není možné provést proměnu výtvarných umělců okamžitě. Umělce proto při hledání ideální podoby SR ihned neodsuzoval: *„Je třeba trochu trpělivosti. Velké věci se nestávají přes noc. Bylo by snadné odsoudit ve jménu socialistického realismu velkou část naší současné malby, tu, právě, v níž je nejvíce lidí tapetovaných i pokrokově smýšlejících.“⁴⁰⁰* Považovalo se potom

³⁹⁵ RABAN, Josef. Výtvarnictví: E. Vojáček – malíř proletář. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 14. S. 7.

³⁹⁶ CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Výstava J. Smetany. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 29. S. 8.

³⁹⁷ RABAN, Josef. Výtvarnictví: Práce a příroda v díle Aloise Moravce. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 23. S. 8.

³⁹⁸ RYBÁK, Josef. O úkolech nové kritiky. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 9. S. 4.

³⁹⁹ MÍČKO, Miroslav. Úkoly výtvarné kritiky. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 35. S. 4.

⁴⁰⁰ MÍČKO, Miroslav. Úkoly výtvarné kritiky. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 35. S. 4.

za samozřejmost, že umělecká kritika spolupracuje s režimem a hodnotí UD dobovou optikou: „Žádáme – li kritiku kladnou a tvořivou, je to nepochybně a správně: kritika, která je o souhlasu, s konstruktivním politickým a hospodářským úsilím socialistické výstavby.“⁴⁰¹ Kromě samotné umělecké kritiky se pozornost zaměřovala i na osobnost kritika, který měl disponovat odbornými znalostmi, uměleckým cítěním a vhodnými charakterovými vlastnostmi:

„Na takovém pomyslném dokonalém kritiku bychom žádali, aby byl udělán ze skepse i víry, lásky i nenávisti; aby uměl stát za svým přesvědčením, ale nechtěl mít pravdu za každou cenu, vždy a ve všem; aby byl bojovný, ale ne kverulantský; aby se uměl vcítovat do odlišných myšlenkových světů a byl tedy do jisté míry schopen depersonalizace, ale přitom si zachoval osobnost a charakter; aby byl odborně vzdělaný, ale nezaslepený svým odbornictvím; aby měl inteligenci i to, čemu se říká čich; aby byl spravedlivý, ne však na všechny strany.“⁴⁰²

Umělecký kritik neměl být teoretickým tvůrcem vizuální podoby UD. UD si měl pouze důkladně prohlédnout, vyhodnotit ho a pomoci umělci k metodě SR:

„Kritik není vůči umělci a jeho dílu v postavení inženýra, který kreslí plán, podle něhož dělník vyrábí stroj. Je spíše v postavení lékaře, který asistuje při zrození nového tvora a který může říci, je-li dítě zdravé či neduživé anebo mrtvě narozené; je v postavení vychovatele, který tohoto tvora provází na cestě do života; je v postavení soudce, který nad ním vynáší ortel, když jej shledal nehodným členem lidské společnosti.“⁴⁰³

Kritiku měli provádět nejen odborníci, ale také laikové. Kulturní politika zdůrazňovala aktivní roli dělníků při hodnocení jednotlivých výstav a UD: „V neděli 30. ledna byla přímo ve výstavní síni uspořádána debata dělníků s výtvarníky a novináři.“⁴⁰⁴ Upozorňovalo se přitom na vzdělaný přístup dělníků: „[...] můžeme říci, že jde o zájem upřímný, nepředstíraný a vřelý, a překvapilo nás, s jakou vážností a zaujetím, a zároveň s jakými znalostmi a poučením byly tyto dohady vedeny.“⁴⁰⁵ Celkově se potom vyzdvihovalo navázání komunikace mezi umělci a dělníky: „Bylo znovu poukázáno na důležitost přímého styku dělníků s umělci, kteří musí proniknout celým pracovním

⁴⁰¹ BĚHOUNEK, Václav. Co má dělat kritika?. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 34. S. 4.

⁴⁰² MÍČKO, Miroslav. Úkoly výtvarné kritiky. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 35. S. 4.

⁴⁰³ Tamtéž

⁴⁰⁴ RABAN, Josef. Výtvarné umění pracujícím. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 7. S. 4.

⁴⁰⁵ Tamtéž

prostředím a účastnit se nejen reprezentačních schůzí, ale pracovat přímo v továrně s dělníky, jako rovný s rovným. ⁴⁰⁶

13.4 Tvorba

Periodikum *Tvorba*⁴⁰⁷ (1945-1950; 1952; 1957-1962) navazovalo na stejnojmenný titul *Tvorba*, který vycházel v letech 1925-1938. Procházel potom v rámci historického vývoje zanikáním a obnovováním v důsledku politiky fašistického a komunistického režimu. Přestože se v průběhu let měnily jeho podnázvy, dlouhodobě se orientoval na oblast politiky, kultury a umění. *Tvorbu* vydával v letech 1945 až 1952 ÚV KSČ. Jako šéfredaktor působil v letech 1945 až 1947 S. K. Neumann, ale vzhledem ke svému zdravotnímu stavu se nemohl na vedení titulu příliš podílet. Šéfredaktorskou pozici následně převzal Gustav Bareš, který ovšem také nevěnoval své vedoucí funkci dostatek pozornosti z důvodu časového vytížení, a tak se spoléhalo na kompetentnost jednotlivých redaktorů a přispěvatelů. Funkci odpovědného redaktora potom zastávali Zdeněk Novák, Ladislav Štoll, Jiří Taufer nebo Miroslav Galuška. *Tvorba* se svým zaměřením orientovala na SSSR. Podporovala stalinské pojetí umění, které mělo působit jako nástroj propagandy. Vystupovala útočně vůči nekomunistickým periodikům i osobnostem, útoky se přitom vyostřily po únoru 1948, kdy se do centra pozornosti dostali i členové levicové avantgardy jako Karel Teige nebo Jaroslav Seifert. Roku 1948 dosahovala 100 000 nákladu. Ukončení činnosti periodika je spojeno s politickými čistkami, a to odsouzením Rudolfa Slánského, blízkého spolupracovníka Gustava Bareše.⁴⁰⁸

Tvorba je ve srovnání s ostatními zkoumanými periodiky výjimečná svým zaměřením na obecné články o umění,⁴⁰⁹ SR,⁴¹⁰ jeho inspirační zdroje, zejména tvorbu Josefa Mánesa,⁴¹¹ a vymezení se vůči ostatním uměleckým směrům a tendencím jako

⁴⁰⁶ RABAN, Josef. Výtvarné umění pracujícím. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, č. 7. S. 4.

⁴⁰⁷ Ukázka titulní strany periodika *Tvorba* viz Vyobrazení č. 2

⁴⁰⁸ *Tvorba*. In: *Slovník české kultury po roce 1945* [online]. 2006 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=232&hl=tvorba+>

⁴⁰⁹ NEČÁSEK, František. Kultura – umění lidu. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 5. S. 114-115.

⁴¹⁰ ČÍSAŘOVSKÝ, Josef. Významný úspěch v boji o realismus. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 25. S. 605.

⁴¹¹ MATĚJÍČEK, A. Příklad Josefa Mánesa! *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 47.

formalismus,⁴¹² strukturalismus⁴¹³ nebo Teigovština.⁴¹⁴ V souvislosti se SR je často zmiňována osobnost A. A. Ždanova.⁴¹⁵ Tvorba se v menší míře zabývala činností SČSVU, konkrétně prosazováním umění do závodních podniků,⁴¹⁶ pořádáním souborných a tematických výstav⁴¹⁷ nebo umělecké kritice.⁴¹⁸ Objevuje se i propojení umění s neuměleckými oblastmi, například vojenstvím.⁴¹⁹ Oproti ostatním zkoumaným periodikům působí Tvorba útočným dojmem, dochází zde k ostrému vymezení socialistického umění od kapitalistického.⁴²⁰ Kapitalistické umění přitom spojuje s negativními atributy jako válka a vraždění.⁴²¹ Specifický pro Tvorbu je soubor článků zaměřených na osobnost J. V. Stalina a umění.⁴²²

13.4.1 Umění a socialistický realismus

Komunistický režim si byl vědom skutečnosti, že umění představuje prostředek, pomocí kterého je možné ideologicky působit na společnost. Kontroloval proto důrazně produkci, prezentaci i distribuci čs. soudobého i historického umění na území ČSR. Oficiální uměleckou tvorbou se potom snažil prostoupit všechny vrstvy společenského života: „... *výtvarné dílo pozvolna stává nezbytnou složkou každé naší politické, hospodářské a kulturní akce, že už není dnes možno si představit závažnou událost v životě lidu, která by nebyla provázena politickou kresbou, monumentální výzdobou, plakátem atd.*“⁴²³ Byl totiž přesvědčen, že oficiální umění bude ovlivňovat nejen

⁴¹² FREED, Y. Formalismus – nepřítel umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 46. S. 136.

⁴¹³ NOVÁK, Mirko, V. Ke kritice strukturalismu v české estetice. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 52. S. 1252.

⁴¹⁴ GRYGAR, M. Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1008-1010.

⁴¹⁵ A. A. Ždanov a sovětské umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 48

⁴¹⁶ BARVÍK, Miroslav. Kulturní patronáty. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 45. S. 894.

⁴¹⁷ Zmiňuje například výstavu Dvě výstavy k II. všeodborovému sjezdu (BURSÍK, Jiří. Dvě výstavy k II. Všeodborovému sjezdu. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 50)

⁴¹⁸ ŠOLTA, Vladimír. Proti kosmopolitismu a bezzásadovosti ve výtvarné kritice. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 13. S. 311-312.

⁴¹⁹ HRADSKÝ, Jan. Vojenská věda a vojenské umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 16. S. 341-342.

⁴²⁰ VLADYKIN, A. a V. RUBIN. Kultura amerických podněcovatelů války. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 23. S. 516.

⁴²¹ TANK, Herb. Kultura, která učí vraždit. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 23. S. 557-558.

⁴²² GALUŠKA, Miroslav. Stalin a umělci. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 51.

⁴²³ ŠOLTA, Vladimír. K situaci ve výtvarnictví. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 1. S. 23.

chování a jednání, ale také produktivitu občanů ČSR: „... chceme-li dosáhnouti v hospodářské oblasti nejvyšší výrobnosti, je to třeba současně k tomuto úkolu zaměřiti i uměleckou práci, dát našemu lidu taková díla, která ukáží, jaký význam má obětavá práce ve výrobě pro celý národ a pro světový mír.“⁴²⁴

SR představoval metodu, která byla na území ČSR uměle implantována ze SSSR. Propojení se SSSR je následně možné spatřit i v častém referování o J. V. Stalinovi a A. A. Ždanovovi, uveřejňování jejich textů a projevů. UD tvořená metodou SR pocházející ze SSSR byla až nekriticky vyzdvihována: „Sovětské výtvarné umění svým stálým růstem a zdokonalováním rok od roku velmi názorně a přesvědčivě dokazuje, že je dnes nejpokrokovější, nejideovější, ale současně také umělecky a formálně nejvyspělejší složkou celého světového výtvarného umění.“⁴²⁵ Zatímco texty zaměřené na J. V. Stalina se zaměřovaly na umění v obecné rovině, A. A. Ždanov se soustředil na detaily. Zatímco podrobně definoval obsahovou rovinu SR, k formální rovině se stavěl benevolentně: „Socialistický realismus dává umělcům rozhodně všechny tvůrčí možnosti jasného vylíčení sovětské skutečnosti.“⁴²⁶

Tvorba definuje a interpretuje metodu SR. Standardně uvádí, že středem UD má být člověk zobrazený při životě a práci, zároveň upozorňuje, že mají být vyzdvihnuty jeho pozitivní charakterové vlastnosti: „Musíme vybírat nejlepší city a vlastnosti sovětského člověka, musíme mu ukazovat jeho zítřek a musíme zároveň dávat našim lidem příklad, jací mají být, musíme bičovat přežitky minulosti, které překážejí sovětský lidem v cestě kupředu.“⁴²⁷ a velké činy: „Sovětská literatura musí umět ukázat naše hrdiny, musí umět nahlédnout do našeho zítřka.“⁴²⁸ Obecně měl být člověk vnímán jako aktivní prvek, který působí na své okolí, a tím ho proměňuje. Zásah člověka měl být patrný i v krajinomalbě, v rámci které se podporovala malba kultivované krajiny nebo civilizace. Kromě samotného definování se Tvorbě věnuje vymezení SR vůči protikladným uměleckým směrům a tendencím. Nejvýraznější je vymezení vůči formalismu: „Proto my nesmíme býti ani pro formalismus, ani pro naturalismus. My jsme, a teď to má smysl, pro aktivní socialistický realismus, což je něco úplně jiného je

⁴²⁴ ŠOLTA, Vladimír. Kultura na výtvarné frontě. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 474.

⁴²⁵ ŠOLTA, Vladimír. K současné situaci ve výtvarném umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 30. S. 726.

⁴²⁶ A. A. Ždanov a sovětské umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 51. S. 1008.

⁴²⁷ Tamtéž

⁴²⁸ Tamtéž

*také skutečnost, je tam živá a pravá skutečnost.*⁴²⁹ Podobně jako ostatní periodika i Tvorba spatřovala defektnost formalismu v jeho obsahové prázdnotě: „... umělci, kteří povyšují formu a improvizaci nade vše, se dostávají do umělecké prázdnoty a způsobují vlastně rozklad cenného umění. Pravdivost tohoto tvrzení je doložen mnoha zjevy, charakterizujícími dnešní stav umění v západní Evropě a USA.“⁴³⁰ Formalismus se stal jedním ze symbolů kultury západního mocenského bloku. Západní Evropa a USA se potom stali častým tématem článků, kde byli postaveni do protikladu se SSSR. Zatímco kapitalistickým zemím byly přisouzeny negativní, socialistickým zemím pozitivní atributy. Kromě již zmíněného formalismu Tvorba vymezovala metodu SR vůči naturalismu a akademismu. Oba konkurenční směry se vyznačovaly propracovaností a absencí ideologie: „*Naturalismus se liší od realismu právě lhostejností k tomu, co zobrazuje, nezájmem o to, co je v obraze hlavní, typické. [...] Malovat se stejnou vášní, lépe řečeno se stejným chladem lidské oko, právě tak, jako tkaninu látky – to je naturalismus.*“⁴³¹ Akademismu byla navíc vytýkána nedostatečná pocitovost: „... že mu šlo právě jen o řemeslnou dokonalost, že tvořil bez živého lidského citu, že zobrazovaný život ho zajímal jen potud, pokud mu to umožňovalo uplatnit svou řemeslnou zručnost [...] *Mráz na květ živého lidského zanícení, mráz na květ poesie života – to je akademismus, v tom si i odpovídá s naturalismem.*“⁴³² Navzdory publikovaným článkům se ovšem umělci při tvorbě UD metodou SR obávali nesplnění režimem stanovených požadavků na UD: „*Naši umělci se právě tomuto realismu stále vyhýbají z jednoho důvodu: Mají strach z kýče. Mají strach, že když to udělají realisticky, že to bude kýč.*“⁴³³ SR byl potom definován i pozitivně pomocí inspiračních zdrojů, kdy je prezentováno čs. kulturní dědictví 19. století, konkrétně díla Josefa Mánesa a Mikoláše Alše. Standardně je v dílech oceňován národní aspekt,⁴³⁴ zobrazování důvěrně známých objektů a dokonalá kresebná technika. Přestože se Tvorba podrobněji nevěnovala problematice uměleckých žánrů, uváděla, že SR neznamená zúžení, ale naopak rozšíření formálních a obsahových možností při tvorbě

⁴²⁹ Kultuře na cestu. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 15. S. 283.

⁴³⁰ FREED, Y. Formalismus – nepřítel umění. Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 6. S. 136.

⁴³¹ NEČÁSEK, František. Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 6. S. 136.

⁴³² FREED, Y. Formalismus – nepřítel umění. Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 6. S. 136.

⁴³³ Kultuře na cestu. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 15. S. 283.

⁴³⁴ ŠOLTA, Vladimír. Kultura na výtvarné frontě. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 474.

UD: „[...] *socialistické umění rozšiřuje a nikoli zužuje žánrovou a námětovou škálu umělce*“⁴³⁵ a vyvracela negativní postoje výtvarníků k SR: „[...] *nechápu ti výtvarníci, kteří ji vytýkají >>suchost<<, >>popisnost<<, >>bezbarvost<< atd.*“⁴³⁶

13.4.2 Tvarování umělců a společnosti

Tvorba kladla důraz na časnou výchovu dětí již v předškolním věku. Význam byl přikládán práci pedagogů, kteří měli děti rozvíjet, ale přitom dbát na to, aby neupadli do schematismu: „*Žádné kopírování, obkreslování barevných pohlednic (kromě několika výstražných omylů)*“⁴³⁷ Pozornost byla věnována i hodnocení dětských prací prezentovaných na výstavách: „[...] *je nutno zdůraznit neobyčejnou zručnost, dovednost, vynalézavost, čistotu a důkladnost výtvarné práce naší mládeže, její velkou zálibu v tvořivé ruční práci.*“⁴³⁸ V oblasti vzdělávání dětí a mládeže byla za významnou akci považována Soutěž tvořivosti mládeže, do které se zapojovaly stovky účastníků se zájmem o výtvarnou práci.⁴³⁹ Již v souvislosti s mladou tvorbou se začaly zdůrazňovat prvky SR, ať už se jednalo o důkladnou znalost zobrazovaného objektu, volbu tématu nebo žánru: „*Nejúspěšnější byla práce tam, kde se vedoucí postaral o to, aby mládež čerpala látku pro svou práci přímo ze života, kde si děti osvojovaly přírodu, své okolí, vesnici, továrnu, domov, aby se uplatnila jejich fantazie, volnost v práci s materiálem.*“⁴⁴⁰ Režim si byl vědom nejen pozitiv, ale také negativ mladé generace výtvarných umělců. Dbal proto na to, aby docházelo k vzájemné komunikaci mezi mladou a starší generací, která měla tvořit díla SR pro celou společnost:

„Lidově demokratický řád tedy umožnil tvořivý rozmach mládeže, dal podmínky k všestrannému rozvoji její schopnosti a nadání, dal možnost zkouše mládeži své síly v soutěži, poučovat se na vlastních a cizích chybách a úspěších, a mládež se odvděčuje republice tím, že o ní říká pravdu. To je první a nejradostnější poučení této soutěže a zároveň záruk, že nové generace našich výtvarníků (a ti už mezi účastníky pomalu

⁴³⁵ NEČÁSEK, František. Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 6. S. 136.

⁴³⁶ ŠOLTA, Vladimír. K situaci ve výtvarnictví. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 1. S. 24.

⁴³⁷ ŠOLTA, Vladimír. Kultura: Každý mladý člověk tvůrcem. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 45. S. 1072.

⁴³⁸ Tamtéž

⁴³⁹ ŠOLTA, Vladimír. Kultura na výtvarné frontě. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 474-476.

⁴⁴⁰ ŠOLTA, Vladimír. Kultura: Každý mladý člověk tvůrcem. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 45. S. 1073.

*rostou), které teď budou vycházet z nejširších lidových mas, budou nerozlučně s životem spjaty a budou věrně sloužit svému lidu*⁴⁴¹

Znovu se zdůrazňovala důležitost pedagogů a uměleckých kritiků, kteří měli disponovat nejen odbornými znalostmi, ale také uměleckým citem. Pro dosažení maximálního účinku se realizovala školení pedagogů: „*Je třeba se vzdělávat tak, abychom obsáhli co nejširší pole vědění, aby se výtvarné nadání nemařilo ideologickou zaostalostí. K tomu směřuje naše školení výtvarníků, které má velký význam pro vyjasnění zbylých rozporů a pro stanovení generální linie výtvarné práce.*“⁴⁴²

13.4.3 Specifika periodika

Ve srovnání s ostatními periodiky jsou v rámci Tvorby netradiční články vymezující SR vůči strukturalismu. Podobně jako formalismus i strukturalismus nebyl režimem přijímán, protože se jeho pozornost zaměřovala na strukturu a neobsahoval prostor pro začlenění ideologie: „*...za takovou hodnotu bylo pokládáno něco, co nezobrazuje a v čem se neobrážejí společenské zápasy o nové, vyšší lidství, na příklad o socialismus a komunismus, něco, co je v těchto bojích neúčastněno, co nemůže a ani nemá v nich stranit a pomáhat, neboť je to izolovaný, všem těm bojům nadřazený, svézákonný celek – pouhá struktura.*“⁴⁴³

Výjimečné v rámci zkoumaných periodik jsou také články na téma Teigovština. Režim ji označoval za projev trockismu a kosmopolitismu v kultuře. Odsuzoval přitom i jejího hlavního představitele Karla Teigeho, který působil jako jedna z nejvýraznějších čs. osobností MUS.⁴⁴⁴

„Je smutnou skutečností, že Teige tehdy předkládal pokrokové veřejnosti obratně i méně obratně maskované pomluvy o Sovětském svazu, že nelitoval námahy, aby nejrůznějšími způsoby skreslil pravý obraz o vzkvétající sovětské kultuře, aby

⁴⁴¹ ŠOLTA, Vladimír. Kultura: Každý mladý člověk tvůrcem. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 45 S. 1073.

⁴⁴² ŠOLTA, Vladimír. Kultura na výtvarné frontě. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 475.

⁴⁴³ NOVÁK, Mirko, V. Ke kritice strukturalismu v české estetice. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 52. S. 1252.

⁴⁴⁴ GRYGAR, M. Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1008-1010.

propagoval vše protisovětské a kontrarevoluční, proti čemu musela právě skutečná sovětská kultura úporně bojovat a co musela ve svém postupu vpřed odklízet s cesty“⁴⁴⁵

Tvorba věnovala kritice osobnosti Karla Teigeho značnou pozornost. V rámci článků na pokračování negativně hodnotila jeho kosmopolitismus a nedostatečné národnostní cítění: „*Karel Teige [...] byl skoro po čtvrt století vůdčím propagátorem kosmopolitismu v našem umění a kultuře. Jeho poklonkování před buržoasním Západem bylo neohlušně spjato s opovržením ke kulturnímu dědictví našeho národa.*“⁴⁴⁶ Tvorba se nespokojila s veřejným odsouzením Teigeho. Snažila se ho zdiskreditovat tím, že uveřejňovala jeho osobitý vztah k vybraným osobnostem čs. kulturního dědictví: „*Již v roce 1922 ve sborníku »Devětsil« zběsile útočí na naše kulturní dědictví a každému českému vlastenci drahá díla národních klasiků – Aloise Jirásky, K. V. Ráise, Sv. Čecha aj. nazývá »pouťovými barvotisky, běžným kýchčem, odporným a sentimentálním...«.*“⁴⁴⁷ Cílem bylo dosáhnout stavu, ve kterém by Teige neměl žádnou společenskou moc, ani nástupce, kteří by v jeho myšlenkách pokračovali: „*Avšak Teige, který tehdy oslňoval svými rozsáhlými »znanostmi«, jež byly ve skutečnosti jen mrtvou hromadou stohů přečtených cizojazyčných knih, časopisů a revue, začal být pomalu pokládán některými lidmi za vůdčího teoretika části mladé pokrokové generace.*“⁴⁴⁸ Pozici Teigeho oslabovala Tvorba také publikováním informací o tom, že již nemá podporu ve svých bývalých stoupencích Vítězslavu Nezvalovi nebo Bedřichu Václavkovi, kteří se přiklonili se na stranu KSČ. Kritiku korunovalo přiřazování jména Karla Teigeho k odsuzovanému formalismu a kosmopolitismu, jako se tomu stalo například při jeho osobité interpretaci tvorby Majakovského: „*Teige [...] je u nás hlavním propagátorem a původcem nesprávných sektářských, formalistických a kosmopolitických výkladů Majakovského tvorby.*“⁴⁴⁹

V souvislosti s kritikou kosmopolitismu je pro Tvorbu příznačná také série článků oslavujících sovětskou kulturu a kritizující kapitalistickou kulturu. Zajímavostí je skutečnost, že Tvorba nečiní rozdělení mezi kulturou východního a západního bloku,

⁴⁴⁵ GRYGAR, M. Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1009.

⁴⁴⁶ GRYGAR, M. Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1037.

⁴⁴⁷ GRYGAR, M. Teigovština. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1037.

⁴⁴⁸ Tamtéž

⁴⁴⁹ GRYGAR, M. Teigovština. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1036.

za jedinou kulturní zemi totiž považuje SSSR: „*Není »západní« a »východní« kultura, jak se nám snaží namluvit imperialisté. Je jen jedna kultura pracujícího člověka, plod úsilí člověka v jeho boji za lepší život. Tuto všeobecnou kulturu, jež je majetkem lidstva, ohrožují váleční štváči. Chtějí ji zničit, protože vědí, že kultura nemůže být spojencem smrti, bolesti a smutku.*“⁴⁵⁰ Dokládá to i skutečnost, že pojem kultura uváděný v souvislosti s USA je v titulcích článků uváděn v uvozovkách. Kultuře USA jsou následně přiděleny negativní atributy. Tvorba ji ponejvíce spojuje s válkou, vražděním a snahou podmanit si okolní země:

„Hlasatelé kosmopolitismu oslavují »všelidskost« a »nadrádnost« a vystupují jako nejhorší nepřátelé národní nezávislosti národů, kterou prohlašují za »zastaralý pojem«. Pravým jejich cílem je zbavit jiné národy svrchovaných práv, politické i hospodářské samostatnosti, paralyzovat jejich schopnost k odporu vůči americké agresi a podřídit je Wall Streetu pod pláštíkem »světové vlády«, »evropské pospolitosti« atd.⁴⁵¹

Tvorba upozorňuje na služebnost kapitalistického školství a umění vyšším kruhům, které mají vychovat nové vojáky: „*Celý systém výchovy mládeže v USA má tedy za úkol vychovávat tupé, pokorné vojáky [...] prodejní novinářští psavci fabrikují na příkaz vládnoucích kruhů knihy a články, jež obklopují americké vojenské hodnostáře jakousi romantickou aureolou.*“⁴⁵² Pro tento účel mělo podle Tvorby sloužit umění zaměřené na válečnou tematiku: „*Američtí kapitalisté podporují ve své snaze vychovat kádry námezdnicích vrahů všemožně výrobu a rozšiřování podřadné detektivní literatury, románů o vraždách, jejichž účelem je vštípit čtenáři, že touha vraždit je odvěká vlastnost lidského charakteru.*“⁴⁵³ Realitu mělo potom zastírat propagování ideje, ve které se každému jedinci tvrdilo, že také on může dosáhnout štěstí a stát se milionářem: „*Celý systém výchovy v USA spočívá na vštěpování Američanům šablonovitých lživých aforismů, jako, že Amerika je zemí »svobodného podnikání«, »kde se každý může stát milionářem« atd., že Američané jsou »vyvolený« národ, a proto musí*

⁴⁵⁰ Tvůrci kultury v boji za mír. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 17. S. 393.

⁴⁵¹ VLADYKIN, A. a V. RUBIN. Kultura amerických podněcovatelů války. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 22. S. 554.

⁴⁵² VLADYKIN, A. a V. RUBIN. Kultura amerických podněcovatelů války. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 23. S. 554.

⁴⁵³ Tamtéž

*dobýt celého světa.*⁴⁵⁴ Zatímco Tvorba kritizovala každý aspekt kapitalistické kultury, sama upozadovala skutečný účel vlastní kultury. Prezentovala ji často v souvislosti s bojem za mír, rozšiřování vzdělanosti a kulturnosti: „V Sovětském svazu je kultura majetkem lidu. Kdo řekne SSSR, říká kultura, to jsou synonyma.“⁴⁵⁵

13.5 Var

Čtrnáctideník Var⁴⁵⁶ (1948-1953) vycházel s podtitulem List pro kulturní otázky nebo Časopis pro kulturní otázky, roku 1948 potom dosahoval 15 000 nákladu. Spojen je s osobou ministra školství, věd a umění Zdeňka Nejedlého. Funkci odpovědného redaktora zastával Václav Pekárek. Podobně jako Tvorba i Var se orientoval na stalinskou koncepci umění, která podporovala socialistický realismus ve Ždanovském pojetí nebo společenskou angažovanost. Var potom vyzdvihoval vybrané aspekty tvorby, lidovost a realismus, z výtvarných osobností potom Mikoláše Alše. Titul se zaměřoval na zobrazování propagandistických studií a vystoupení sovětských ideologů.⁴⁵⁷

Var zaměřoval svou pozornost především na obecná témata jako definice umění, umělce a SR. Zakládá si na uveřejňování textů a projevů významných sovětských politiků, například A. A. Ždanova,⁴⁵⁸ V. Belinského nebo M. I. Kalinina,⁴⁵⁹ a čs. politika Zdeňka Nejedlého. V rámci prezentování dokumentů se kromě A. A. Ždanova zaměřoval na Bedřicha Engelse, V. I. Lenina a J. V. Stalina. Tematicky se periodikum zaměřovalo na obecné otázky o umění,⁴⁶⁰ SR,⁴⁶¹ jeho inspirační zdroje⁴⁶² a protikladné umělecké směry a tendence, zejména formalismus⁴⁶³ a realismus.⁴⁶⁴ Periodikum

⁴⁵⁴ VLADYKIN, A. a V. RUBIN. Kultura amerických podněcovatelů války. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 23. S. 554.

⁴⁵⁵ Tamtéž

⁴⁵⁶ Titulní strana periodika Var viz Vyobrazení č. 3

⁴⁵⁷ Var. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2006 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z:

<http://www.slovnikeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=234&hl=var+>

⁴⁵⁸ NEJEDLÝ, Zdeněk. A. A. Ždanov. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 10. S. 309.

⁴⁵⁹ DENK, Petr. M. I. Kalinin o výchově nového člověka. *Var: list pro kulturní otázky*. 1949, č. 1. S. 47-53.

⁴⁶⁰ NEJEDLÝ, Zdeněk. O nové výtvarnictví. *Var: list pro kulturní otázky*. 1950, 9-10. S. 265.

⁴⁶¹ GORKIJ, Maxim. O socialistickém realismu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1950, č. 1. S. 90-94.

⁴⁶² NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 5-21.

⁴⁶³ NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu a formalismu v umění. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 12-13. S. 366-381.

⁴⁶⁴ NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu pravém a nepravém. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948. č. 8.

věnovalo nadstandardní pozornost problematice výchovy nového člověka,⁴⁶⁵ ke které se vyjadřoval také A. A. Ždanov nebo M. I. Kalinin.⁴⁶⁶ Pro periodikum jsou příznačné články Zdeňka Nejedlého, který se vyjadřuje k rozmanitým oblastem umění, mimo jiné čs. umění⁴⁶⁷ a výtvarnému umění.⁴⁶⁸

13.5.1 Umění a socialistický realismus

V souvislosti s uměním zmiňuje Var význam angažovanosti umělců v rámci nového režimu: „*Tedy mnozí naši kulturní pracovníci s oblibou i hráli úlohu jen lidí v offsidu – lidí mimo vlastní historický proud, lidí pracujících v uzavřených kroužcích mimo dravý proud veřejného a denního života. Dnes však vcházíme do doby, jež musí si tvořit a také bude tvořit nové a veřejné a denní hodnoty.*“⁴⁶⁹ Při charakteristice SR se věnuje oblastem, které byly zmíněny již v předchozích periodikách, a to ideologičnosti a srozumitelnosti: „*Potřebujeme znovu masovou kulturu, kulturu pro široké masy národa, jak jsme ji měli kdysi v době obrození, Potřebujeme kulturu, která bude mluvit k milionům a ne k určité malé skupině lidí. Potřebujeme kulturu, která by sjednocovala národ a ne rozbíjela jej v kulturní kasty.*“⁴⁷⁰ Přiblížení se k člověku ovšem nemělo znamenat podnět k tvorbě méně hodnotných UD. Umělci měli naopak dosahovat stále vyšší umělecké úrovně i při přiblížení se k lidu: „*Ne o snižování úrovně tedy jde, ale o to: pochopit lid, jeho život, touhy a strasti a dát jim přiléhavý výraz. Jen proto také naše kultura nové doby ztratila tento charakter.*“⁴⁷¹ Považovalo se potom za samozřejmost, že umělec ovládá dokonale své řemeslo a k tvorbě UD bude přistupovat svědomitě: „*[...] realistickým uměním může být jedině skutečné umění a žádné fušerství, břídilství, neumění.*“⁴⁷² Dochází opět k vymezování SR vůči protikladným směrům jako formalismus: „*Formalismus se často hájí i právem prý osobnosti, individualisty na takovýto domněle osobní a obvitý projev. Ale i v tom pravý*

⁴⁶⁵ O výchovu nového člověka. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1.

⁴⁶⁶ DENK, Petr. M. I. Kalinin o výchově nového člověka. *Var: list pro kulturní otázky*. 1949, č. 1. S. 47-53.

⁴⁶⁷ ČIVRNÝ, Lumír. Zdeňk Nejedlý, světloňoš českého umění. *Var: list pro kulturní otázky*. 1953, č. 15-16. S. 454-460.

⁴⁶⁸ RADA, Vlastimil. Zdeňk Nejedlý a výtvarné umění. *Var: list pro kulturní otázky*. 1953, č. 15-16. S. 460-463.

⁴⁶⁹ NEJEDLÝ, Zdeňk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 7.

⁴⁷⁰ NEJEDLÝ, Zdeňk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 13.

⁴⁷¹ NEJEDLÝ, Zdeňk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 14.

⁴⁷² NEJEDLÝ, Zdeňk. O realismu pravém a nepravém. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948. č. 8. S. 225.

*opak je pravda. Nic tolik neubíjí osobitost, individuálnost, jako zrovna formalismus.*⁴⁷³ Předmětem kritiky se stává skutečnost, že neobsahuje ideologickou funkci: „*Brát umění právo sloužit společenským zájmům, znamená nikoliv povyšovat umění, nýbrž snivost je, neboť to znamená zbavovat je nejúčinnější síly t. j. myšlenky, činit z něj předmět sybaritského rozkošnictví, hříčku pustých lenochů*“⁴⁷⁴ Formalismus je považován za nepřipustný, podobně jako návrhy jeho propojení se SR:

*„Ne, nemůže být smíru, synthesy, kompromisu mezi formalismem a socialistickým realismem, neboť nejde o dva proudy, tekoucí vedle sebe s nadějí na splynutí, nýbrž o nejostřejší vyhranění dávného sváru dvou hlavních stran v historii umění, strany zastávající realistické principy tvorby, a stran>> čistého umění<<, strany umění společensky aktivního a strany útěku od skutečnosti, neboli – konec konců strany pokroku a strany reakce.“*⁴⁷⁵

SR je dále konfrontován s naturalismem, kterému je vyčítána jeho hrubost a surovost: „*... naturalismus je v podstatě podobná impotence, netvořivost, jako formalismus. [...]* A je typické, že *naturalismus vykvetl v téže úpadkové době buržoasie jako formalismus, jen s jinými zase znaky této dekadence. Není náhodou, že naturalismus ve své zdrcující většině je tak hrubý, surový a sprostý.*“⁴⁷⁶ Oproti ostatním periodikům se Var vyjadřuje v souvislosti se SR také k národnímu a morálnímu realismu.⁴⁷⁷ SR představoval sovětskou metodu. Pokud měl být ovšem účinný, musel být aplikován na čs. kulturu, k čemuž mělo dopomáhat zdůraznění národního aspektu: „*Kultura, opírající se o lid a vytrysklá z lidu, ani nemůže být jiná než národní.*“⁴⁷⁸ Národní aspekt byl dále specifikován: „*... co je a čím má být skutečná národní kultura. Je to kultura, v níž na jedné straně se zrcadlí národ, jeho povaha, historie i tužby, a na druhé straně, jež sama působí na národ, formuje jej a učí chápat sebe sama. Je to proto uvědomělá kultura, ne náhodná, ne potácející se jednou podle jedné a podruhé podle jiné módy. Je to kulturní reprezentace národa: kulturní jeho ztělesnění.*“⁴⁷⁹ Navzdory publikování tematických článků volají výtvarní umělci po upřesnění SR. Na tuto skutečnost reaguje

⁴⁷³ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 3. S. 71.

⁴⁷⁴ NEČÁSEK, František. Poznámky o formalismu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 14. S. 335.

⁴⁷⁵ NEČÁSEK, František. Poznámky o formalismu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 14. S. 433.

⁴⁷⁶ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 3. S. 71.

⁴⁷⁷ NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu pravém a nepravém. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 8. S. 225.

⁴⁷⁸ NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 14.

⁴⁷⁹ NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 15.

periodikum Var tvrzením, že umělci musí pro dosažení dokonalého UD využít vlastní talent: „*Od toho má umělec talent, aby se dovedl vyznat v dramatických konfliktech nového a starého člověka, nového a starého světa. Aby dovedl odvážně hledět v tvář životním faktům, umělecky, básnicky přitakávat pravdě, činit ji zjevnou a každému pochopitelnou. Aby mohl uhadovati tvář člověka budoucnosti a vésti k němu.*“⁴⁸⁰

13.5.2 Tvarování umělců a společnosti

Var upozorňoval, podobně jako ostatní periodika, na důležitost výchovy a vzdělávání. Škola by se měla vyznačovat beztřídností a neměla by rozdělovat děti na privilegované a nep privilegiované.⁴⁸¹ Důležitou roli v procesu výchovy potom zastávali pedagogové, kteří se měli pravidelně vzdělávat a absolvovat politicko-ideologická a odborná školení.⁴⁸² Cílem škol bylo vychovat kádry, které by dosahovali charakterové čistoty, politického uvědomění a odborných vědomostí. Vycházelo se přitom z marxismu-leninismu, který zdůrazňoval význam kvalit člověka a byl přesvědčen, že člověk je v jádru dobrý a zlým jej činí okolní prostředí.⁴⁸³ V rámci problematiky výchovy potom byly otisknuty i texty sovětského politika M. I. Kalinina, který upozorňoval na úlohu pedagogů, kteří měli dosahovat nejen odborných znalostí, ale také morální autority:

„... cenné myšlenky o úloze vysokoškolských profesorů, kteří mají být nejen učiteli, ale i vychovateli studentů. „Vliv profesora se musí zakládat nejen na vědomostech, ale i na morální autoritě. Bez ní nemůže být výchovy, a bez výchovy nezískáme všechny výsledky, jež od studentů získat musíme.“⁴⁸⁴

13.5.3 Specifika periodika

Periodikum Var publikovalo příspěvky rozmanitých redaktorů a umělců, mezi kterými dominovala jména Františka Nečásky, Václava Pekárka, Z. K. Slabého nebo M. Gorkého. Největším přispěvatelem periodika byl ovšem jeho šéfredaktor Zdeněk Nejedlý, který se ve Varu vyjadřoval k rozmanitým oblastem umění. Věnoval se přitom

⁴⁸⁰ RABAS, Václav. K otevření rakovnické galerie. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 10. S. 309.

⁴⁸¹ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 3. S. 65-90.

⁴⁸² O výchovu nového člověka. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1.

⁴⁸³ PEKÁREK, Václav. O naší současné kulturní orientaci. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 10. S. 336-344.

⁴⁸⁴ DENK, Petr. M. I. Kalinin o výchově nového člověka. *Var: list pro kulturní otázky*. 1949, č. 1. S. 49.

problematice kulturní organizace, ideologie, SR, realismu, naturalismu, formalismu, kulturního odkazu, díla Mikoláše Alše, Josefa Mánesa nebo Maxe Švabinského. Pojednával také o kulturních sjezdech a konferencích. Navzdory široké tematické oblasti, kterou ve svých článcích Nejedlý pokrýval, je znatelný jeho vztah k národní kultuře a lidovosti. Sám národní kulturu vnímá jako kulturu vycházející z lidu: „*Kultura, opírající se o lid a vytrysklá z lidu, ani nemůže být jiná než národní.*“⁴⁸⁵ Upozorňuje přitom na bohatý národní kulturní odkaz ČSR, který je ovšem potřebné uchopit, pochopit a ocenit: „*Ne naše kultura je nedostatečná, ale nedostatečné je u nás její chápání a oceňování. V nás je chyba a ne v ní.*“⁴⁸⁶ V rozmanitých článcích potom zdůrazňoval význam osobností jako Alois Jirásek, Božena Němcová, Bedřich Smetana a v případě výtvarného umění Mikoláš Aleš a Josef Mánes: „*I v malířství takovými klasiky, i když ne už tak jednoznačnými, jsou Mánes a Aleš.*“⁴⁸⁷ Národní umělci se potom podle Zdeňka Nejedlého podíleli na tvorbě představ lidu o národním charakteru a čs. člověku:

*„Vzpomeňme jen, jak se ustálily v našem lidu představy o národním charakteru. Dálo se tak především, ne-li výhradně prostřednictvím naší kultury, našeho umění, naší literatury. Jak českého člověka vyličili Němcová, Smetana, Aleš, Jirásek, tak jsme z toho vytvořili v sobě typ českého člověka, i měřili jím potom vlastní zkušenost.“*⁴⁸⁸

Lidovost potom spojoval s potřebou sjednocující masové kultury, které by rozuměli všichni bez rozdílu: „*Potřebujeme znovu masovou kulturu, kulturu pro široké masy národa, jak jsme ji měli kdysi v době obrození. Potřebujeme kulturu, která bude mluvit k milionům a ne k určité malé skupině lidí. Potřebujeme kulturu, která by sjednovala národ a ne rozbíjela jej v kulturní kasty.*“⁴⁸⁹ Kladení důrazu na národnost pro Nejedlého neznamenovalo uzavření se vůči zahraničí. Národnost naopak považoval za klíč k navázání kontaktu s ostatními národy, zejména potom slovanskými:

„Uvědomme si však dále i to, že tato českost, tato národnost – a podle mého přesvědčení jistě právem – je zároveň i nejlepší cesta k pravému, zdravému internacionalismu. Není totiž lepší cesty, jak se srovnat i s jinými národy, než je tato.

⁴⁸⁵ NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 14.

⁴⁸⁶ NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 15.

⁴⁸⁷ NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 19.

⁴⁸⁸ PEKÁREK, Václav. O naší současné kulturní orientaci. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 10. S. 336-344.

⁴⁸⁹ NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, č. 1. S. 13.

*A my se tou cestou také se všemi národy srovnáme. [...] Už dnes tím ozdravěl náš poměr k Slovákům. A jsme na nejlepší cestě, aby i náš poměr k Polákům a jiným slovanským národům přestal být otázkou.*⁴⁹⁰

Slovanství potom považoval Zdeněk Nejedlý za nedílnou součást charakteristiky čs. národa:

*„... my vůbec nemusíme uvažovat ani vykládat, jsme-li Slované nebo ne. A uvažuje-li dnes nebo rozhoduje-li se někdo, má-li mít sympatie k Slovanstvu nebo ne, pak můžeme už předem říci, že to je podivný člověk. Já aspoň nedovedu si vůbec představit opravdu českého člověka, který by o tom musil teprve uvažovat.*⁴⁹¹

Umění se podle Nejedlého mělo zapojit do služeb režimu. Umělce, kteří se nezapojili do angažované tvorby, považoval za neaktuální.

„A směšné je, zaručují-li si někteří už napřed »věčnost« tím, že se snaží být nadčasoví, nemít nic společného s dneškem, že podle svého časově obmezeného rozoumku tvoří »nadčasové« umění, vědu neb cokoli jiného. Ti naopak pochodí nejhůře, neboť nejsou-li aktuální a životní ve své době, jak mohou být v jiných dobách?»⁴⁹²

Apeloval na umělce, že kultura není stabilní, ale proměnlivá, a je proto potřebné věnovat se její přítomnosti: *„A proto i kultura se mění především v souvislosti se změnami skutečnosti. I není pro kulturu nic zhoubnějšího, než odebrat se od skutečnosti, utíkat od ní, zapírat ji.*⁴⁹³ Problematiku věčného UD se potom snažil oprostít od ideologičnosti. Tvrdil, že věčnost UD spočívá v jeho proměnlivosti a schopnosti plnit nová poslání: *„V tom jedině je jejich věčnost: ne v neproměnitelnosti, ale naopak ve veliké přizpůsobivosti. V tom, že jsou schopny stále nově a nově se obnovovat, objevovat se v nových a nových formách a plnit nové a nové poslání.*⁴⁹⁴

⁴⁹⁰ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. Var: list pro kulturní otázky. 1948, č. 3. S. 84.

⁴⁹¹ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. Var: list pro kulturní otázky. 1948, č. 3. S. 83.

⁴⁹² NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. Var: list pro kulturní otázky. 1948, č. 3. S. 68.

⁴⁹³ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. Var: list pro kulturní otázky. 1948, č. 3. S. 69.

⁴⁹⁴ NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. Var: list pro kulturní otázky. 1948, č. 3. S. 67.

13.6 Lidové noviny

Zatímco informace o výtvarném umění v předchozím zkoumaných periodikách se zaměřovaly pouze na určitou tematickou výseč, ať už obecné informace o výtvarném umění nebo uměleckou kritiku, Lidové noviny⁴⁹⁵ podávaly z hlediska struktury ucelený přehled informací. Články se věnovaly umění v obecné rovině,⁴⁹⁶ jeho účelu⁴⁹⁷ a konkrétním úkolům.⁴⁹⁸ Zobrazovaly nejen soudobé čs. umění v rámci oficiálních souborných výstav jako Výtvarná úroda,⁴⁹⁹ výstavy v Jízdárně Pražského hradu,⁵⁰⁰ tematických výstav, hovořily také o samostatné tvorbě umělců, například Jana Zrzavého,⁵⁰¹ Oto Janečka,⁵⁰² Kamila Lhotáka,⁵⁰³ Františka Tichého,⁵⁰⁴ Zdeňka Sklenáře,⁵⁰⁵ B. S. Urbana,⁵⁰⁶ Antonína Kybala,⁵⁰⁷ Antonína Pelce,⁵⁰⁸ Arnošta Paderlíka,⁵⁰⁹ J. M. Najmra,⁵¹⁰ Jana Znoje,⁵¹¹ Aloise Kalvody,⁵¹² Františka Doubravy,⁵¹³ Václava Rabase,⁵¹⁴ Františka Grosse,⁵¹⁵ V. Nowaka,⁵¹⁶ Antonína Slavička⁵¹⁷ nebo

⁴⁹⁵ Ukázka přílohy Lidových novin viz Vyobrazení č. 4

⁴⁹⁶ OM. O živé umění života. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 257. S. 3.

⁴⁹⁷ CH. Kultura ve službách jednotného národa. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 120. S. 2

⁴⁹⁸ RIVAK, Józef. Revoluční úkoly kultury v lidové demokracii. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 69. S. 5.

⁴⁹⁹ MRKVIČKA, Otakar. Výtvarná úroda. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 307. S. 7

⁵⁰⁰ ŠTRUPOVÁ, Světlá. Výstava v Jízdárně školou výtvarných umělců. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1952, č. 137. S. 5.

⁵⁰¹ OM. Kresby Jana Zrzavého. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 127. S. 5.

⁵⁰² OM. Kulturní kronika: Nové obrazy Oto Janečka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 40. S. 5.

⁵⁰³ RABAN, Josef. Výstava Kamila Lhotáka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 52. S. 5.

⁵⁰⁴ OM. Umění Františka Tichého. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 287. S. 5.

⁵⁰⁵ DRN. K obrazům Zdeňka Sklenáře. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 256. S. 4.

⁵⁰⁶ OM. Obrazy B. S. Urbana. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 258. S. 4.

⁵⁰⁷ OM. Výtvarná práce Antonína Kybala. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 69. S. 3

⁵⁰⁸ ER. Karikaturista Antonín Pelc. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 185. S. 5.

⁵⁰⁹ OM. Kulturní kronika: Výtvarná práce Arnošta Paderlíka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 74.

⁵¹⁰ DRS. Malíř J. M. Najmr. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 107. S. 5.

⁵¹¹ VL. Výtvarník Jan Znoj zemřel. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 73. S. 4.

⁵¹² NAJMR, J. M. Dílo malíře Aloise Kalvody. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 303. S. 7.

⁵¹³ FK. Výstava Františka Doubravy. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 213. S. 5.

⁵¹⁴ OM. Knížka o malíři Václavu Rabasovi. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 71. S. 5.

⁵¹⁵ SK. Zahájení výstavy Františka Grosse. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 139. S. 5.

⁵¹⁶ FK. Zahájení výstavy V. Nowaka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 254. S. 5.

⁵¹⁷ NEZVAL, Vítězslav. Malíř Antonín Slaviček. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 31. S. 5.

amatérských výtvarníků, například Jiřího Židlického.⁵¹⁸ Kromě soudobého umění byla věnována pozornost čs. historickému umění, konkrétně 19. století,⁵¹⁹ jeho osobnostem,⁵²⁰ speciálně potom Mikoláši Alši⁵²¹ a Josefu Mánesovi.⁵²² Součástí periodika byly i články o zahraničním umění, a to Itálie,⁵²³ Rakouska,⁵²⁴ Polska,⁵²⁵ Rumunska,⁵²⁶ Finska⁵²⁷ nebo Číny.⁵²⁸ Články o SR pojednávaly o teorii SR,⁵²⁹ problematice optimismu,⁵³⁰ lidovosti,⁵³¹ námětech jako horníci⁵³² a jeho vymezení vůči formalismu,⁵³³ realismu,⁵³⁴ naturalismu,⁵³⁵ akademismu,⁵³⁶ kýči.⁵³⁷ Součástí byly také tematické články o protežovaných žánrech na pokračování. Jednalo se o portrétní umění⁵³⁸ a krajinomalbu.⁵³⁹ Důraz se kladl i na techniku kresby.⁵⁴⁰ Zmíněny byly také

⁵¹⁸ DRS. Malíř-myslivec Jiří Židlický. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 90. S. 5.

⁵¹⁹ DRS. České umění XIX. století. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1952, č. 24. S. 3.

⁵²⁰ VY. Mistři českého výtvarného umění 19. století. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 74. S. 5.

⁵²¹ J. N. Mikoláš Aleš a Morava. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 33. S. 5.

⁵²² PAVLÁSEK, Vojtěch. Stavíme pomník Josefu Mánesovi. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 49. S. 2.

⁵²³ OM. Kulturní kronika: Mladé italské malířství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 228. S. 5.

⁵²⁴ MA. Současné rakouské umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 17. S. 5.

⁵²⁵ RABAN, Josef. Výstava polského umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 72. S. 5.

⁵²⁶ MRKVIČKA, Otakar. Výtvarné umění lidové republiky Rumunské. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 119. S. 5.

⁵²⁷ FK. Finská grafika. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 152. S. 3.

⁵²⁸ IN. Výstava moderního čínského umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 170. S. 5.

⁵²⁹ JEREMILOV, V. K teorii socialistického realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 161.

⁵³⁰ ZÁVADA, Jaroslav. O optimismu a pesimismu v umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 278. S. 1

⁵³¹ DRS. Cesta k zlidovění výtvarné kultury. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 257. S. 5.

⁵³² MRKVIČKA, Otakar. Umělci a horníci. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 213. S. 1.

⁵³³ MC. Znovu proti formalismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 4. S. 5.

⁵³⁴ OM. Akademismus nebo realismus. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 237. S. 4.

⁵³⁵ O formalismu a naturalismu v dětských ilustracích. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 11. S. 2.

⁵³⁶ OM. Akademismus nebo realismus. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 237. S. 4.

⁵³⁷ DRS. Uměním proti kýči. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 132. S. 7.

⁵³⁸ NEUMANN, Jaromír. O úkolech dnešního portrétního umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 29. S. 5.

⁵³⁹ KÁRA, Lubor. Naše současné krajinářství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 36

⁵⁴⁰ MRKVIČKA, Otakar. O renesanci kresby. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 6. S. 1.

informace ohledně organizace výtvarného umění, které se zaměřovaly na výchovu⁵⁴¹ a vzdělávání,⁵⁴² motivaci umělců v podobě stipendií⁵⁴³ nebo soutěží,⁵⁴⁴ ale také na činnost Národní galerie,⁵⁴⁵ malířské zakázky,⁵⁴⁶ distribuci umění,⁵⁴⁷ rozšiřování umění mezi dělníky a družstevníky⁵⁴⁸ a uměleckou kritiku.⁵⁴⁹ Zajímavostí bylo zaměření pozornosti na výstavy UD reflektujících druhou světovou válku,⁵⁵⁰ propojení oblasti umění s vojenstvím⁵⁵¹ nebo zaměření pozornosti na uměleckou produkci v Brně.⁵⁵²

13.6.1 Umění a socialistický realismus

Lidové noviny se podobně jako předchozí zkoumaná periodika vyjadřují na téma umění a jeho nového postavení ve společnosti: „*Má-li být kultura opravdu plná a krásná, musí prostoupit celý život, musí proniknout všechno konání člověka.*”⁵⁵³ Umění se mělo podle Lidových novin standardně vyznačovat srozumitelností, pravdivostí a optimismem. Konkrétní podoba byla potom nevyhraněná: „*Ministr dr. Zdeněk Nejedlý řekl, že socialistický realismus se může uskutečňovat padesáti způsoby.*”⁵⁵⁴ Navzdory této skutečnosti se ale periodikum snažilo SR uchopit tak, aby byl pro tvůrce UD srozumitelný. Základem byla orientace na SSSR:

„*České umění se musí poučit na umění ruském, bude musit jít však svými vlastními cestami, neboť zapomínáme na některé podstatné rozdíly: ruská socialistická společnost*

⁵⁴¹ KUBIŠTA, František. Kulturní kronika: Nové pojetí výtvarné výchovy. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 232. S. 5.

⁵⁴² OM. Akademie výtvarných umění v práci. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 7. S. 7.

⁵⁴³ OM. K výstavě výtvarníků-stipendistů. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 15. S. 5.

⁵⁴⁴ ROUBÍČEK, Zd. Výstava Soutěže tvořivosti 1949. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 250. S. 5.

⁵⁴⁵ MRKVIČKA, Otakar. O Národní galerii. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 117. S. 1.

⁵⁴⁶ KÁRA, Lubor. K otázce malířských zakázek. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 50. S. 5.

⁵⁴⁷ D. Výtvarnické družstvo Tvar. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 53. S. 5.

⁵⁴⁸ MRKVIČKA, Otakar. Výtvarníci mezi družstevníky. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1952, č. 4. S. 3.

⁵⁴⁹ ŠTOLBA, Miroslav. K otázkám nové kritiky. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 55. S. 1.

⁵⁵⁰ YF. Výstava nacistické zvůle. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 270. S. 5.

⁵⁵¹ UŠENIVA, Ch. Studio vojenských umělců. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 80. S. 5.

⁵⁵² ORS. Tři nové výstavy v Brně. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 242. S. 5.

⁵⁵³ Nové lidové umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 37. S. 1.

⁵⁵⁴ KT. Cesty k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 149. S. 7.

se už formuje po tři desetiletí, měšťanská a pseudointeligentní vrstva byla dávno vystřídána novým pokolením dělníků rukou i ducha, my jsme však teprve na prahu této proměny: ruský básník má před sebou dvě stě milionů lidí včera ještě prostých, z velké části ještě téměř neznalých čtení, dnes však dvě stě milionů lidí přímo dychtivých a lačných vědění umění, divadla, knih. ⁵⁵⁵

Středem UD měl být člověk: „*Středem malby, vzkríšené k obrozené úloze společenské, stane se opět lidská postava. Člověk.*” Jednotlivým žánrům, konkrétně portrétnímu umění a krajinomalbě, se Lidové noviny věnovaly v rámci samostatných článků na pokračování. Zdůrazňovalo se přitom, že SR nezúžuje, ale naopak rozšiřuje možnosti umělce v oblasti žánrů a námětů UD: „*Neméně důležité je uvědomit si, že socialistické umění rozšiřuje a nikoli zužuje žánrovou a námětovou škálu umělce.*” ⁵⁵⁶ SR je obecně vymezován vůči protikladným uměleckým směrům a tendencím, zejména ovšem vůči formalismu:

„Realismus nesmíme arci chápat formalisticky. Neupadejme do bludů mechanistických výkladů. Nikdo nepopře, že ani ta část malby, již je nejlépe označit jako akademismus či manýrismus, která se na pohled realisticky tvářila, která volněji či pedantičtěji chtěla napodobovat přírodu, vyhýbala se stejně, či vlastně ještě více zjevům současného dění než malířství méně populární, leč vskutku realisticky cítěné (na příklad Josef Čapek).” ⁵⁵⁷

Lidové noviny se vymezovaly i vůči naturalismu a akademismu. Defektnost naturalismu spatřovaly ve lhostejnosti, se kterou přistupoval umělec k zobrazovanému objektu: „*Naturalismus se liší od realismu právě lhostejností k tomu, co zobrazuje, nezájmem o to, co je v obraze hlavní, typické. A nejen nezájmem o to, co je typické a hlavní na obraze, nýbrž i ve skutečnosti samé. Malovat se stejnou vášní, lépe řečeno se stejným chladem lidské oko, právě tak jako tkaninu látky – to je naturalismus.*” ⁵⁵⁸ Podobně přistupovalo periodikum k akademismu. Na akademismu kritizovalo skutečnost,

⁵⁵⁵ ZÁVADA, Jaroslav. O optimismu a pesimismu v umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 278. S. 1.

⁵⁵⁶ NEČÁSEK, František. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 15. S. 1.

⁵⁵⁷ Na motiv práce: K výstavě malíře Václava Koutského v Mánesu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 109. S. 5.

⁵⁵⁸ NEČÁSEK, František. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 15. S. 1.

že zaměřuje svou pozornost výhradně na technickou rovinu a opomíjí přitom rovinu ideologickou: „... šlo právě jen o řemeslnou dokonalost, že tvořil bez živého lidského citu, že zobrazovaný život ho zajímal jen potud, pokud mu to umožňovalo uplatnit svou řemeslnou zručnost, takže si tento život aranžoval podle svých strnulých estetických kánonů.“⁵⁵⁹ Negativní postoj zaujímal Lidové noviny také ke kýči: „Kýč je skrz naskrz výplodem kapitalismu, kýč je odpornou ohlupující náhražkou, kterou vládnoucí třída překládala lidu.“⁵⁶⁰

Jak již bylo uvedeno, SR měl vycházet ze sovětského vzoru, ale zároveň měl být zasazen do čs. kultury. K tomu mu měla dopomoci národní kultura a lidová tvorba. Jako vzor byl potom uváděn Mikuláš Aleš a Josef Mánes: „*Mánes byl první z českých malířů, který si uvědomil aktivní společenskou úlohu svého umění v národní společnosti a dal mu buditelské, výchovné poslání. V tom je jeho velký, pokrokový význam.*“⁵⁶¹ V případě Mikoláše Alše dochází k vyzdvihování kvalitní řemeslné práce, sepětí s prostým člověkem a dějinami: „*Aleš, když oslavoval hrdinu, ukazoval jej jako prostého člověka, kterému popsal tvář život, celý naplněný boji a prací. Jeho hrdinové mají tváře rolníků, kovářů, vesnických dívek, lidových synků.*“⁵⁶²

13.6.2 Tvarování umělců a společnosti

Lidové noviny zaměřovaly svou pozornost na oblast působení umění na člověka v jeho dětství a dospělosti. Působení mělo být přitom zahájeno již od předškolního věku: „*Péče o výchovu mládeže začíná u nás již v mateřských školách, v nichž je sváděn první boj o duši dítěte.*“⁵⁶³ Cíle se mělo dosahovat pomocí ilustrovaných knih, kde měli být vyobrazeni hrdinové s pozitivními charakterovými vlastnostmi, kteří mají vlastní touhy a sny:

„My s vámi máme těmto dětem vštípit obraz hrdiny. Vy a nikdo jiný, jim můžete ukázat toho našeho Honzu z pohádek, toho Jiříka ze Zlatovlásky, toho Hlaváčka, ukázat jim

⁵⁵⁹ NEČÁSEK, František. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 15. S. 1.

⁵⁶⁰ KUNDERA, Ludvík. Ofensiva kýčářů? *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 143. S. 5.

⁵⁶¹ ROČÁKOVÁ, Eva. Mánesův umělecký odkaz. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 199. S. 7.

⁵⁶² Slovo k ilustrátorům dětských knížek. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 9. S. 5.

⁵⁶³ VESELÝ, Ludvík. Za další rozvinutí národní kultury. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 64. S. 1.

*jak, aby si zapamatovaly jejich tvář, aby z nich četly všechny veliké sny a touhy, všechnu sílu hrdiny, všechnu ušlechtilost člověka tak, aby je tvář tohoto hrdiny provázela celý život. Máte za úkol ukázat dětem tvář sovětského člověka, toho, který bral útokem Zimní palác a bojoval na všech frontách občanské války,*⁵⁶⁴

Součástí pohádek měl být boj dobra se zlem, ve kterém zvítězí dobro. Zlo se potom spojovalo s kapitalismem a dobro se socialismem: „*Máme vychovat v dětech nezlomný optimismus, vědomí, že dobro vždycky vítězí nad zlem, vědomí, že socialismus zvítězí a nemůže nezvítězit nad kapitalismem...*“⁵⁶⁵ Ve výchově a vzdělávání měl pokračovat primární, sekundární a terciální stupeň vzdělávání. Absolventi vysokých škol měli disponovat nejen odbornými znalostmi, ale také pozitivními charakterovými vlastnostmi a být politicky uvědomělí:

*„Prvním a nejpřednějším úkolem vysokých škol jako škol nejvyššího stupně, je ovšem vychovávat odborné i politicky vysoce kvalifikované pracovníky, věrné lidové demokratické republice a oddané myšlení a socialismu. Ale kromě toho žádáme také po našich vysokých školách, aby učily tvořivě vědecky a umělecky pracovat, samostatně tvořit ve vědách i v umění.“*⁵⁶⁶

Plány režimu měly podporovat rozmanité programy realizované v rámci SČSVU nebo SČM. Mezi nejvýznamnější se přitom zařazuje Soutěž tvořivosti mládeže, která zahrnovala tvorbu dětí a mládeže různého věku. Soutěž dosahovala vysoké účasti, což dokládají i faktické údaje: „*Proti loňským 160 000 mladých lidí počítá se letos se 200.000 účastníků.*“⁵⁶⁷ Pro dosažení maximálních účinků byla soustavně prováděna školení pedagogů:

„V Brně byla uspořádána celostátní dvoudenní pedagogická konference učitelů a profesorů výtvarné výchovy. Konference si vzala za úkol vytýčit nejprve ideologické

⁵⁶⁴ Slovo k ilustrátorům dětských knížek. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 9. S. 5.

⁵⁶⁵ Tamtéž

⁵⁶⁶ DOLANSKÝ, Julius. Potřebujeme živou vědu a kulturu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 117. S. 2.

⁵⁶⁷ UP. Soutěž tvořivosti mládeže 1950. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 218. S. 5.

*základy marx-leninské estetiky a poté byly v jednotlivých recích prodiskutovány zásady uskutečňování ideologické nadstavby ve výtvarné výchově na školách všech stupňů.*⁵⁶⁸

Oblasti vzdělávání a osvětové činnosti se potom Lidové noviny věnovaly v rámci jednotlivých programů SČSVU, zejména program Kultura výrobě a pořádání výstav. Periodikum potom podávalo informace o oficiálních soudobých i historických souborných, tematických, ale také samostatných výstavách.

13.6.3 Specifika periodika

Lidové noviny se oproti ostatním periodikům vyznačovaly podáváním komplexních informací o výtvarném umění. Kromě standardních článků definujících umění a SR se zde objevovaly také umělecké kritiky a aktuality, které referovaly o důležitých událostech. Jednalo se zejména o upozornění na aktuální výstavu: „*V Hudební a umělecké komůrce v Brně byla v sobotu odpoledne otevřena výstavka drobných olejů, grafik a několika textilií Oty Janečka.*“⁵⁶⁹ Výjimkou nebyly ani kulturní akce ve městech a na venkově: „*V obci Dobrá Niva postavil místní Národní výbor s Potravním družstvem kulturní síň nákladem 800,000 Kčs. Sál bude sloužit jako kino a je v něm též vhodné jeviště pro ochotnická představení i pro zájezdy zvolenského divadla.*“⁵⁷⁰ Aktuality se zaměřovaly také na soutěže a další motivační programy: „*Ministerstvo informací a osvěty vypisuje soutěž na plakát ke Dni horníků 11. září 1949, jíž se mohou zúčastnit všichni čs. občané návrhy formátu 59:48 cm nejvýše ve čtyřech barvách.*“⁵⁷¹ Ohlašovaly ovšem také informace o úmrtí významných osobností: „*V úterý zemřel v Praze ve věku 66 let akademický malíř František Holan, řádný činný člen JUV. František Holan se narodil 24. srpna 1882 v Předbořicích.*“⁵⁷²

Netradiční byla i skutečnost, že Lidové noviny zaměřovaly svou pozornost nejen na kulturní dění v Praze, ale také v Brně, méně v Olomouci nebo Ostravě. Věnovaly

⁵⁶⁸ KUBIŠTA, František. Kulturní kronika: Nové pojetí výtvarné výchovy. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 232. S. 5.

⁵⁶⁹ DRS. Obrazy Oty Janečka. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, 284. S. 7.

⁵⁷⁰ Kulturní stánek na venkově. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 14. S. 5.

⁵⁷¹ MI. Soutěž na plakát ke Dni horníků. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 116. S. 3.

⁵⁷² AV. Úmrtí malíře Františka Holana. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, č. 136. S. 5.

například několik článků třicetiletému výročí SVU Aleš, největšího moravského spolku po roce 1945, který sdružoval výtvarníky rozmanitého slohového vyznání. Spolek se svým zaměřením soustředil zejména na Mikoláše Alše: „*V současném toku tvůrčí h hodnot objevují se jednak tendence starého Aleše, touha „znárodnit“ umění z Koliby, jednak úsilí bývalé Skupiny vyrovnat se se světovou orientací: široký proud mladých směřuje konečně k synthese výtvarných poznatků.*“⁵⁷³ Kromě výročí SVU Aleš se soustředily i na výtvarné výstavy v Brně. Příkladem je výstava s názvem Výtvarníci brněnského kraje.⁵⁷⁴

Hodnocení UD na stránkách Lidových novin se zaměřovalo na souborné a tematické výstavy čs. soudobého a historického umění. Vzhledem ke skutečnosti, že titul téměř nereflektuje samostatné výstavy, nebude jim věnována pozornost. Hodnocení UD bylo na stránkách Lidových novin prezentováno v souvislosti s výstavou, žánrem, nebo výtvarným umělcem. Hodnocení souborných a tematických výstav se vyznačovalo obecnějším charakterem, kdy se vzhledem k velkému počtu UD, které dosahovaly hodnoty několika set kusů, zaměřovala pozornost na shodné rysy UD, ať už pozitivní, nebo negativní. Uváděny byly většinou modelové případy s konkrétními příklady výtvarných umělců. Podobně tomu bylo v případě hodnocení výstavy Výtvarná úroda 1950. Redaktor upozorňoval na dosud povrchní chápání SR některými umělci: „*Je nutno především konstatovat, že dosud značná část malířů chápe realismus dost vnějškově. Mohl bys skoro říci, že formalisticky. Vidí realismus často jen v součtu podrobností, které se podaří malíři zachytit. Takové pojetí je nedostatečné. Svádí k popisu. Svádí také k naturalistickému iluzionismu.*“⁵⁷⁵ Předmětem kritiky se stávaly také přetrvávající prvky MUS, zejména impresionismu:

*„To jsou stále citelné nedostatky většiny dnešní malby, která je také dosud z valné části poznamenána impresionistickým nazíráním. To se jeví jednak v tom, že si malíři libují ještě pořád ve zdůrazňování volného rukopisu, v náčrtovosti, v nedostatku odvahy vyjádřit se tvarem uceleným. V bázni dokončit obraz.“*⁵⁷⁶

⁵⁷³ FIL. Poslední údobí tvorby SVU Aleš. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 250. S. 7.

⁵⁷⁴ DRS. Kulturní kronika: Sto let výtvarné Moravy. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, č. 151. S. 4.

⁵⁷⁵ MRKVIČKA, Otakar. Výtvarná úroda 1950. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 307. S. 7.

⁵⁷⁶ MRKVIČKA, Otakar. Výtvarná úroda 1950. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, č. 307. S. 7.

Při hodnocení UD se Lidové noviny nezaměřovaly pouze na zobrazení základních prvků metody SR, ale zejména na detaily. Nestačilo tedy, pokud výtvarný umělec zachytil na obraze člověka při životě a práci. Člověk zde musel být umístěn tak, aby byl středem obrazu a nesplýval s okolním prostředím. Předmětem zájmu se staly i charakterové vlastnosti, které měly z člověka vyzařovat. Umělec proto musel dbát na vhodné držení těla zobrazovaných postav, jejich gestikulaci i mimiku:

„... nedostatek je patrný na malbě Karla Skály Svačina u velkého lisu. Zobrazuje skupinu dělníků v pracovní pause. Je tu zachyceno několik postav, dost výstižně charakterizovaných. Už to zaslouží uznání, že se autor zabývá člověkem, že se snaží zlidštit svůj výjev už povahou motivu, tou krátkou chvílí odpočinku, v níž se mohou projevit i povahy jednotlivců. Ale právě v zobrazení tváří dost do hloubky neproniká. A kromě toho: neodlišuje malbou kvalitu hmot. To je však třeba. Zás by mohl získat u starých mistrů užitečnou lekci: nelze přece malovat lidskou tvář jako stroj, kov, látku. Proto se ty tváře dělníků v obraze jaksi utápějí, proto zůstává malíř na půli cesty. To právě je komposice: umět nejen obraz rozvrhnout uměřeně a s důrazem na věci hlavní, ale dovést i rozlišením kvalit hmoty vyzvednout obsah.⁵⁷⁷

Redaktor při celkovém hodnocení UD na výstavě Výtvarná úroda 1950 poukazoval na skutečnost, že se výtvarní umělci příliš zaměřili na zobrazování prostředí, ať už pracovního prostředí nebo kultivovaných krajín, až zapomněli na primární cíl, kterým bylo zobrazení člověka: *„Na výstavě se uplatňuje hojnost námětů z rozličných pracovišť. Z dolů, z hutí, továren, polí. Lze to jen vítat. Je však třeba si uvědomit, že střediskem zájmu socialistického realismu je člověk.“⁵⁷⁸*

Dalším způsobem, jakým byla UD nahlížena, bylo prostřednictvím uměleckých žánrů. Lidové noviny tak v rámci tematického článku, zaměřujícího se například na krajinomalbu, prezentovaly hlavní prvky tohoto žánru a následně na modelových příkladech, podporovaných konkrétními příklady výtvarných umělců, poukazovali na dosavadní úspěchy a neúspěchy umělců při pokusu o realizaci vhodného UD. Při tvorbě krajín Lidové noviny zdůrazňovaly zejména propojení s člověkem. Člověk se přitom na obraze nemusel explicitně nacházet. Mohl být zobrazen například skrze svou vykonanou práci. Pokud chtěl být umělec úspěšný, musel podle autora článku

⁵⁷⁷ OM. Obrazy z Výtvarné úrody 1950. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 6. S. 5.

⁵⁷⁸ MRKVIČKA, Otakar. Obrazy z výtvarné úrody 1950. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 6. S. 5.

ovládat figurální malbu: „Proto také pochopením velké thematické malby figurální, kde hlavní roli má nový člověk, lze si dopomoci k pochopení velkých tematických úkolů a k osvojení realistické tvůrčí metody v krajinomalbě.“⁵⁷⁹ Kromě samotného člověka potom měla být v krajině zobrazena idea národního života a společenského pokroku: „První místo mají na výstavě krajinářská díla, v nichž je vyjádřena jasná závažná idea národního života, společenského pokroku a v nichž v podstatě realistický způsob poznání umožnil poetické zobecnění charakteristických rysů naší země a nových jevů v životě našeho lidu.“⁵⁸⁰

⁵⁷⁹ KÁRA, Lubor. Naše současné krajinářství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 36. S. 4.

⁵⁸⁰ KÁRA, Lubor. Naše současné krajinářství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, č. 36. S. 4.

Závěr

Období 1948 až 1953, označované jako stalinismus, je příznačné hlubokými politickými, ekonomickými, kulturními a společenskými změnami, které měly dovést ČSR k socialismu. Podobně tomu bylo i v případě výtvarného umění, které KSČ považovala za jeden z významných nástrojů na tvarování společnosti. Podmanila si ho prostřednictvím organizační struktury, která se sestávala ze stranického aparátu, státní administrativy a uměleckého svazu. Významnou pozici zastávali vrcholní kulturní politikové Václav Kopecký, Zdeněk Nejedlý a Gustav Bareš.

Pokud se výtvarní umělci chtěli aktivně věnovat tvorbě, museli se stát členy SČSVU. Členství přinášelo výhody, ale také povinnosti. Umělci se například zavázali tvořit UD metodou SR, účastnit se souborných výstav SR a podporovat komunistický režim. V opačném případě byli ze svazu vyloučeni a nemohli nadále v aktivní tvorbě pokračovat. Přestože umělci získávali informace o požadavcích na UD prostřednictvím školení, přednášek, tisku nebo výstav, považovali metodu SR za nejednoznačnou. Přístupovali k ní potom různým způsobem. Věnovali se angažované tvorbě (Jan Čumpelík), balancovali na rovině protežovaných uměleckých žánrů a témat (Emil Filla), nebo se věnovali vlastní umělecké linii (Josef Lada). Museli se ovšem vyhnout odsuzovaným uměleckým směrům nebo tendencím, zejména formalismu.

Mediální obraz výtvarného umění ve zkoumaných periodikách *Kulturní politika*, *Tvorba*, *Var* a *Lidové noviny* byl v souladu s dobovou koncepcí umění a výtvarného umění. Objevovaly se zde dva výrazné okruhy, a to definování nového umění a SR a tvarování umělců a společnosti. Každé periodikum bylo potom výjimečné svým zaměřením, ať už se jednalo o důraz na uměleckou kritiku, kontrast umění východního a západního mocenského bloku nebo postihování umění nejen na území Prahy, ale také dalších měst jako Brno, Olomouc nebo Ostrava.

Umění bylo v periodikách zmiňováno v souvislosti s novými podmínkami umělecké tvorby. V případě SR se pozornost zaměřovala na jeho charakteristiku, kdy se zdůrazňovala ideologičnost, srozumitelnost a národní povaha UD. Docházelo také k vymezení SR vůči protikladným uměleckým směrům a tendencím, konkrétně formalismu, a podobným směrům a tendencím, konkrétně naturalismu a akademismu. Mezi protežované žánry se zařazovali portrét a krajinomalba. Středem UD byl člověk zobrazený při životě a práci. Upozorňovalo se na důležitost jeho vhodného zasazení do okolního prostředí. Význam byl přikládán také způsobu držení těla a výrazu tváře.

V případě portrétu se kladl důraz na vnější a vnitřní podobu člověka a vyzdvižení jeho pozitivních charakterových vlastností. Inspiraci pro tvorbu UD metodou SR měli umělci získat v textech a projevech sovětských osobností V. I. Lenina, J. V. Stalina, A. A. Ždanova nebo čs. osobností Václava Kopeckého, Zdeňka Nejedlého a Gustava Bareše. Další možností byly oficiální výstavy soudobého sovětského umění a čs. umění 19. století. Vyzdvižována byla tvorba Mikoláše Alše a Josefa Mánesa, která se vyznačovala precizním zpracováním a národním cítěním.

Kromě definování umění a SR se periodika zaměřovala na tvarování umělců a společnosti. Za významné považovala působení již na děti v předškolním věku. Následně měly být děti vedeny vzdělávacím systémem k metodě SR, aniž by upadly do schematismu. Podporovány měly být proškolenými pedagogy a rozmanitými programy, například soutěžemi nebo stipendijními pobyty. Objevovaly se také informace o činnosti SČSVU, konkrétně o pořádání výstav, soutěží a tvůrčích pobytů, ale také o pronikání umění do vesnic a závodních podniků.

Kulturní politika se nadstandardně věnovala problematice umělecké kritiky, kdy hodnotila samostatné výstavy členů SČSVU. Umělecké kritiky měly jednotnou podobu. Vystavované UD zasadily do uměleckého vývoje umělce, provedli jeho kritické hodnocení, přičemž na něj nazíraly dobovou optikou, a následně ukázali umělci cestu, jak dosáhnout ideálního UD metodou SR. Výtvarným umělcům se nejčastěji vytýkala nedostatečná míra ideologičnosti, inovativnosti a absence optimismu. Kritice podléhal i způsob zobrazení člověka a jeho zasazení do okolního prostředí. Objevovaly se také připomínky k technickému zpracování UD. Pozitivně naopak kritika hodnotila snahu umělců realizovat UD dle požadavků režimu. Kulturní politika se v rámci uměleckých kritik zaměřovala výhradně na samostatné výstavy umělců a opomíjela souborné a tematické výstavy. Stanovené okruhy, konkrétně definování umění a SR a tvarování umělců a společnosti, zahrnovala, oproti ostatním periodikům se ovšem vyjadřovala pouze okrajově k formalismu.

Tvorba věnovala zvýšenou pozornost prvnímu okruhu, konkrétně definování umění a SR. Vymezila SR nejen vůči formalismu, naturalismu a akademismu, ale také vůči strukturalismu a takzvané Teigovštině. Strukturalismu vytýkala nemožnost nést komunistickou ideologii, Karlu Teigemu kosmopolitismus a protisovětský postoj. Periodikum je příznačné stavěním umění socialistického a kapitalistického mocenského bloku do kontrastu. Zatímco socialistické umění spojovalo s pozitivními atributy,

zejména mírem a hodnotnou kulturou, kapitalistické umění s negativními atributy, zejména válkou a kýčem.

Var se odlišoval od ostatních periodik publikováním nadstandardního množství článků svého šéfredaktora a ministra školství, věd a umění Zdeňka Nejedlého, který se vyjadřoval k rozmanitým oblastem umění, včetně výtvarného umění. Výrazné jsou zejména jeho články zaměřené na národní aspekt umění. Zmiňuje v nich například význam Mikoláše Alše a Josefa Mánesa pro čs. kulturu. Periodikum uveřejňovalo také dokumenty sovětských politiků jako A. A. Ždanov, M. I. Kalinin nebo V. Belinksij. Nejméně ze všech zkoumaných periodik se věnovalo reflexi UD.

Lidové noviny pojímaly výtvarné umění jako jediné periodikum komplexně. Kromě standardních článků, zaměřujících se na uvedené okruhy, publikovaly aktuality, které se věnovaly výstavní činnosti, prosazování umění do vesnic a závodních podniků, motivačním programům pro profesionální i amatérské umělce nebo samotným výtvarným umělcům. Objevovala se zde také umělecká kritika. Nezaměřovala se ovšem na samostatné výstavy jako Kulturní politika, ale na oficiální souborné a tematické výstavy. Vzhledem k vysokému počtu UD nehodnotila jednotlivá UD, ale uváděla modelové příklady. Periodikum podávalo informace o kulturních událostech na území Prahy, ale také Brna, Olomouce nebo Ostravy. Kulturní politika se také nadměrně věnovala uměleckým žánrům, konkrétně portrétu a krajinomalbě.

Zkoumaná periodika publikovala v rámci výtvarného umění režimem povolené informace a v případě uměleckých kritik zaujímal k UD povolená stanoviska. Na tuto skutečnost mělo vliv personální obsazení redakcí, kdy jako šéfredaktoři působili vrcholní kulturní politikové, například Zdeněk Nejedlý v případě Varu a Gustav Bareš v případě Tvorby. Periodika navíc působila pod tlakem KSČ, kdy si byla vědoma, že nespolečenská by měla negativní dopad na chod periodika i na konkrétní redaktory.

Summary

Fine art was mentioned in periodicals "Kulturní politika", "Tvorba", "Var" and "Lidové noviny" in connection with two topics; That is the definition of art and socialist realism and shaping artists and society. Social realism is characterized not only by description, but also by inspiration sources like Czech fine art of 19th century and the tendency to oppose competitive or similar artistic styles and trends like formalism, naturalism, academicism and kitsch. Shaping the artists and society is understood in terms of upbringing, education and enlightenment. "Kulturní politika" focused on art criticism while evaluating individual exhibitions. Art critic introduced a painter and a piece of art, made an evaluation and directed the artist to socialist realism. Editors criticized mostly visual artists for lack of ideology, innovation and optimism. They also pointed out the importance of the appearance of a man and its surrounding. On the contrary, critics positively evaluated efforts of visual artist to reach socialist realism. "Tvorba" was interested in a definition of art and socialist realism. This periodic compared socialist realism with structuralism and "Teigovština". They both were rejected because of the lack of ideology or nationality. "Tvorba" also makes a contrast between Soviet and American art. While Soviet art is connected with positive attribute, American art with negative attribute. "Var" is specific due to frequent articles by his editor-in-chief and Minister of Education Zdeněk Nejedlý. Although he was interested in several topics, he tends to national aspect of art. He emphasized the importance of Mikoláš Aleš and Josef Mánes for Czech culture. "Var" also published documents of Soviet politicians as A. A. Ždanov, M. I. Kalinin or V. Belinskij. "Lidové noviny" were the only periodic to treat art comprehensively. It focused not only on two topics which were mentioned on the beginning. It also published news on exhibitions, promoting art in villages and programs for professional and amateur artists. Art criticism focused on comprehensive thematic exhibitions.

Použitá literatura

Monografie a katalogy výstav

II. přehlídka československého výtvarného umění 1951-1953: [Jízdárna pražského hradu: katalog]: květen-říjen 1953. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. 29, [11] s., [62] s. obr. příl.

ALEŠ, Mikoláš, SVOBODA, Emanuel a NEČÁSEK, František. *Výstava díla Mikoláše Alše 1852-1952: Květen-listopad 1952.* 1. vyd. Praha: Kanc. presidenta republ., 1952. 43, [3] s. Aktuality; Sv. 5.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

JANOŮŠEK, Pavel et al. *Přehledné dějiny české literatury 1945–1989.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2012. 487 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4.

KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 151 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky; sv. 10. ISBN 80-85270-20-X.

KAPLAN, Karel. *Sovětské poradce v Československu 1949-1956.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 146 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR; sv. 14. ISBN 80-85270-26-9.

KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše.* Vyd. 1. Přerov: Šárka, 2000. 205 s. ISBN 80-901755-6-2.

KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, 2 sv. ISBN 978-80-200-2019-2.

KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950.* 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 359 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80-7277-212-0.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOVÁŘ, Miloslav. *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1988. 94 s.

KULKA, Tomáš. *Umění a falzum: monismus a dualismus v estetice*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 182 s. ISBN 80-200-0954-X.

KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. Vyd. 2., rozš. Praha: Torst, 2000. 292 s. ISBN 80-7215-128-2.

Výtvarní umělci na stavbách socialismu: Výstava: Praha, Mánes 12.12.1952 - 11.2.1953: [Katalog]. Praha: Ústř. svaz čs. výtvarných umělců, 1952. [15] s.

NEJEDLÝ, Ladislav, ed. a KUBR, František, ed. *Čtení o socialistickém realismu: pro kulturní složky ROH*. Praha: Ústřední kulturně-propagační komise ÚRO, 1948. 27 s. Příručky Z[ávodních] K[lubů]; č. 4.

PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 191 s. Tváře moci. ISBN 978-80-87211-09-0.

PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. Praha: Gallery, 2002. 101 s. ISBN 80-86010-61-9.

PROKOP, Dušan. *Obecná uměnověda: Stručný přehled a úvod*. Praha: Gryf, 1994. 92 s. ISBN 80-85829-04-5.

TEIGE, Karel. *Sovětská kultura*. [Praha]: Odeon, 1927. 132 s. Edice Odeon; sv. 31.

THULLER, Gabriele. *Jak je poznáme? Umění a kýč*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2007. 128 s. ISBN 978-80-242-1998-1.

TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

Umění do bytu pracujících: [85. výstava Galerie Práce od 2. prosince 1949 do 1. ledna 1950]. Praha: Galerie Práce, [1949]. [8] s.

Odbory a Únor 1948: Soubor dokumentů, statí a projevů. 1. vyd. Praha: Práce, 1973. 77, [1] s.

Výtvarník mezi horníky: Umělecká beseda - Slovanský ostrov 9. 9. - 3. 10. 1949. Výstava: katalog výstavy: k oslavám 700 let československých výtvarných umělců, Svaz zaměstnanců v hornictví, Čs. doly n.p. a Umělec. beseda za spolupř. min. inf. a osv. Praha: Umělecká beseda, 1949. 7 s.

Příspěvky v monografiích a sbornících

1948-1956. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty).* Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 103-109.

CÍSAŘOVSKÝ, Josef a NEUMANN, Jaromír. Provolání k výtvarníkům. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty).* Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 149-154.

Další hlas z lidové kultury. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění.* Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 106-108.

FIERLINGER, Zdeněk. Projev náměstka předsedy vlády Zdeňka Fierlingra. 2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 7-8.

FIŠÁREK, Alois. 11. dubna 1948 odpoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů.* 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 224-228.

HALÍK, Pavel. Padesátá léta. BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 520 s. ISBN 80-200-1390-3. S. 279-292.

CHALUPECKÝ, Jindřich. Svět v němž žijeme. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy,*

kritické texty, dokumenty). Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 35-37.

KESNER, Ladislav. Podíl diváka: pokus o oživení Gombrichova pojmu. In MIKŠ, František, ed. a KESNER, Ladislav, ed. *Gombrich: porozumět umění a jeho dějinám*. Brno: Barrister & Principal, 2009-2010 [i.e. 2010]. 247 s. ISBN 978-80-87029-57-2. S. 35-58.

KOPECKÝ, Václav. 10. dubna 1948 odpoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 114-134.

KOPECKÝ, Václav. Marxisticko-leninská výchova. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 138-140.

LAHODA, Vojtěch. Melancholie, expresionismus a skupina Sedm v říjnu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 520 s. ISBN 80-200-1390-3. S. 75-104.

LAHODA, Vojtěch. Moderní umění a cenzura v letech protektorátu. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 520 s. ISBN 80-200-1390-3. S. 115-130.

Mezinárodní význam československých událostí. In GOTTWALD, Klement a NEČÁSEK, František, ed. *Kupředu, zpátky ni krok!: [Únor 1948]: Sborník projevů a dokumentů ze dnů 17. února-28. března 1948*. 6. rozš. vyd. Praha: Min. inf. a osv., 1950. 231, [4] s. S. 167-172.

MÍČKO, M. K diskusi o sovětském malířství. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 49-52.

NEJEDLÝ, Zdeněk. 11. dubna 1948 dopoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 161-188.

NEJEDLÝ, Zdeněk. Dopis ministra školství věd a umění prof. Dr. Zdeňka Nejedlého II. části celostátní konference SČSVU. *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 5-7.

Několik poznámek k výstavě sovětských malířů. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 119-123.

NOŽÍŘ, J. Poučení z výstavy sovětských malířů. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 124-132.

PANOCHOVÁ, Ivana. Kresba a malba v nacistických perzekučních zařízeních. In BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA a Marie PLATOVSKÁ. *Dějiny českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 520 s. ISBN 80-200-1390-3. S. 105-114.

PAVLÁSEK, Vojtěch. Projev náměstka ministra školství, věd a umění Vojtěcha Pavláška. *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. *2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 9-44.

PETIŠKOVÁ, Tereza. K počátkům Svazu československých výtvarných umělců. In *České umění 1939-1999: programy a impulzy: sborník symposia*. Praha: Akademie výtvarných umění, 2000. 159 s. ISBN 80-238-6905-1. S. 29-35.

Provolání k výtvarníkům. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 123-124.

Resoluce z druhé části II. celostátní konference svazu čs. výtvarných umělců. 2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 88-91.

ROUSOVÁ, Hana. Konec avantgardy? ROUSOVÁ, Hana et al. *Konec avantgardy?: od mnichovské dohody ke komunistickému převratu*. Vyd. 1. V Řevnicích: Arbor vitae, 2011. 337, [10] s. ISBN 978-80-87164-64-8. S. 11-25.

RYCHTER, Stanislav. Obrazy národních umělců Sovětského svazu. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 22-24.

STRÁNÍK, Karel. Referát předsedy Svazu čs. výtvarných umělců. 2. celostátní konference Svazu československých výtvarných umělců. 2. část, Hlavní referáty a resoluce. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952. 91, [iii] s. S. 45-77.

SVOBODA, Ludvík. 10. dubna 1948 dopoledne: Stenografický záznam. In KOUŘIL, Miroslav, ed. *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. 340 s. Kulturněpolitická knihovna; sv. 6. S. 62-63.

Svorně za rozkvět, blahobyt a sílu republiky! Pro vítězství kandidátky Národní fronty ve volbách 30. května 1948. *Únor 1948: Sborník dokumentů*. 1. vyd. Praha: SNPL, 1958. 243, [7] s. S. 192-201.

ŠOLTA, Vladimír. K některým otázkám socialistického realismu ve výtvarném umění. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 141-148.

TEIGE, Karel. Realismus. In MORGANOVÁ, Pavlína, ed., SVATOŠOVÁ, Dagmar, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2. S. 155-171

TOMÁŠEK, Dušan. Hlavní správa tiskového dohledu. In KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945 - 1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994, 183 s. ISBN 80-85270-38-2. S. 18-49.

Vernisáž sovětské výstavy. In MRKVIČKA, Otakar, ed. *Střetnutí: Sovětské malířství a současné umění*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947. 259-[IV] s. Žikešův špalíček o umění. Řada A; Sv. 4. S. 15-16.

Encyklopedie a slovníky

ADAM, Jan. *Ottova encyklopedie Česká republika: 2 Kultura a umění*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. sv. 2 ISBN 80-7360-456-6.

DOKOUPIL, Blahoslav et al. *Slovník českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů 1945-2000*. Brno: Host, 2002. 334 s. ISBN 80-7294-041-4.

DRŠKA, Václav aj. *Encyklopedie osobností Evropy od starověku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům OP, 1993. 711 s. ISBN 80-85841-00-2.

HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1995. sv. ISBN 80-200-0536-6.

CHURAŇ, Milan a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. 2., rozš. vyd. Praha: Libri, 1998. 2 sv. Kdo byl kdo. ISBN 80-85983-65-6.

KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů...* 1. vyd. Praha: Libri, 2002, 278 s. ISBN 80-7277-093-4.

MALÝ, Zbyšek, ed. a MALÁ, Alena, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-...* Vyd. 1. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1998- . sv. Prameny a dokumenty. ISBN 80-86171-00-0.

REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.

TOMEŠ, Josef. *Slovník k politickým dějinám Československa 1918-1992*. Praha: Jiří Budka, 1994. 279 s. Slovník; sv. 2. ISBN 80-901549-2-1.

Diplomové práce

MERTA, Jonáš. *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 96 listů. Vedoucí práce Barbara Köpplová.

ŠTEFANIKOVÁ, Sandra. *Mediální obraz českého výtvarného umění v letech 1956 až 1958 v dobovém tisku* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 138 listů. Vedoucí práce Filip Láb.

Internetové zdroje

Český fond výtvarných umění (ČFVU). *Český fond výtvarných umění (ČFVU)* [online]. 2005 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/skupiny.php?Fvazba=seznamclenu&IDskupiny=448>

Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 2006 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz>

Totalita.cz [online]. 1999 [cit. 2014-04-1]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz>

Seriály

Kulturní politika: nezávislý týdeník [mikrodokument]. Burian, Emil František, ed. Praha: Čin, 1948-1949.

Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů. Praha: Syndikát českých spisovatelů, 1948-1952. ISSN 0862-5921.

Tvorba: list pro kritiku a umění. Praha: Symposion, 1948-1952. ISSN 0139-5513.

Var: list pro kulturní otázky. V Praze: Melantrich, 1948-1953.

Články v seriálových publikacích

Kulturní politika

BAKULE, František. Chceme vest lid k umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3 č. 38. S. 10.

- BĚHOUNEK, Václav. Co má dělat kritika?. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 34. S. 4.
- ČIERNÝ, Jan. Kulturní dohoda s Rumunskem. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 7. S. 3.
- HOŘEJŠÍ, ANT. Osud a poslání umělecké výroby. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 34. S. 8.
- HRBAS, Miloš. Nevkus a lidé. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 2. S. 3.
- CHLUPÁČ, M. Výstava A. Diviše. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 28. S. 8.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví – J. V. Myslbek. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 39. S. 7.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: A. Pelc. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 35. S. 10.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: B. Kubišta. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 33. S. 7.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Francouzské malířství XIX. století. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 48. S. 7.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: J. Liesler. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 38. S. 9.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Jan Zrzavý. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 37. S. 8.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Lev Šimák. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 57. S. 7.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Martin Reiner. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 55. S. 7.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: O lidovém umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 31. S. 7.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Otakar Kubín. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 52. S. 7.

- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Současné výstavy. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 33. S. 10.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Soutěž tvořivosti mládeže. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 56. S. 7.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Výstava J. Smetany. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 30. S. 8.
- CHLUPÁČ, M. Výtvarnictví: Výstava UB. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 28. S. 8.
- KÁRA, Lubor. Malíři, malujte člověka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 11. S. 4.
- KARÁSEK, Bohumil. Národní umělec Vítězslav Novák. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 29. S. 4.
- KONCEVAJA, Jekatěrina. Žije jedna malířka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 29. S. 4.
- KUNDERA, Milan. Slovo o uměleckých fakultách. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 28. S. 11.
- LUCKÝ, Štěpán. Výtvarnictví: Jaroslav Novák. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 66. S. 7.
- MÍČKO, Miroslav. Úkoly výtvarné kritiky. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 35. S. 4.
- PARKER, Ralph. Proti naturalismu v sovětském malířství *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 49. S. 6.
- PAVLOV, Todor. Co je to umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 2.
- PENC, Václav. Výtvarnictví: Dítě vidí svět. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 27. S. 9.
- RABAN, Josef. Výtvarné umění pracujícím. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 7. S. 4.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Dohaslé sny minulosti. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 59. S. 7.

- RABAN, Josef. Výtvarnictví: E. Vojáček – malíř proletář. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 14.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Grafika Kamila Lhotáka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 8. S. 7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Kresby členů JUV. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 9. S. 6.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Maďarský realismus. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 26. S. 6.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Morava v díle Josefa Dohnala. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 5, S. 6-7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Národní umělec Ludvík Kuba. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 15, S. 10.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Osvobozená Čína. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 16. S. 7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Po staru se nedá žít – ani malovat. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 64. S. 7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Práce a příroda v díle Aloise Moravce. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 23. S. 8.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Sto let belgického umění. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 12. S. 7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Úspěch. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 19. S. 7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: V. Haise. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 2. S. 7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Varšava Jaroslava Paura. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 4. S. 7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Važme si svých talentů. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 65. S. 7.
- RABAN, Josef. Výtvarnictví: Vilma Vrbová. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 10. S. 5.

RABAN, Josef. Výtvarnictví: Vladimír Fuka. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 20. S. 9.

RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výstava polského malířství. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 11. S. 8.

RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výstava, kterou by měl vidět každý. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 60. S. 7.

RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výtvarná práce ze soutěže tvořivosti mládeže. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 24. S. 8.

RABAN, Josef. Výtvarnictví: Výtvarníci-stipendisté. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 3. S. 7.

RABAN, Josef. Výtvarnictví: Zabijte sen! *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 7. S. 7.

RABAN, Josef. Výtvarnictví: Poklady se otvírají. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 21. S. 8.

RYBÁK, Josef. O úkolech nové kritiky. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1949, roč. 4. č. 9. S. 4.

ŠÍPOVÁ, M. Kultura do vesnic. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 60. S. 4.

TICHÝ, Jiří. Výtvarnictví: Josef Lada. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 58. S. 7.

TRÝB, Antonín. Umění pro lid. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 28. S. 6.

UGGE, E. Proti kýči. *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 55. S. 8.

WAGSTEIN, Ilja. Výtvarnictví: Do malého bytu? *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, roč. 3. č. 63. S. 7.

Lidové noviny

AV. Úmrtí malíře Františka Holana. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 136. S. 5.

Cesty k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 149. S. 7.

D., Výtvarnické družstvo Tvar. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 53. S. 5.

DOLANSKÝ, Julius. Potřebujeme živou vědu a kulturu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. roč. 58. 1950, č. 117. S. 2.

DRDA, Jan, Komu umění *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 19. S. 1.

DRN. K obrazům Zdeňka Sklenáře. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 256. S. 4.

DRS. Cesta k zlidovění výtvarné kultury. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 257. S. 5.

DRS. České umění XIX. století. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1952, roč. 60. č. 24. S. 3.

DRS. Kulturní kronika: Sto let výtvarné Moravy. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 151. S. 4.

DRS. Malíř J. M. Najmr. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 107. S. 5.

DRS. Malíř-myslivec Jiří Židlický. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 90. S. 5.

DRS. Obrazy Oty Janečka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. 284. S. 7.

DRS. Uměním proti kýči. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 132. S. 7.

ER. Karikaturista Antonín Pelc. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 185. S. 5.

- FIL, Poslední údobí tvorby SVU Aleš. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 250. S. 7.
- FK, Finská grafika. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 152. S. 3.
- FK, Výstava Františka Doubravy. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 213. S. 5.
- FK, Zahájení výstavy V. Nowaka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 254. S. 5.
- FRANKENBERG, Zdeněk. Učebnice, jaká má být. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 135. S. 5.
- CH. Kultura ve službách jednotného národa. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 120. S. 2.
- IN. Výstava moderního čínského umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 170. S. 5.
- J. N., Mikoláš Aleš a Morava. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 33. S. 5.
- JEREMILOV, V. K teorii socialistického realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 159. S. 5.
- JEREMILOV, V. K teorii socialistického realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 161. S. 5.
- JEREMILOV, V. K teorii socialistického realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 162. S. 5.
- JEREMILOV, V. K teorii socialistického realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 163. S. 5.
- JEREMILOV, V. K teorii socialistického realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 167. S. 5.

JK. O socialistické výstavnictví *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 112 S. 5.

KÁRA, Lubor. K otázce malířských zakázek. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 50. S. 5.

KÁRA, Lubor. Naše současné krajinářství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 36. S. 4-5.

KÁRA, Lubor. Naše současné krajinářství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 37. S. 4-5.

KOSTELKA, Lubomír. Umělecká odpovědnost. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 173. S. 5.

KUBIŠTA, František. Kulturní kronika: Nové pojetí výtvarné výchovy. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 232. S. 5.

Kulturní stánek na venkově. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 14. S. 5.

KUNDERA, Ludvík. Ofensiva kýčářů? *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 143. S. 5.

MA, Současné rakouské umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 17. S. 5.

MATĚJÍČEK, Antonín. Výtvarné umění lidu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 50. S. 5.

MC, Znovu proti formalismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 4. S. 5.

MI. Soutěž na plakát ke Dni horníků. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 116. S. 3.

MRKVIČKA, Otakar. O národní galerii. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 117. S. 1.

- MRKVIČKA, Otakar. O renesanci kresby. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 6. S. 1.
- MRKVIČKA, Otakar. Příklad lidového umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 13. S. 7.
- MRKVIČKA, Otakar. Umělci a horníci. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 213. S. 1.
- MRKVIČKA, Otakar. Výtvarná úroda 1950. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 307. S. 7.
- MRKVIČKA, Otakar. Výtvarná úroda. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 307. S. 7.
- MRKVIČKA, Otakar. Výtvarné umění lidové republiky Rumunské. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 119. S. 5.
- MRKVIČKA, Otakar. Výtvarníci mezi družstevníky. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1952, roč. 60. č. 4. S. 3.
- Na motiv práce: K výstavě malíře Václava Koutského v Mánesu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 109. S. 5.
- NAJMR, J. M. Dílo malíře Aloise Kalvody. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 303. S. 7.
- NAJMR, J. M. Gottwaldovští výtvarníci v budování socialismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 267. S. 7.
- NEČÁSEK, František. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 15. S. 1.
- NEUMANN, Jaromír. O úkolech dnešního portrétního umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 28. S. 5.
- NEUMANN, Jaromír. O úkolech dnešního portrétního umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 29. S. 2.

NEUMANN, Jaromír. O úkolech dnešního portrétního umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 31. S. 4.

NEZVAL, Vítězslav. Malíř Antonín Slavíček. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 31. S. 5.

Nové lidové umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 37. S. 1.

NS. Státní rozpočet s důkazem velkého rozmachu kultury a školství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 58. č. 69. S. 1.

OM, Akademie výtvarných umění v práci. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 122. S. 7.

OM, Akademismus nebo realismus. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 237. S. 4.

OM, K výstavě výtvarníků-stipendistů. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 15. S. 5.

OM, Kresby Jana Zrzavého. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 127. S. 5.

OM, Kulturní kronika: Mladé italské malířství. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 228. S. 5.

OM, Kulturní kronika: Nové obrazy Oto Janečka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 40. S. 5.

OM, Kulturní kronika: Výtvarná práce Arnošta Paderlíka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 74.

OM, Obrazy B. S. Urbana. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 258. S. 4.

OM, Obrazy z Výtvarné úrody 1950. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 6. S. 5.

OM, Umění Františka Tichého. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 287. S. 5.

OM, Výtvarná práce Antonína Kybala. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 69. S. 3.

OM. O živé umění života. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 257. S. 3.

OM. Knížka o malíři Václavu Rabasovi. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 71. S. 5.

ORS, Tři nové výstavy v Brně. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 242. S. 5.

PAVLÁSEK, Vojtěch. Stavíme pomník Josefu Mánesovi. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 49. S. 2.

R. Nové výstavy v brněnském Domě umění *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 116. S. 3.

RABAN, Josef. Výstava Kamila Lhotáka. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 57. č. 52. S. 5.

RABAN, Josef. Výstava polského umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 72. S. 5.

RABAS, Josef. Mládež a výtvarnictví. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 134. S. 7.

RIVAK, Józef. Revoluční úkoly kultury v lidové demokracii. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 69. S. 5.

RIVAK, Józef. Revoluční úkoly kultury v lidové demokracii. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 70. S. 5.

ROČÁKOVÁ, Eva. Mánesův umělecký odkaz. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 199. S. 7.

ROUBÍČEK, Zd. Výstava Soutěže tvořivosti 1949. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 250. S. 5.

SK. Zahájení výstavy Františka Grosse. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 139. S. 5.

Slovo k ilustrátorům dětských knížek. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 9. S. 5.

STÁL. Triumf ruského umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 132. S. 7.

Š. Výtvarné poklady do Národní galerie. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 64. S. 1.

ŠTOLBA, Miroslav. K otázkám nové kritiky. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 55. S. 1.

ŠTRUPOVÁ, Světlá. Výstava v Jízdárně školou výtvarných umělců. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 137. S. 5.

UP, Soutěž tvořivosti mládeže 1950. Nástup výtvarnictví k socialistickému realismu. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 218. S. 5.

UŠENIVA, Ch. Studio vojenských umělců. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 80. S. 5.

VESELÝ, Ludvík. Za další rozvinutí národní kultury. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1951, roč. 59. č. 64. S. 1.

VL, Výtvarník Jan Znoj zemřel. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1950, roč. 58. č. 73. S. 4.

VY, Mistři českého výtvarného umění 19. století. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 74. S. 5.

YF, Výstavka nacistické zvůle. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1949, roč. 57. č. 270. S. 5.

ZÁVADA, Jaroslav. O optimismu a pesimismu v umění. *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. 1948, roč. 56. č. 278. S. 1.

Tvorba

A. A. Ždanov a sovětské umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 51. S. 1008-1009.

BARVÍK, Miroslav. Kulturní patronáty. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 45. S. 894.

CÍSAŘOVSKÝ, Josef. Významný úspěch v boji o realismus. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 25. S. 605.

FREED, Y. Formalismus – nepřítel umění. Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 17, č. 46. S. 136.

FREED, Y. Formalismus – nepřítel umění. Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 6. S. 915.

GALUŠKA, Miroslav. Stalin a umělci. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 51. S. 1209.

GRYGAR, M. Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1008-1010.

GRYGAR, M. Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 43. S. 1036-1037.

GRYGAR, M. Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 44. S. 1060-1062.

HRADSKÝ, Jan. Vojenská věda a vojenské umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 16. S. 341-342.

HRADSKÝ, Jan. Vojenská věda a vojenské umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 16. S. 370-371.

KÁRA, Lubor. Slovo k novým výstavám. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 23. S. 542-543.

Kultuře na cestu. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 15. S. 283.

MATĚJÍČEK, A. Příklad Josefa Mánesa! *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 47. S. 1123.

NEČÁSEK, František. Kultura – Umění lidu. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 5. S. 114-115.

NEČÁSEK, František. Stánek naší výtvarné kultury. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 20, č. 6. S. 136-137.

NOVÁK, Mirko. V. Ke kritice strukturalismu v české estetice. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 42. S. 1011-1012

PILAŘ, Jan. Kultura: Kultura na vesnici. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 42. S. 1002-1003.

Provolání k výtvarníkům. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1948, roč. 17, č. 12. S. 234.

ŠOLTA, Vladimír. K situaci ve výtvarnictví. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 1. S. 23.

ŠOLTA, Vladimír. K současné situaci ve výtvarném umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 19, č. 29. S. 690-691.

ŠOLTA, Vladimír. K současné situaci ve výtvarném umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 19, č. 30. S. 726-727.

ŠOLTA, Vladimír. K současné situaci ve výtvarném umění. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 19, č. 31. S. 752.

ŠOLTA, Vladimír. Kultura: Na výtvarné frontě. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 20. S. 474-476.

ŠOLTA, Vladimír. Kultura: Každý mladý člověk tvůrcem. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1949, roč. 18, č. 45. S. 1072-1073.

ŠOLTA, Vladimír. Proti kosmopolitismu a bezzásadovosti ve výtvarné kritice. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 13. S. 311-312.

TANK, Herb. Kultura, která učí vraždit. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1951, roč. 20, č. 23. S. 557-558.

Tvůrci kultury v boji za mír. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 17. S. 393

VLADYKIN, A. a V. RUBIN. Kultura amerických podněcovatelů války. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 23. S. 516.

VLADYKIN, A. a V. RUBIN. Kultura amerických podněcovatelů války. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. 1950, roč. 19, č. 23. S. 554.

Var

ČIVRNÝ, Lumír. Zdeněk Nejedlý, světlonoš českého umění. *Var: list pro kulturní otázky*. 1953, roč. 4, č. 15-16. S. 454-460.

DENK, Petr. M. I. Kalinin o výchově nového člověka. *Var: list pro kulturní otázky*. 1949, roč. 2, č. 1. S. 47-53.

GORKIJ, Maxim. O socialistickém realismu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1950, roč. 3, č. 1. S. 53-58.

NEČÁSEK, František. Poznámky o formalismu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1, č. 11. S. 330-336.

NEČÁSEK, František. Poznámky o formalismu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1, č. 14. S. 432-438.

NEJEDLÝ, Zdeněk. Za lidovou a národní kulturu. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1, č. 1. S. 5-21.

NEJEDLÝ, Zdeněk. A. A. Ždanov. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1, č. 10. S. 309-311.

NEJEDLÝ, Zdeněk. Ideové směrnice naší kultury. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1. č. 3. S. 65-90.

NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu a formalismu v umění. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1. č. 12-13. S. 366-381.

PEKÁREK, Václav. O naší současné kulturní orientaci. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1. č. 10. S. 297-309.

PEKÁREK, Václav. O naší současné kulturní orientaci. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1. č. 11. S. 336-344.

RABAS, Václav. K otevření rakovnické galerie. *Var: list pro kulturní otázky*. 1948, roč. 1. č. 10. S. 305-309.

RADA, Vlastimil. Zdeněk Nejedlý a výtvarné umění. *Var: list pro kulturní otázky*. 1953, roč. 4. č. 15-16. S. 460-463.

MÍČKO, Miroslav. Zdeněk Nejedlý a výtvarné umění. *Var: list pro kulturní otázky*. 1953, roč. 4. č. 14. S. 467-471.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Výstavní porota. *Výtvarník mezi horníky: Umělecká beseda - Slovanský ostrov 9. 9. - 3. 10. 1949. Výstava: katalog výstavy: k oslavám 700 let československých výtvarných umělců, Svaz zaměstnanců v hornictví, Čs. doly n.p. a Umělec. beseda za spolupr. min. inf. a osv.* Praha: Umělecká beseda, 1949. 7 s. S. 1

Příloha č. 2: Pracovní výbor výstavy. *Výtvarník mezi horníky: Umělecká beseda - Slovanský ostrov 9. 9. - 3. 10. 1949. Výstava: katalog výstavy: k oslavám 700 let československých výtvarných umělců, Svaz zaměstnanců v hornictví, Čs. doly n.p. a Umělec. beseda za spolupr. min. inf. a osv.* Praha: Umělecká beseda, 1949. 7 s. S. 1

Příloha č. 3: *Výtvarná úroda 1951: Katalog výstavy Svazu čs. výtvarných umělců: 1. prosinec 1951 - 20. leden 1952.* [Praha: nákl. vl.], 1951. 34, [2] s. S. 3

Příloha č. 4: *Výtvarná úroda 1951: Katalog výstavy Svazu čs. výtvarných umělců: 1. prosinec 1951 - 20. leden 1952.* [Praha: nákl. vl.], 1951. 34, [2] s. S. 10

Příloha č. 5: *Výtvarná úroda 1951: Katalog výstavy Svazu čs. výtvarných umělců: 1. prosinec 1951 - 20. leden 1952.* [Praha: nákl. vl.], 1951. 34, [2] s. S. 36

Příloha č. 6: *Výtvarná úroda 1951: Katalog výstavy Svazu čs. výtvarných umělců: 1. prosinec 1951 - 20. leden 1952.* [Praha: nákl. vl.], 1951. 34, [2] s. S. 5-7

Příloha č. 7: *Umění do bytu pracujících: [85. výstava Galerie Práce od 2. prosince 1949 do 1. ledna 1950.* Praha: Galerie Práce, [1949]. [8] s. S.7-8

Příloha č. 8: Jízdárna Pražského hradu. Český fond výtvarných umění (ČFVU). *Český fond výtvarných umění (ČFVU)* [online]. 2005 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/instituce.php?x=0&y=0&Fnazev=j%C3%ADzd%C3%A1rna+pra%C5%BESk%C3%A9ho+hradu&Fadresa=&Fobec=>

Příloha č. 9: Umělecká beseda. Český fond výtvarných umění (ČFVU). *Český fond výtvarných umění (ČFVU)* [online]. 2005 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/skupiny.php?Fvazba=seznamclenu&IDskupiny=448>

Příloha č. 10: Mánes. Český fond výtvarných umění (ČFVU). *Český fond výtvarných umění (ČFVU)* [online]. 2005 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/skupiny.php?Fvazba=seznamclenu&IDskupiny=448>

Příloha č. 11: Sdružení českých umělců grafiků Hollar. Český fond výtvarných umění (ČFVU). *Český fond výtvarných umění (ČFVU)* [online]. 2005 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/skupiny.php?Fvazba=seznamclenu&IDskupiny=448>

Příloha č. 12: Topičův salon. Český fond výtvarných umění (ČFVU). *Český fond výtvarných umění (ČFVU)* [online]. 2005 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/skupiny.php?Fvazba=seznamclenu&IDskupiny=448>

Přílohy

Příloha č. 1: Výstavní porota Výtvarník mezi horníky (text)

František Načásek, přednosta kulturního odb. kanceláře presidenta republiky, *Vladimír Anušek* z výtvarného odd. ministerstva informací a osvěty, akad. malíř *Josef Brož*, *František Doležal*, výtvarný referent ÚRO, akad. malíř *František Gross*, arch. *Vladimír Hipman*, výtvarný expert Československých dolů, n. p., akad. malíř *Bedřich Hoffstädter*, akad. malíř *Karel Holan*, akad. sochař *Václav Jícha*, referent pro výtvarní umění ÚV KSČ, *František Král*, tajemník Svazu zaměstnanců v hornictví, univ. prof. dr. *Antonín Matějček*, odb. přednosta ministerstva školství, věd a umění, *František Maršálek*, naddůlné dolu Vrbenský v Mostě, Ing. arch. *Otakar Novák*, z výstavního odd. ministerstva informací a osvěty, *František Peřas*, přednosta výtvarného odd. kanceláře presidenta republiky, *Jaroslav Placák*, horník, důl Ant. Zápotockého v Dubí u Kladna, akad. sochař *Karel Pokorný*, rektor Akademie výt. umění v Praze, dr. *Karol Vaculík*, historik umění.

Příloha č. 2: Pracovní výbor výstavy Výtvarník mezi horníky (text)

Předseda výboru Ing. arch. *Miroslav Kouřil*, náměstek ministra informací a osvěty, *Vladimír Antušek* z výtvarného odd. ministerstva informací a osvěty, *Ladislav Demel* z odd. pětiletého plánu ministerstva informací a osvěty, *Emilie Hallová*, referentka kulturního odb. kanceláře presidenta republiky, *Rudolf Hubáč*, kulturní referent Čs. dolů, n. p., *Václav Jícha*, akad. sochař, referent pro výtvarné umění UV KSČ, Ing. arch. *Otakar Novák* z výstavního odd. ministerstva informací a osvěty, *František Peřas*, přednosta výtvarného odd. kanceláře presidenta republiky, *Marie Váňová*, tajemnice výtvarného odboru Umělecké besedy.

Příloha č. 3: Katalog Výtvarná úroda 1951: Porota výstavy (text)

Akad. Malíř Josef Brož – akad. Sochař Jaroslav Brůha – laureát státní ceny, akad. Malíř Jan Čumpelík – akad. Sochař Jiří Dušek – akad. Malíř Jaroslav Dvořáček – akad. Malíř Václav Fiala – Dr Vl. Fiala, výtvarný teoretik – akad. Sochař Karel Hladík – akad. Malíř Karel Hofman – laureát státní ceny akad. Malíř Ludevít Ilečko – akad. Sochař Antonín Ivanský – akad. Malíř Václav Karel – akad. Sochařka Taťána Konstantinová – Jiří Kotalík, výtvarný teoretik – akad. Sochař Oskar Kozák – akad. Malíř Vilém Kratochvíl – PhDr Jan Loriš, výtvarný teoretik – akad. Sochař Vincenc Makovský – akad. Sochař Josef Malejovský – Dr Miroslav Míčko, výtvarný teoretik – akad. Sochař Jiří Novák – akad. Malíř V. V. Novák – Dr František Peřas, výtvarný teoretik – akad. Sochař Karel Pokorný – akad. Malíř Jaromír Schoř – akad. Malíř Martin Sladký – akad. Sochař Alois Sopr – akad. Malíř Vojtěch Tittelbach – akda malíř Richard Wiesner – akad. Sochař Miloš Zet – laureát státní ceny akad. Sochař Václav Žalud

Příloha č. 4: Výtvarná úroda 1951: Seznam vystavených prací (text)

1. Úderník ČKD Sokolovo – olej – 150X200 – 1950 úkolová akce SČSVU
2. Portrét malířky B. – olej – 70X80 – 1950
ANTONÍN BUKOLSKÝ
Nar. 9. 12. 1899 v Praze. Studoval na Akademii výtvarných umění v Praze. VI. Krajské středisko SČSVU Praha.
3. Tvoří se JZD – olej – 250X200 – 1951
4. Kytice – olej na dřevě – 70X90 – 1951
CHARLOTTA BUREŠOVÁ
Nar. 4. 11. 1904 v Praze. Studia na Uměleckoprůmyslové škole a Akademii výtvarných umění v Praze. 1. Krajské středisko SČSVU Praha.
5. Děti staví sněhuláky – olej – 100X85 – 1951
OLDŘICH CIHELKA
Nar. 29. 1. 1881 v Praze. Studia na Akademii výtvarných umění v Praze. 1. Krajské středisko SČSVU Praha.
6. Boží zástup – olej – 250X200 – 1951 úkolová akce SČSVU
BOHUŠ ČÍŽEK
Nar. 11. 2. 1913 v Lešanech na Hané. Studia n technice v Praze, obor kreslení, 1. Krajské středisko SČSVU Praha
7. Podvečer v polích – olej – 68X105 – 1951
JOSEF DRHA
Nar. 3. 3. 1912 v Ostravě-Zábřehu. Krajské středisko SČSVU Ostrava
8. U autobusu – olej – 120X75 – 1951
ANNA DVOŘÁKOVÁ
Nar. 9. 3. 1924. Studia na Akademii výtvarných umění v Praze. 1. Krajské středisko SČSVU Praha

Příloha č. 5: Krajská střediska svazu (text)

I. středisko Jednota výtvarných umělců, Praha I, Na příkopě 19 – II. středisko Umělecká beseda, Praha III, Besední 3 – III. středisko Mánes, Praha II, Gottwaldovo nábřeží 250 – IV. středisko Pražský Alex, Praha I, Národní třída 37, Rubešova galerie – V. středisko Purkyně, Praha II, Na příkopě 16 – VI. Středisko, VII. Středisko Praha II, Vodičkova 10 – Brno, České Budějovice, Gottwaldov, Hradec Králové, Jihlava, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Ústí nad Labem

Příloha č. 6: Výstava Výtvarná úroda 1951 (text)

Výstava »Výtvarná úroda 1951« je otvírána v době boje všeho mírumilovného lidstva o udržení světového míru a proti hrozbám nové války. Stamiliony poctivých a pokrokových lidí na celém světě protestují proti agresivní imperialistické politice západních kapitalistických států, protestují proti přípravám opětovného barbarství nové světové války. Tábor míru vedený nepřemožitelným Sovětským svazem a zeměmi lidových demokracií za účasti a podpory všech nových lidí v celém světě denně vzrůstá a stává se největším hnutím v dějinách lidstva za mír a svobodu, nepřekonatelnou hrází, o kterou se rozbíjí pokusy o vyvolání nové světové války. Američtí imperialisté řinčí zbraněmi. Rozpoutali propagandu zastrašování a děsu, jež svědčí o jejich politickém, hospodářském a kulturním rozkladu. A naproti tomu sovětský lid vedený velikým učitelem pracujícího lidu celého světa J. V. Stalinem po vězné válce ještě úspěšněji rozvinul všechny své tvořivé síly k obnově své vlasti a buduje na přechodu od socialismu ke komunismu velké mírové stavby komunismu, které dosud lidstvo nepoznalo. Ve společné práci dělníků, inženýrů, vědců a umělců vyrůstají gigantická díla mírového budování. To je možné jen v zemi socialismu, kde pracující člověk zbavený vykořisťování má otevřeny všechny cesty k rozvíjení své tvůrčí práce a nadání. Také u nás, po příkladu Sovětského svazu, náš pracující lid dosahuje denně nových úspěchů v budování socialistické vlasti. Po únorovém vítězství dělnické třídy, vedené rodnou Komunistickou stranou Československa, i u nás jsme nastoupili cestu k vybudování socialismu v naší zemi. Denně vzrůstají řady úderníků, zlepšovatelů, novátorů a iniciátorů socialistického soutěžení, řady hrdinů práce, řady nových skvělých lidí, kteří jsou zářným příkladem vlastenectví, obětavosti a lásky našeho pracujícího lidu ke svému lidově demokratickému státu. Roste nový socialistický člověk, s jiným poměrem k práci a k životu. V továrnách, na polích, ve škole a na každém místě se ozývá nový rytmus života a práce nového člověka. Mění se vztahy a city lidí. Také naši výtvarní umělci svou tvořivou prací přinášejí svůj podíl pro věc míru a budování nového života. Pracující lid, dělníci zemědělci a pracující inteligence jsou dnes uživateli umění, které jim pomáhá a posiluje v budovatelské práci. Jde o umění nové, umění soužití pracujícímu lidu, umění nové socialistické epochy. President republiky Klement Gottwald svými podněty, které dal k velkým kulturním akcím, jako Jiráskově, Hviezdoslavově a k výstavám klasiků XIX. století, pro jeho hluboký obsah a realistické mistrovství formy, a které významně se podílelo na boji našeho národa o svobodu.

A tím, že náš prezident republiky Klement Gottwald určil Jízdárnu na pražském hradě za stánek našeho výtvarného umění, kde budou pořádány vždy po dvou letech přehlídky současného výtvarného umění a v mezidobí výstavy klasiků českého umění XXI. Století, dal podnět k uměleckému zápolení o čest účasti na výstavách v Jízdárně. Svaz československých výtvarných umělců pak převzal na sebe odpovědný úkol, aby účast na přehlídkách se stala věcí cti našich výtvarných umělců.

Na historickém IX. Sjezdu Komunistické strany Československa ministr informací a osvěty Václav Kopecký formuloval zásady nové cesty našeho výtvarného umění a tvůrčí metody socialistického realismu: »Socialistický realismus nechce přece nějaké neumění. A nechce nějaké nižší umění, nýbrž chce umění jako lidstvu daný a vedle vědy vždy vysoce intelektuální způsob zobrazování skutečnosti, skutečnosti přírody, života a dějů, včetně vyjádření jevů smyslových a citových. A socialistický realismus chce umění vyšší, krásnější, poněvadž pravdivější. Socialistický realismus nechce nějakou plochost, šed' a bezduchou předmětnost, nýbrž chce pohyb, barvitost a chce skutečnost objektu vnímanou duchem, vyjádřenou ideově a emociálně umocněnou, díky fantazii řízené poznáním vývojových zákonů. Socialistický realismus se nechce zřící poesie, nýbrž chce naopak více poesie, poesie skutečnosti, poesie života; chce poesii pravdivou, krásnější a půvabnější. A socialistický realismus nechce nějakou bezforemnost, nýbrž chce jasné formy a pevné tvary. Socialistický realismus nechce obsah a tendenci bez formy, nýbrž chce jednotu obsahu a formy, v čemž vidí základní požadavek s hlediska hodnoty uměleckého díla.« A tento základní požadavek socialistického realismu je otázkou tvůrčí metody výtvarných umělců a závisí na jejich upřímném vztahu k životu našeho pracujícího lidu a tvůrčím zápalu, s jakým přistupují ke svému uměleckému úkolu, na jejich vnitřním vztahu k němu, aby vytvořili díla hluboká životní pravdivostí a přesvědčivostí. Mají skvělý příklad v našem klasickém umění XIX. století a příklad sovětského umění, které jasně dokazují, že jedine realistickou metodou je možné vytvořit umělecká díla velkého společenského významu, díla vysoké ideovosti, s bohatou a živou poesii, hluboce přesvědčivá, naplněná našemu pracujícímu lidu. Cesta, na kterou výtvarní umělci vykročili, není lehká. Mnozí z nich ještě bojují s přežitky vlivu formalismu a kosmopolitismu, kterým bylo zatíženo naše výtvarné umění několik desetiletí.

Prvním květem nově se rodícího výtvarného umění byla výstava »I. přehlídka československého výtvarného umění 1949-1951« v Jízdárně pražského hradu, kde naši výtvarní umělci předstoupili před pracující veřejností s prvními výsledky svého

realistického usilování, v němž každý svým osobitým způsobem se dává na cestu realistické tvorby. Výstava ukázala, že v našem výtvarném umění již došlo k obratu, že naši umělci se hlásí upřímně k realistické metodě, a že celá řada děl, jak mistrů starší generace, tak i mladých ukazuje, že budou následovat a vznikat díla nová, ještě smělejší, obsahově hlubší a umělecky mistrovská. Pro každého poctivě smýšlejícího umělce jsou umělecké výsledky výstavy v zdárně pobídkou k další houževnaté a usilovné tvůrčí práci. Výstava »Výtvarná úroda 1951« je dalším květem v tomto zápase za obrodu našeho výtvarného umění. Jsou to práce vzniklé v letošním roce, tedy většinou v době výstavy v Jízdárně. Tím zajímavěji výstava »Výtvarná úroda 1951« dokresluje vývoj našeho výtvarného umění a podává přesvědčivý důkaz, že již jdš o širokou frontu výtvarných umělců, kteří se hlásí svými díly do tábora realismu. Je to jistě nesporně největší klad výstavy, ale nebylo by správné, kdybychom si nepřiznali, že jsou to stále jen prvé kroky, které vzbuzují oprávněnou naději, že další díla budou znamenat větší a smělejší úspěchy. Bude třeba v našem výtvarném umění i nadále mnohé z dřívějších formalistických přežitků překonávat. Socialistický etismus klade vysoké požadavky na umělce stále nově poznávat, stále obohacovat svoje umělecké tvůrčí znalosti. Je to soustavné studium nového života a přírody a v díle zachytit krásu a bohatost života v celé jeho šíři, pochopit nového člověka se všemi jeho problémy, správně vidět jeho nový poměr k práci, jeho úlohu hospodáře a budovatele šťastné budoucnosti, vidět a pochopit j jej v celé psychologické hloubce se všemi rysy českého charakteru. Je to závažný a vysoce odpovědný úkol, jehož si výtvarný umělec musí být vědom. Nemenší je jeho úkol v zobrazení naší krásné české a slovenské krajiny. Vyjádřit její bohatost, krásu a poesii přírody, kterou člověk svou prací přeměňuje. To vše musí umělec-realista vidět, aby s nejjemnější uměleckým citem vybral to nejvýznačnější a nejpodstatnější, sloužící současné společnosti. Je to hluboká odpovědnost umělce ke společnosti, k níž se upřímně hlásí.

Výstava »Výtvarná úroda 1951« je velkým a závažným příslibem do budoucna, který naplní naděje pracujícího lidu kladené na naše výtvarné umění. Pochopení a podpora, kterou poskytuje náš lidově demokratický stát výtvarnému umění jak v hmotném zabezpečení výtvarných umělců, tak v jejich ideovém růstu, je podstatným činitelem pomáhajícím našemu výtvarnému umění v jeho vývoji kupředu. Také soudružská kritika děl na výstavách, uplatněna v diskusích pracujícími z továren a zemědělství, pomáhá v další práci výtvarným umělcům. Další prohloubení znalostí sovětského umění, které je nám zářným vzorem, to jsou další předpoklady pro úspěšný

rozvoj československého výtvarného umění, aby došlo k nejvyšším cílům – socialistickému realismu.

Dr František Peřas

Příloha č. 7: Umění do bytu pracujících: Seznam vystavených prací (text)

Cyril Bouda	<i>Pod haldami</i> , akvarel - - - - -	*5000 Kčs
	<i>Popradské pleso</i> , akvarel - - - - -	*5000 Kčs
Václav Fiala	<i>Vesnice na Rokycansku</i> , akvarel - - - - -	3500 Kčs
	<i>Zimní krajina</i> , akvarel - - - - -	4000 Kčs
Vladimír Fuka	<i>Cihelna</i> , kvaš - - - - -	4000 Kčs
	<i>Ráno v dejvických cihelnách</i> , kvaš - - - - -	4000 Kčs
Jaroslav Grus	<i>Dědice, rodný dům K. G.</i> , akvarel - - - - -	4500 Kčs
	<i>Z Chodska</i> , akvarel - - - - -	4500 Kčs
Zdenka Heritesová	<i>Horník</i> , kresba - - - - -	1000 Kčs
	<i>Děvče ze Slovenska</i> , akvarel - - - - -	1500 Kčs
Karel Holan	<i>Zátiší</i> , olej - - - - -	5500 Kčs
	<i>Statek</i> , olej - - - - -	5500 Kčs
Miloslav Holý	<i>Švestky a sklenka griotky</i> , pastel - - - - -	5000 Kčs
	<i>Broskve a miska</i> , pastel - - - - -	4000 Kčs
Bedřich Horálek	<i>Zátiší s uzeným masem</i> , olej - - - - -	4000 Kčs
	<i>Županovice</i> , olej - - - - -	3000 Kčs
František Jiroudek	<i>Krajina u Mělníka</i> , olej - - - - -	5000 Kčs
	<i>Horní Vidim</i> , olej - - - - -	4300 Kčs
Ludmila Jiřincová	<i>Akt</i> , olej - - - - -	2800 Kčs
	<i>Kreslička a model</i> , kresba - - - - -	3500 Kčs
František Ketzek	<i>Červený důl</i> , olej - - - - -	5000 Kčs
Josef Liesler	<i>V ranním světle</i> , olej - - - - -	5800 Kčs
	<i>Venkované z okolí Sozopolu</i> , tempera - - - - -	3800 Kčs
Alois Moravec	<i>Pradlena</i> , olej - - - - -	3000 Kčs
	<i>U kamene</i> , olej - - - - -	4500 Kčs
Antonín Morávek	<i>V Jizerských horách</i> , kresba - - - - -	1500 Kčs

	<i>Dračí vrchy v Jizerských horách</i> , kresba - - -	1500 Kčs
Václav V. Novák	<i>Frydlantský motiv</i> , olej - - - - -	6000 Kčs
František Podešva	<i>Drvař</i> , kvaš - - - - -	3000 Kčs
	<i>Vyhánění na salaš</i> , kvaš - - - - -	4000 Kčs
Václav Rada	<i>Venkovský motiv I.</i> - - - - -	Kčs
	<i>Venkovský motiv II.</i> - - - - -	Kčs
Jan Slavíček	<i>Česká krajina</i> , olej - - - - -	6600 Kčs
	<i>Z Amalfi (Italie)</i> sepie - - - - -	2500 Kčs
Karel Solařík	<i>Žně</i> , olej - - - - -	4500 Kčs
	<i>Pšeničné pole</i> , olej - - - - -	4500 Kčs
Lev Šimák	<i>Vzpomínka na Rumunsko</i> , akvarel - - - - -	*3000 Kčs
	<i>Železné hory</i> , akvarel - - - - -	*3000 Kčs
Max Švabinský	<i>Odvážení obilí v Chodově</i> , litografie - - - - -	*700 Kčs
	<i>Na kláskách v poledne</i> , litografie - - - - -	*700 Kčs
B. S. Urban	<i>Z Karviné</i> , olej - - - - -	7000 Kčs
Vilma Vrbová	<i>Dítě</i> , olej - - - - -	6000 Kčs
	<i>Kresba k podobizně</i> , pastel - - - - -	3000 Kčs
Julie Krčmářová	<i>Batikované šátky</i> , hedvábí - - - - -	3000 a 3500
Kčs		

Příloha č. 8: Výstavy v Jízdárně Pražského (text)

- Československý lid a jeho kraj v životě, práci a zápasu (květen – červen 1949)
- I. přehlídka československého výtvarného umění (1951)
- Výtvarná úroda 1951 (1951)
- Výstava díla Mikoláše Alše 1852 – 1952 (květen – listopad 1952)
- II. přehlídka československého výtvarného umění (květen – říjen 1953)

Příloha č. 9: Výstavy UB 1948-1953 (text)**1948**

- Večer Jiřího Ortena a Hanuše Bonna (leden 1948)
- Josef Kaplický: Výběr – práce malířské, sochařské, architektonické (únor – březen 1948)
- Koloman Sokol: Obrazy, kresby, grafika (březen – duben 1948)
- Malíři a sochaři Umělecké besedy 48 (březen – duben 1948)
- Současné britské malířství (duben – květen 1948)
- Vlastimil Rada: Český lid v kresbách (duben – květen 1948)
- Ruské lidové obrázky XIX. století (lubky) (květen 1948)
- Tvůrce české scény Vlastislav Hofman: Životní dílo (květen 1948)
- Bedřich Vaniček (květen – červen 1948)
- Malíři a sochaři Umělecké besedy v Praze (červen – červenec 1948)
- Čeští klasikové 19. století v Národní galerii (červen – září 1948)
- Francouzi 19. stol. v Národní galerii (červen – září 1948)
- Francouzi XIX. století v Národní galerii (červen – září 1948)
- Současná britská scéna (červen – červenec 1948)
- Vlastislav Hofman: Životní dílo II. část (říjen – listopad 1948)
- Lev Šimák (říjen – listopad 1948)
- Francouzské nástěnné koberce (listopad – prosinec 1948)

1949

- Václav Vojtěch Novák: Jihočeská krajina (listopad 1948 – leden 1949)
- Architektura Národů SSSR z dávné minulosti k výstavbě socialistického dneška (1949)
- Tradice realismu v díle Vlastimila Rady (1949)
- Mikuláš Galanda (leden – únor 1949)
- Vilma Vrbová-Kotrbová: Práce z let 1946 – 1948 (březen – duben 1949)
- Polské malířství 19. a 20. století (březen – duben 1949)
- Vlastimil Rada: Z cestovního deníku (duben – květen 1949)
- Členská výstava umělecké besedy (květen – červen 1949)
- Maďarské umění (červen – červenec 1949)
- Výtvarník mezi horníky (září – říjen 1949)
- Lev Šimák: Z malířova deníku (září – říjen 1949)

- Lev Šimák: Z malířova deníku (říjen – listopad 1949)
- Dílo Karla Purkyně (říjen – listopad 1949)
- Drobné malby a plastiky členů Umělecké besedy (listopad – prosinec 1949)
- Marie Vořechová – Vejvodová: Práce z posledních deseti let (leden – únor 1949)

1950

- Jaroslav Hudec: Výstava obrazů (březen 1950)
- Členská výstava Umeleckej besedy pražskej (březen 1950)
- Na novou cestu (březen – duben 1950)
- Národní galerie krajským galeriím (květen – červen 1950)
- Martin Salcman: Výstava obrazů (květen – červen 1950)
- J. B. Forester: Život a dílo (červen 1950)
- Souborná výstava malíře, karikaturisty Antonína Pelce (srpen – září 1950)
- Výstava Ministerstva školství, věd a umění a Národní galerie Krajským galeriím (září – říjen 1950)
- Zdenka Heritesová: Kresby a obrazy z kladenských dolů (září – říjen 1950)
- Jan Smetana: Výstava obrazů (říjen – listopad 1950)
- Členská výstava Umělecké besedy (říjen – listopad 1950)
- Václav Rabas 1953: Výstava akvarelů a štětcových kreseb tuší (listopad – prosinec 1950)
- Jiří Horník: Výstava obrazů (listopad – prosinec 1950)

1951

- Plastiky a kresby Vincence Vinglera (prosinec 1950 – leden 1951)
- Česká krajina XIX. století (květen – červenec 1951)

1953

- II. krajské středisko Umělecká beseda: Členská výstava (prosinec 1953 – leden 1954)

Příloha č. 10: Mánes 1948-1953 (text)**1948**

- Umění jugoslávských národů (leden 1948)
- Miloslav Holý: Souborná výstava obrazů a kreseb (únor – březen 1948)
- Arnošt Paderlík: Obrazy (březen 1948)
- Otto Gutfreund (duben 1948)
- Jarmila Zábranská: Obrazy (květen 1948)
- Vincenc Beneš: Výběr z prací deseti let (květen – červen 1948)
- Josef Liesler (květen – červen 1948)
- Souborná výstava díla Maxe Švabinského (červen – srpen 1948)
- William Gropper: Karikatury a kresby (listopad 1948)

1949

- Ota Janeček: Práce z roku 1948 (leden – únor 1949)
- 100 let belgického umění (březen 1949)
- Bohuslav Dvořák: Souborná výstava (duben – květen 1949)
- Václav Koutský: Nové obrazy (duben – květen 1949)
- Bohumil Kafka: Posmrtná výstava (červen – červenec 1949)

1950

- Václav Koutský: Nové obrazy (únor 1950)
- Výstava životního díla sochaře Jana Štursy (květen – červen 1950)

1951

- A.L. Jirout: Vazačské dílo (prosinec 1950 – leden 1951)

1952

- Miloš Jiránek: Výtvarné dílo (březen – duben 1952)
- Svaz českých výtvarných umělců III. středisko Mánes III. členská výstava (květen – červenec 1952)
- Emil Filla (listopad 1952)

1953

- Výtvarní umělci na stavbách socialismu (prosinec 1952 – leden 1953)
- Zdeněk Kratochvíl: Výtvarné dílo (březen – duben 1953)
- Jean Effel: Karikatury (duben – květen 1953)
- Viktor Stretti: Obrazy, kresby, grafika (květen 1953)
- Lid slovanských zemí v obrazech Ludvíka Kuby (červen – září 1953)

Příloha č. 11: SČUG Hollar (text)**1948**

- Španělé Pařížské školy (leden 1948)
- Oldřich Menhart: Písmarství a typografie (březen 1948)
- Dánská grafika (duben 1948)
- Mexická grafika (září 1948)
- Miloslav Holý: Grafika a kresby (listopad 1948)
- Sdružení českých umělců, grafiků Hollar: Členská výstava (prosinec 1948)

1949

- Kamil Lhoták: Grafika z let 1944-1949 (leden – únor 1949)
- Italská grafika a kresby (duben 1949)
- Vojtěch Sedláček: Grafika z let 1917 – 1949 (duben 1949)
- Sdružení českých umělců, grafiků Hollar: Členská výstava (prosinec 1949)

1950

- Ota Janeček (únor 1950)
- Ludmila Jiřincová (březen 1950)
- Grafika staré a nové Číny (květen 1950)
- Jan Konůpek (září – říjen 1950)
- Sdružení českých umělců, grafiků Hollar: Členská výstava (listopad – prosinec 1950)

1951

- Karel Štika: Grafika a kresby z let 1920 – 1951 (září – říjen 1951)
- Sdružení českých umělců, grafiků Hollar: Členská výstava (listopad 1951)

1952

- Cyril Bouda: Výstava prací z let 1950 – 1951 (duben – květen 1952)
- G. B. Piranesi: 1720-1778 (září 1952)
- Jaroslav Kovář: Grafika a kresby (září 1952)
- Sdružení českých umělců, grafiků Hollar: Členská výstava (prosinec 1952)

1953

- Sdružení českých umělců, grafiků Hollar: Členská výstava ilustrací a hosté Hollara (leden 1953)
- Ota Janeček (březen 1953)
- Kamil Lhoták (duben 1953)
- Ludmila Jiřincová (květen 1953)
- Václav Sivko: Grafika z let 1943 – 1953 (září 1953)
- Jan Rambousek: Cykly, ilustrace, užitá grafika (listopad 1953)
- Sdružení českých umělců, grafiků Hollar: Členská výstava (prosinec 1953)

Příloha č. 12: Výstavy Topičův salon 1948-1953 (text)**1948**

- Václav Bartovský (leden 1948)
- Bohdan Lacina: Obrazy, pastely a kresby (únor 1948)
- Kamil Lhoták: Oleje z let 1945 – 1948 (únor - březen 1948)
- Jan Smetana (březen – duben 1948)
- Pravoslav Kotík (duben – květen 1948)
- Jan Zrzavý (květen – červen 1948)
- Martin Reiner (září 1948)
- Jiří Krejčí (říjen 1948)
- Karel Černý (listopad 1948)
- František Tichý (listopad – prosinec 1948)

1949

- Jaroslav Paur: Varšava 1946 (leden – únor 1949)
- Vladimír Pukl (únor 1949)
- Arnošt Paderlík (březen – duben 1949)
- Textilie Ludvíka Másla (duben – květen 1949)
- František Gross (květen 1949)
- Dítě vidí svět (červen – červenec 1949)
- Lidové umění horníků (září – říjen 1949)
- Bohumil Dobiáš, Otto Eckert, Stanislav Mikuláščík: Keramické práce (listopad 1949)
- Zdenek Seydl (listopad 1949)

Seznam obrazových příloh

Vyobrazení č. 1: *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. 1948, č. 47. S. 1

Vyobrazení č. 2: *Var: list pro kulturní otázky*. V Praze: Melantrich, 1951, č. 17-18. S. 1

Vyobrazení č. 3: *Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 1948. ISSN 0139-5513.

Vyobrazení č. 4: *Lidové noviny: list Syndikátu českých spisovatelů*. Praha: Syndikát českých spisovatelů, 1950, č. 13. ISSN 0862-5921. S. 1

Vyobrazení č. 5: Čumpelík Jan: Vám poděkování a lásku Vám - 1950 -, malba, olej plátno, 202 cm x 145 cm. In: *Archiv výtvarného umění* [online]. 2005 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://abart-full.artarchiv.cz/osoby.php?i=2&Fmistoumrti=&Fprijmeni=%C4%8Dumpel%C3%ADk&Fjmeno=&FnarozDen=&FnarozMes=&FnarozRok=&FumrtiDen=&FumrtiMes=&FumrtiRok=&Fmisto=&Fobor=#all>

Vyobrazení č. 6: Jan-cumpelik-na-usvitu-unoroveho-dne-pocatek-50-let. In: *Fakulta umění a designu Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem* [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://fud.ujep.cz/katedry/katedra-uziteho-umeni-a-designu/evropske-vytvarne-umeni-pod-vlivem-totalitnich-ideologii/temata/epocha-stalinske-kultury/cssr-pro-roce-1948/malba-kresba>

Vyobrazení č. 7: Soudruh Rajtora vypráví o své cestě po SSSR, olej na plátně, 50. léta. In: *Idnes.cz* [online]. 1999-2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: http://budejovice.idnes.cz/foto.aspx?r=budejovice-zpravy&c=A130902_144729_budejovice-zpravy_khr&foto=KHR4d9ef1_Soudruh_rajtola.jpg

Vyobrazení č. 8: Max-svabinsky-portret-j-fucika-1950. In: *Fakulta umění a designu Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem* [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://fud.ujep.cz/katedry/katedra-uziteho-umeni-a-designu/evropske-vytvarne-umeni-pod-vlivem-totalitnich-ideologii/temata/epocha-stalinske-kultury/cssr-pro-roce-1948/malba-kresba>

Vyobrazení č. 9: Emil Filla: U Loun / 1952 lavírované barevné tuše na plátně / 30 x 114 cm. In: *Artplus* [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.artplus.cz/cs/aukcni-zpravodajstvi/1/rocenka-12-emil-filla>

Vyobrazení 10: Josef Lada - Děti se sněhulákem 1951, soukromá sbírka. In: *Idnes.cz* [online]. 2009-2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ladovy-hrusice-v-hrusicich-nenajdete-je-to-jen-pohadka-pfu-domaci.aspx?c=A091223_1309120_domaci_itu

Vyobrazení č. 1: Titulní strana periodika Kulturní politika (obrázek)

Čtenář si nemůže u nás stěžovat na velmi dobré demokracii. Čili, křivě, stěžovat na nedostatek demokracie. Lidová demokracie očividně od všude přichází, všude vítězí, všude se rozšiřuje. Lidová demokracie očividně od všude přichází, všude vítězí, všude se rozšiřuje. Lidová demokracie očividně od všude přichází, všude vítězí, všude se rozšiřuje.

UVNITŘE LISTU:
 Jozef Sych (New York):
**U KOLEBY STRANY,
 JEZ ROZHŮPÁ
 AMERIKU**
 Hono Budínová:
**NOVÉ LIÉRE NA
 SLOVENSKÉ DÉDINE**
 Vladimír Till:
**FRANCIE, SLADKÁ
 FRANCIE**

Kulturní politika Ročník 3
47
 V Praze v pátek dne 13. srpna 1948 • Cena Kčs 3 50
 Nezávislý týdeník SČS • Řídí E. F. Burian

U koho se naučil tak samostatně plavat?

KRITIKA A SEBEKRITIKA

E. F. BURIAN

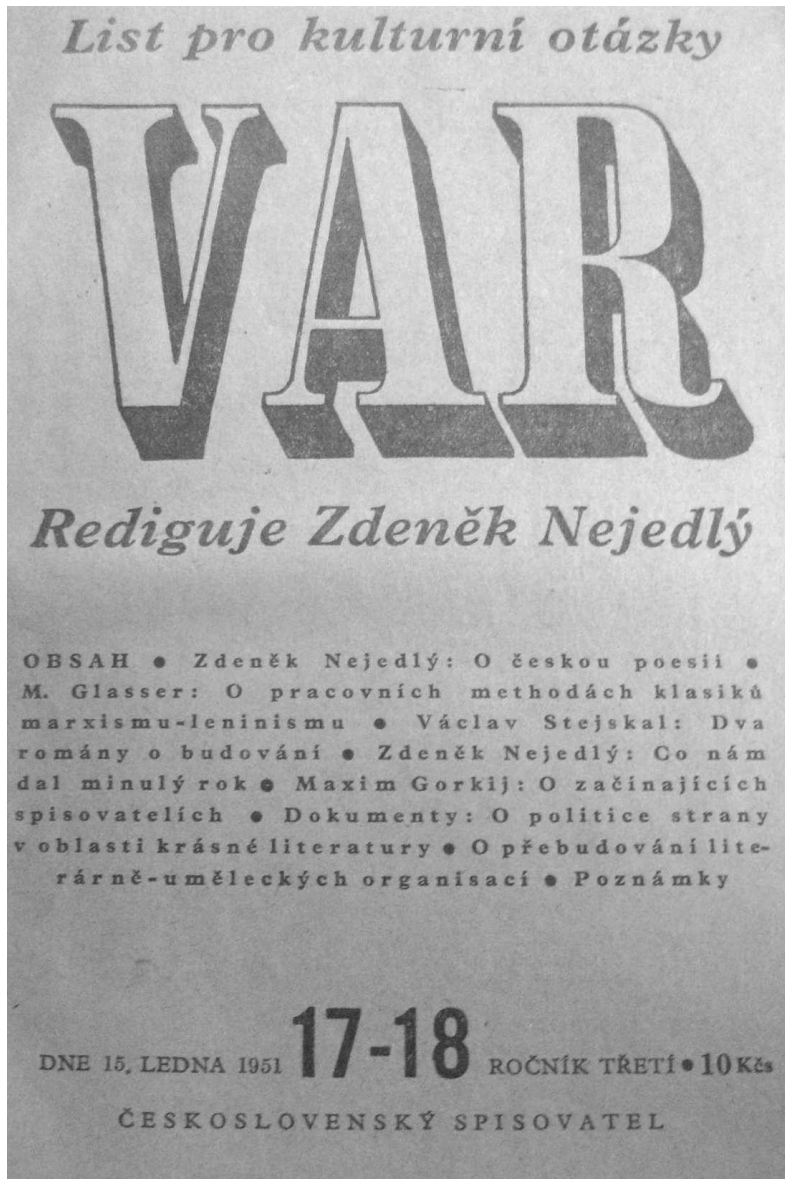
U koho se naučil tak samostatně plavat? Tohle věsta jsou plně noviny naší socialistické společnosti. Žadají, že jsme se doposud ve všech oborech a zejména v oblasti kultury nezabývali s tím, čemu jsme rádi byli. Překvapí proto kritiku a zejména kritiku, která se vrací k tomu, co jsme se naučili od ostatních. Kritika je věsta, která se vrací k tomu, co jsme se naučili od ostatních. Kritika je věsta, která se vrací k tomu, co jsme se naučili od ostatních.

Směle kritika

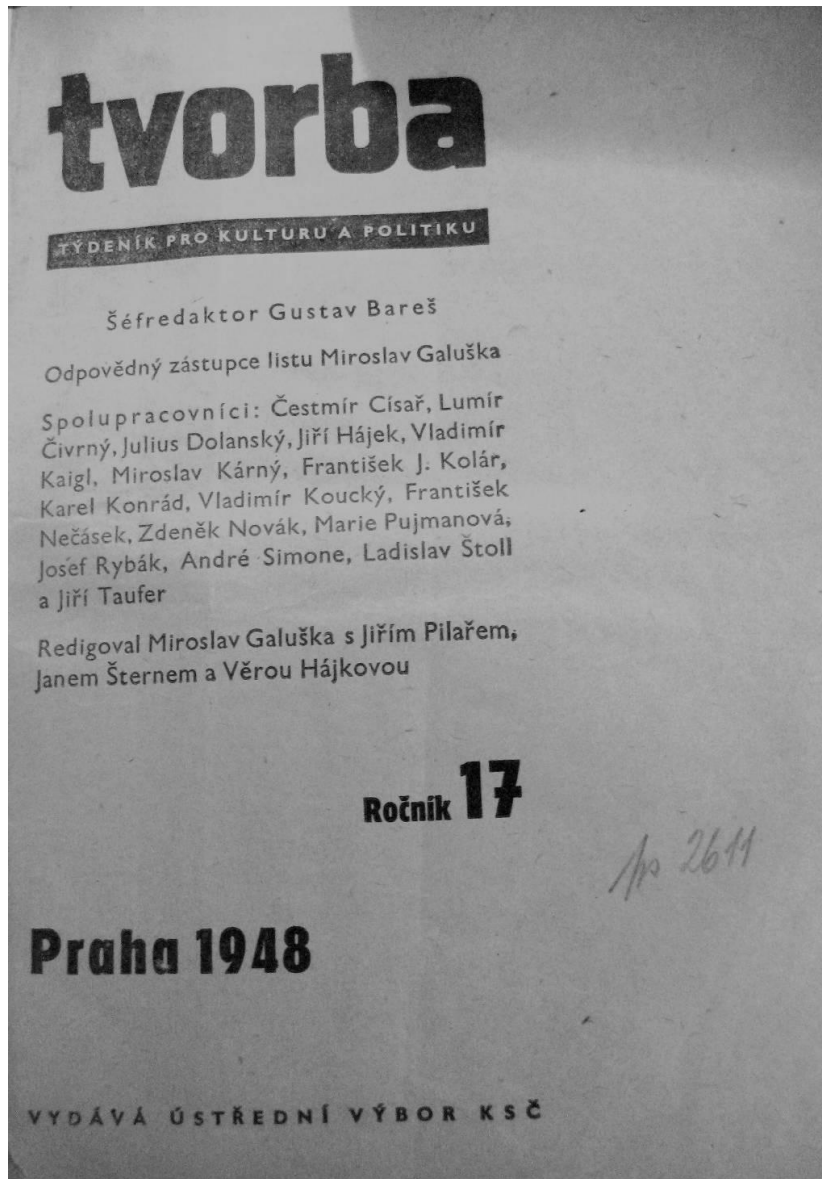
Před časem jsem se v časopise 'Kritika' dozvěděl, že v Praze probíhá festival. Festival je věsta, která se vrací k tomu, co jsme se naučili od ostatních. Festival je věsta, která se vrací k tomu, co jsme se naučili od ostatních.

Prof. E. F. Burian

Vyobrazení č. 2: Titulní strana periodika Var (obrázek)

Vyobrazení č. 3: Titulní strana periodika Tvorba (obrázek)

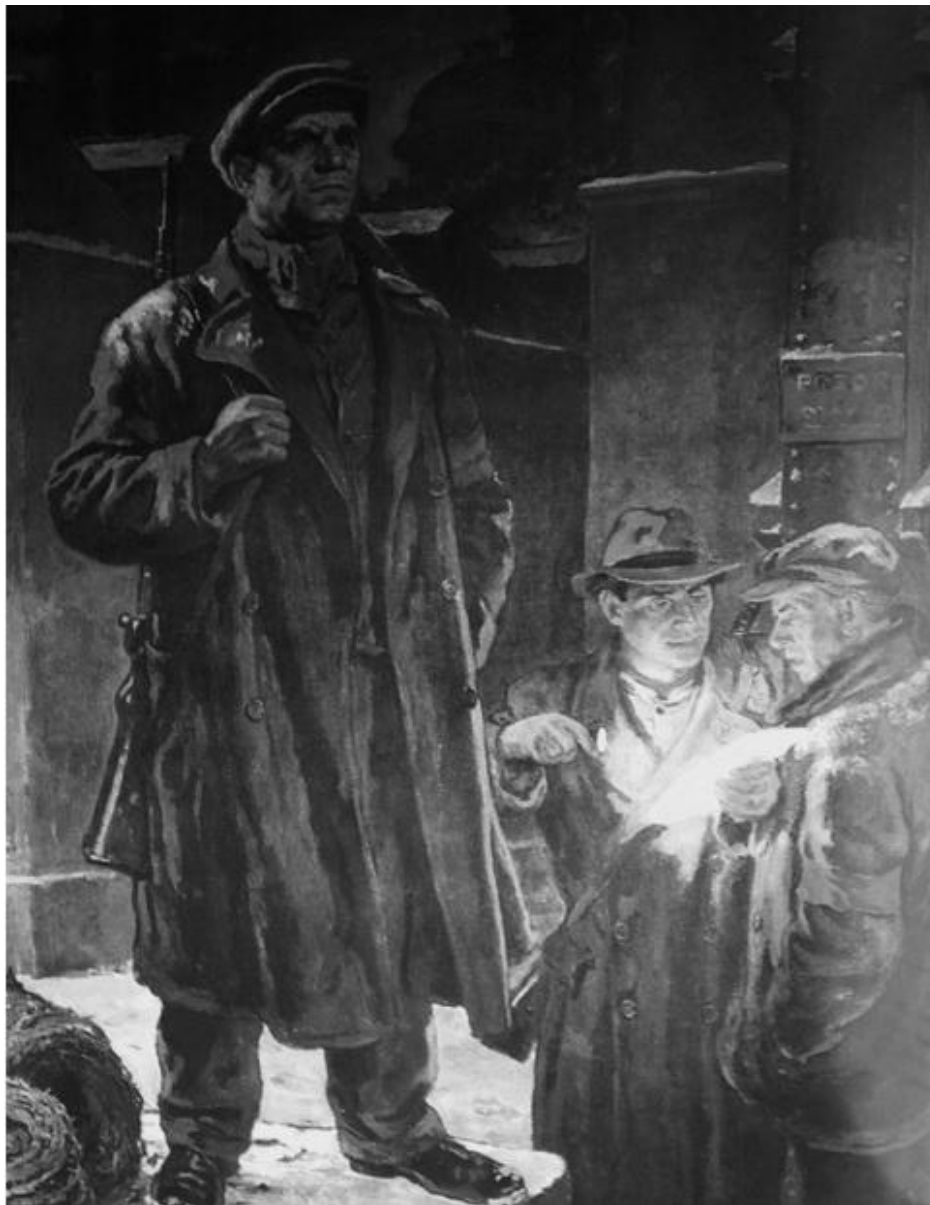
Vyobrazení č. 4: Příloha Lidových novin: Kulturní neděle (obrázek)

Vyobrazení č. 5: Kolektiv Čumpelík, Schoř, Čermáková: Vám poděkování a lásku Vám, poč. 50. let (obrázek)

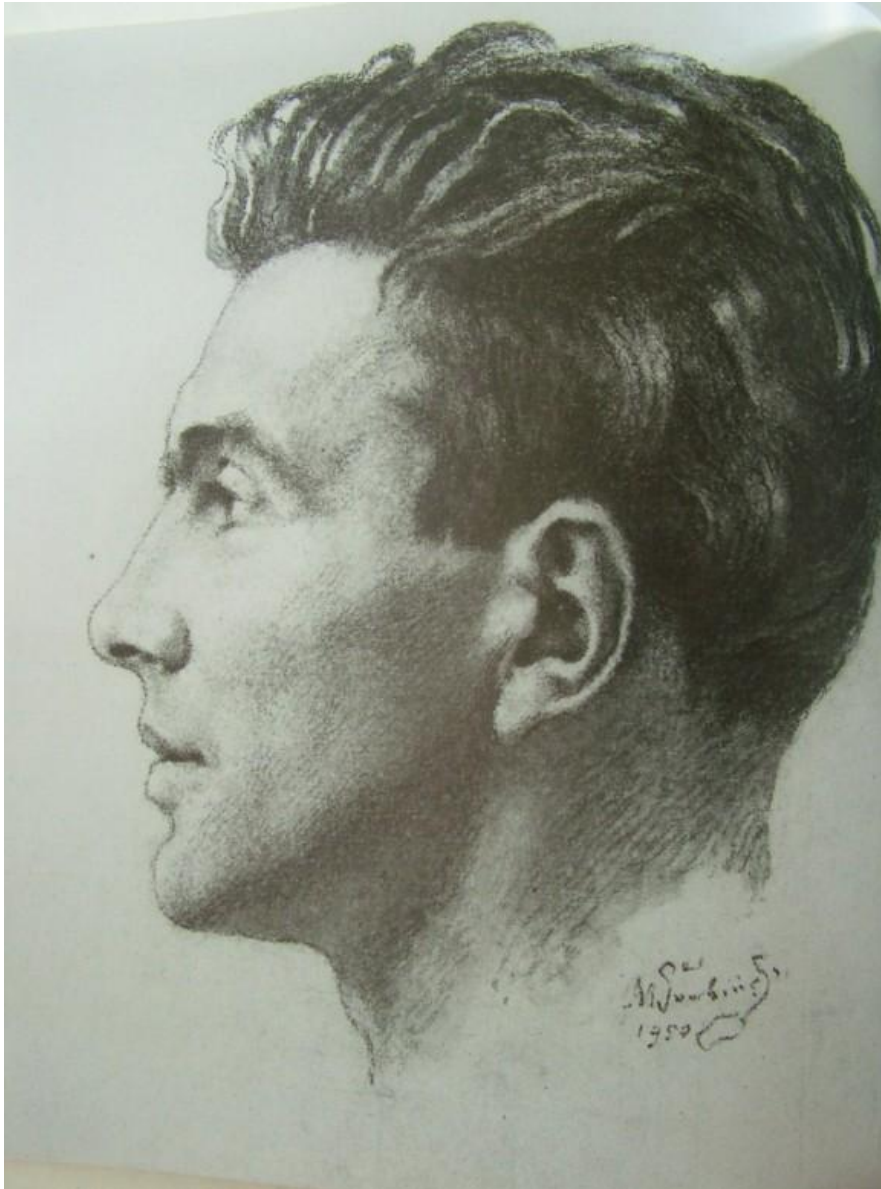
Vyobrazení č. 6: Jan Čumpelík: Na úsvitu únorového dne (obrázek)

Vyobrazení č. 7: Jan Čumpelík: Soudruh Rajtora vypráví o své cestě po SSSR (obrázek)

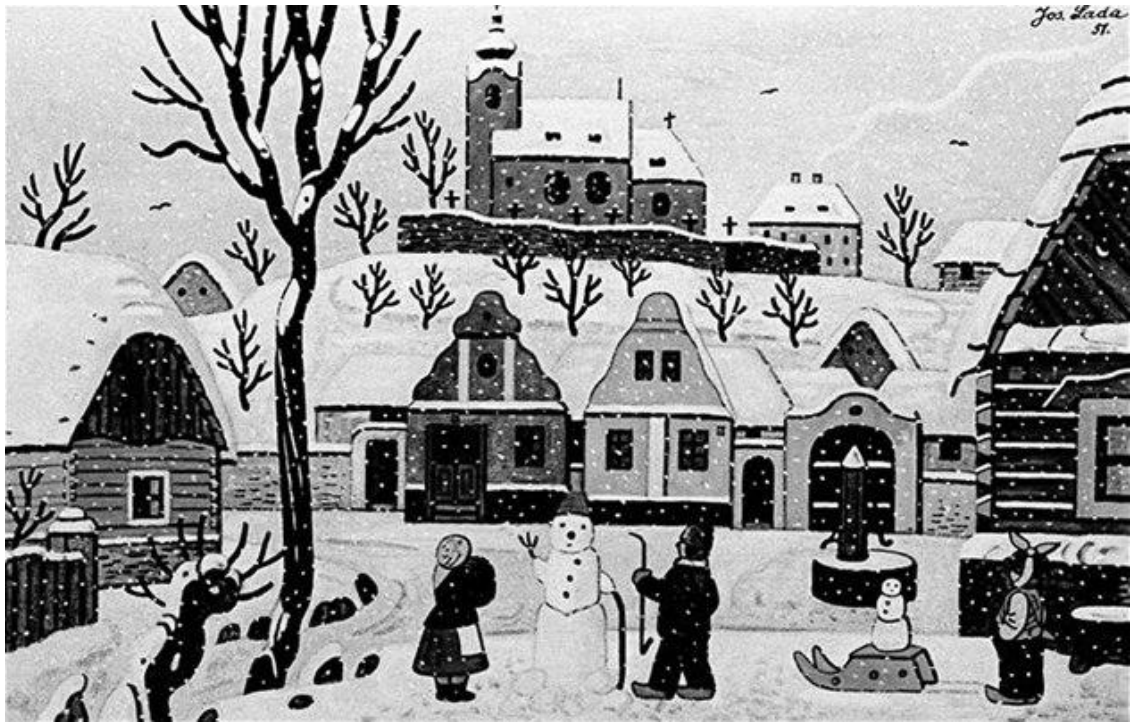

Vyobrazení č. 8: Max Švabinský: Portrét J. Fučíka, 1950 (obrázek)

Vyobrazení č. 9: Emil Filla: U Loun (obrázek)

Vyobrazení č. 10: Josef Lada: Děti se sněhulákem (obrázek)

Medailony osob⁵⁸¹

Václav Kopecký (27. 8. 1897 – 5. 8. 1961) působil jako komunistický politik. Počátek jeho kariéry je svázán s redaktorskou činností, kdy působil v brněnské Rovnosti, plzeňské Pravdě, ostravském Dělnickém deníku a Rudém právu. Roku 1919 spoluzaložil Marxistické sdružení a stal se jeho předsedou. Od roku 1921 se stal členem Komunistického svazu mládeže (KSM) a KSČ. Období 2. světové války strávil v SSSR, kde se stal členem moskevského vedení KSČ. Ve 40. letech 20. století se stal členem Ústředního akčního výboru Komunistické strany Československa (ÚAV KSČ), členem předsednictva ÚV KSČ a ÚAV NF, předsedou Kulturní rady ÚV KSČ. V 50. letech 20. století se stal předsedou filmové rady a Čs. rozhlasového výboru. Působil jako ministr informací (a osvěty) v letech 1945 až 1953, od roku 1953 jako ministr kultury, dočasně byl jmenován také do vedení MŠVU, kde zastupoval zdravotně indisponovaného Zdeňka Nejedlého. Objevil se spolu s B. Köhlerem a Janem Tauferem v tiskové komisi v procesu s Rudolfem Slánským. Václav Kopecký se věnoval také publikační činnosti, ve které se zaměřoval zejména na téma osvěty a boji proti kosmopolitismu.⁵⁸²

Zdeněk Nejedlý (10. 2. 1878 – 9. 3. 1962) působil jako komunistický politik, historik a hudební vědec. Počátky jeho kariéry jsou spojeny s Univerzitou Karlovou, kde působil jako docent a následně jako mimořádný profesor hudební vědy. Ve 20. letech 20. století se začal angažovat v socialisticky zaměřených organizacích a společnostech, kdy se stal například předsedou Socialistické společnosti, Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s Novým Ruskem nebo Mezinárodní dělnické pomoci. Jeho aktivity jsou spojeny také s redakční činností, kdy založil časopis Nové Rusko nebo vydával a vedl kulturně-politický časopis Var. Od počátku 30. let 20. století se začal angažovat v KSČ. Podporoval přitom politické procesy v SSSR a stalinistickou orientaci v mezinárodním komunistickém hnutí. Na počátku 2. světové války se přesunul do SSSR, kde začal spolupracovat s vedením KSČ v Moskvě. Zároveň zde působil v Historickém ústavu Akademie věd SSSR. Roku 1946 se stal členem ÚV KSČ, roku 1950 členem

⁵⁸¹ Informace pro medailony osob byly čerpány z monografie KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*-. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 278 s. Kdo byl kdo. ISBN 80-7277-093-4.

⁵⁸² KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*-. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 278 s. Kdo byl kdo. ISBN 80-7277-093-4. S. 137-138

předsednictva Kulturní rady ÚV KSČ. V časovém rozmezí 1948 až 1953 řídil časopis Var a roku 1953 se stal předsedou redakční rady měsíčníku Praha-Moskva. Zdeněk Nejedlý se věnoval i publikační činnosti. Zaměřoval se tematicky na oblast SSSR, ČSR a národních dějin, výchovy a vzdělávání, lidové kultury, čs. umělecké tvorby a uměleckých osobností.⁵⁸³ (172-173)

Gustav Bareš (22.10 1910 – 13. 9. 1979) působil jako komunistický politik a ideolog. Jeho jméno je svázáno s periodiky Pravda, Škodovák, Rudý večerník, Levá fronta, Signál, Haló noviny, Cesta soukromých zaměstnanců, Pražský týden, Československé listy, Tvorbou a Rudým právem, ve kterých působil jako přispěvatel, redaktor, nebo šéfredaktor. Roku 1930 se stal Gustav Bareš členem KSČ, v letech 1938 až 1939 se angažoval v ilegálním vedení KSČ Praha. Od roku 1946 působil jako člen ÚV KSČ a vedoucí KULTPROPu. V 50. letech působil jako člen předsednictva Kulturní rady ÚV KSČ, redakční rady pro osnovy učebnic, komise pro oficiální portrétování ústavních činitelů, ale také jako zástupce generálního tajemníka v KSČ, tajemník ÚV KSČ a člen organizačního sekretariátu v KSČ. Roku 1952 byl odvolán z politických funkcí a začal se věnovat akademické činnosti.

Ladislav Štoll (26. 6. 1902 – 6. 1. 1981) působil jako komunistický politik a ideolog. Roku 1926 se stal členem KSČ. Byl svázán s periodiky Signál, Levá fronta, Včela, Proletářský družstevník, Svět práce, Nový život, Tvorba, Rudé právo, kde působil jako redaktor, nebo tituly redigoval. V polovině 30. let se věnoval překladu Marxe a Engelse v Moskvě. Ve 40. letech 20. století se stal členem ÚV KSČ, předsednictva kulturní komise ÚAV NF, profesorem a rektorem VŠPS a vedoucím Socialistické akademie. V 50. letech působil jako člen Filmové rady, předsednictva Kulturní rady ÚV KSČ, náměstek ministra školství, ministr vysokých škol ministr kultury poslanec NS a rektor Institutu společenských věd při ÚV KSČ. Od 60. let se věnuje akademické činnosti. V letech 1962 až 1958 je ředitelem Ústavu pro českou literaturu, v letech 1972 až 1981

⁵⁸³ KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*-. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 278 s. Kdo byl kdo. ISBN 80-7277-093-4. S. 172 - 173

ředitelem ústavu pro českou a světovou literaturu. Ladislav Štoll se ve svém díle věnuje oblasti politiky, socialismu a vědy a vzdělávání.⁵⁸⁴

Jan Taufer (5. 7. 1911 – 3. 12. 1986) působil jako básník, překladatel a politický pracovník. Věnoval se redaktorské činnosti v periodikách U-Blok, Československé listy, Nový život, Nová mysl nebo Tvorba. Působil jako ředitel nakladatelství Svoboda, člen Lektorské rady ÚV KSČ a AV Syndikátu českých spisovatelů. V 50. letech se stal členem předsednictva Kulturní rady ÚV KSČ, náměstkem ministra zahraničí, náměstkem ministra informací a osvěty, náměstkem ministra kultury, předsedou Státního výboru pro věci umění a vedoucím Skupiny pro tisk a publikace MIO. Zapojoval se do tiskové komise pro proces s Rudolfem Slánským spolu s B. Köhlerem a V. Kopeckým. Následně působil jako spisovatel a překladatel z povolání a velvyslanecký rada v Moskvě. Jan Taufer se věnoval také publikační činnosti, v rámci které se zaměřoval na sovětské umělecké osobnosti.⁵⁸⁵

⁵⁸⁴ KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*-. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 278 s. Kdo byl kdo. ISBN 80-7277-093-4. S. 233 - 234

⁵⁸⁵ KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953: biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů*-. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 278 s. Kdo byl kdo. ISBN 80-7277-093-4. S. 236

Seznam zkratek

AV	Akční výbor
AV NF.....	Akční výbor Národní fronty
AVU	Akademie výtvarných umění
Čs./čs.	Československý/československý
ČSM.....	Československý svaz mládeže
ČSR.....	Československá republika
ČTK.....	Česká tisková kancelář
HSTD	Hlavní správa tiskového dozoru
KSČ.....	Komunistická strana Československa
KSM.....	Komunistický svaz mládeže
KSS	Komunistická strana Slovenska
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
KULTPROP.....	Kulturní a propagační oddělení ÚV KSČ
MIO.....	ministerstvo informací a osvěty
MŠVU	ministerstvo školství, věd a umění
MUS.....	moderní umělecké směry
SČSVU.....	Svaz československých výtvarných umělců
SČUG Hollar.....	Svaz českých umělců grafiků Hollar
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UB	Umělecká beseda
UD.....	umělecké dílo
TO PMR.....	Tiskový odbor předsednictva ministerské rady
ÚAV KSČ	Ústřední akční výbor Komunistické strany Československa
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚAV NF.....	Ústřední akční výbor Národní fronty
USA.....	Spojené státy americké
ZŠU	Zlínská škola umění